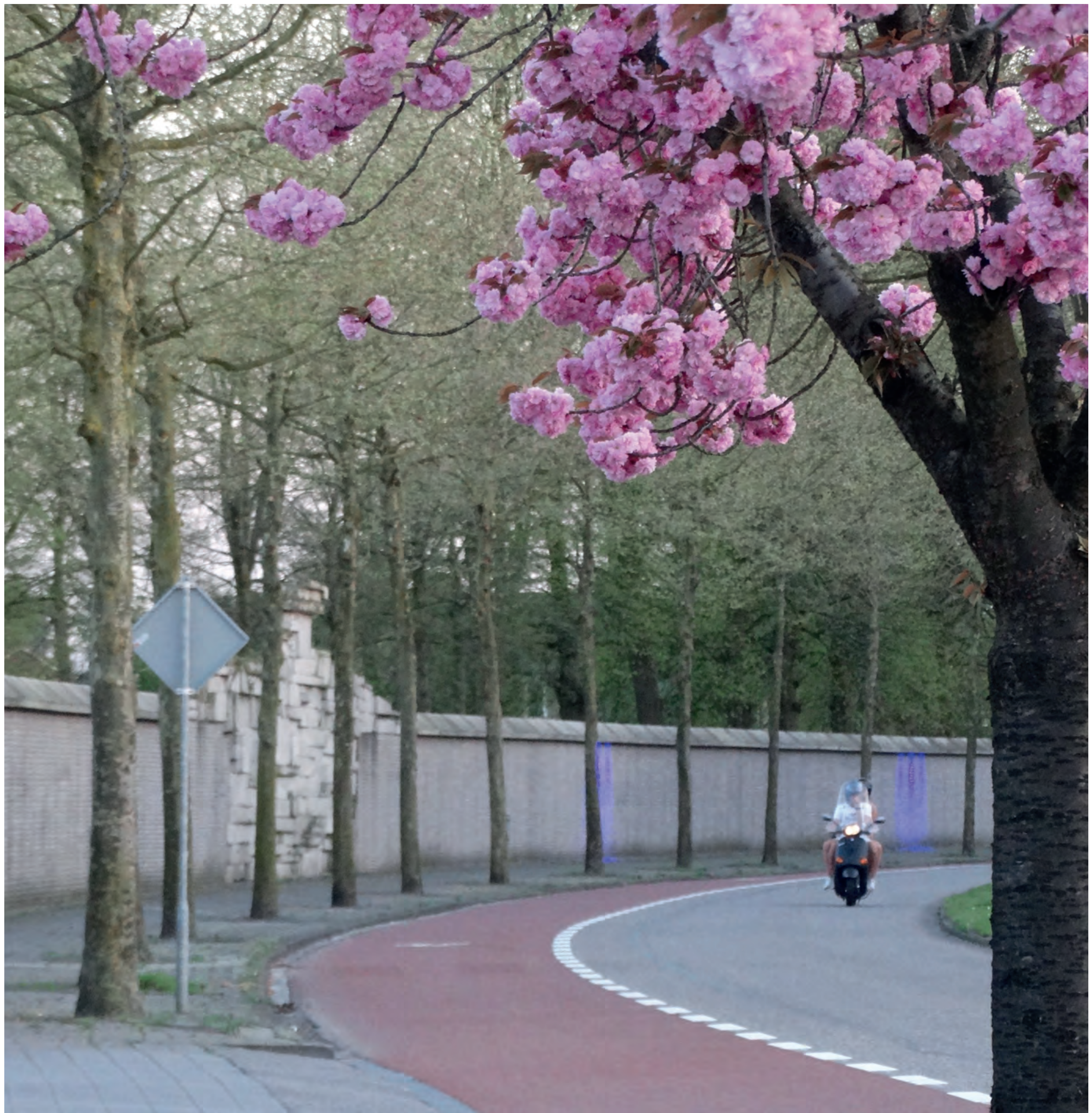
Een eigen wereld

van Vredeoord tot vredig oord

Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout

Een eigen wereld

van Vredeoord tot vredig oord

Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout

Thei Geurts

Oosterhout, 2019

Een eigen wereld

Auteur: Thei Geurts

Kloostertuinen; landgoederen; tuinontwerpen; abdijtuinen, religieus erfgoed

Voorwoord

Een eigen wereld…

Het was een bijzondere ervaring toen Thei Geurts in de kloostergemeenschap over de tuin vertelde. Iemand 'van buiten' die meer weet van mijn directe leefwereld, dan ikzelf. Naast buurtbewoner en enthousiaste vrijwilliger in de tuin, is hij ook tekstschrijver voor de Nieuwsbrief van de stichting Vrienden van het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij geworden. Begonnen als bron van mogelijke kopij voor de nieuwsbrief, werd zijn speurwerk een heel boekwerk. Hij was blijkbaar zo door de schoonheid van de tuin ingenomen, dat hij er alles van wilde weten! Met monastieke vasthoudendheid bleef hij dingen opzoeken en navragen. Met oog voor detail kan hij nu een beeld van onze tuin geven, zoals die in de loop van de tijd is gegroeid.

De omheinde tuin, een besloten hof – de oorspronkelijke betekenis van het woord 'tuin' – is een wereld op zich. Land, ooit door Madame Thérèse Bernard aangekocht als ruimte waar Gods lof beleefd kon worden. Bijbels beeld van de aarde aan de mens gegeven, grond om te beheren en te bebouwen, om te genieten van Gods schepping, te bidden. De tuin vormt een eigen wereld – voor 'buitenstaanders', maar ook voor de zusters. Wie in de tuin bidt, werkt of rondwandelt, merkt dat al wat groeit, loopt, kruipt zwemt en vliegt, zijn eigen ritme heeft. Hoe druk de vogels kwetteren, hoe hard de boom aan zijn fotosynthese werkt, het is een wereld groter dan onszelf. Een wereld die verwondert en stil maakt. Een microkosmos die verwijst naar de Schepper van al wat leeft.

Voor u ligt geschiedenis van deze tuin. Thei Geurts heeft ervoor gezorgd dat iets van die wereld zich voor u ontvouwt. Hij toont geen vluchtige blik over de muur, maar zoiets als de levensloop van de tuin. Een bijzonder woord van dank voor de wijze waarop hij als 'buitenstaander' inzicht geeft in wording van deze eigen wereld!

Zr. Martha Verstraeten, abdis

Inhoud

COOPERATIEVE AAN EN VERKOOPVER.

Genieten en danken

's Morgens na de Lauden (ons morgengebed) ga ik naar buiten om meditatie te doen met een dankbaar gevoel (ons privégebed). Ik kijk wel wat om me heen om de Schepper en Heer te danken voor alles wat ik zie. Wat een enorme variatie aan bomen, planten en bloemen. Ik ben steeds weer in verwondering en bewondering.
Het nodigt uit om er zorgzaam mee om te gaan en tot bekwaam onderhoud.
Genieten en danken is al gebed !!!!!

Zr. Dimphna Maria

Kennis vergaren en ontspannen

De tuin is voor mij een plaats om te genieten van het natuurgebeuren, planten en dieren te ontdekken, daarover te gaan lezen en zo kennis te vergaren.

Het is een plek om te ontspannen, na een dag van intensief werken en samenleven en vandaar uit weer terug te keren in de gemeenschap om God te loven en te danken voor zijn schepping.

Zr. Irene

Een eigen wereld

De tuin lokt mij vaak naar buiten. Het is heerlijk om iedere dag even te dwalen door de tuin die zoveel variatie biedt: de statige lanen, de siertuinen, het dennenbos, de boomgaard, het kerkhof ....Hij is geen dag hetzelfde, er is altijd iets nieuws te zien of te beleven, ook vanwege de vaste 'bewoners', die de tuin nog levendiger maken. Wat de tuin bijzonde maakt is zijn beslotenheid. Hij is helemaal ommuurd en vormt daardoor een eigen wereld. Een stille wereld, vol van vrede en harmonie.

Zr. Mirjam

Inleiding

Met drie kloosters in het rijksbeschermd stadsgezicht 'De Heilige Driehoek', heeft de gemeente Oosterhout een bijzondere plek binnen haar gemeentegrenzen. Het gebied heeft een religieuze, cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Een van deze kloosters is de Onze Lieve Vrouwe Abdij van de benedictinessen. Hun kloostertuin levert met zijn bijna 10 hectare een belangrijke bijdrage aan de landschappelijke waarde van De Heilige Driehoek.

Voor veel Oosterhouters is de ommuurde tuin van de benedictinessen onbekend terrein. Praktisch de hele tuin is alleen toegankelijk voor de slotzusters (monialen). Een beperkt gedeelte is ook toegankelijk voor bezoekers van het gastenverblijf. Tijdens open dagen is de tuin gedurende enkele uren geopend voor het publiek.

De oprichting van de Stichting Vrienden van het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij heeft de impuls gegeven tot deze publicatie over de ontwikkeling van de kloostertuin. Het is een verkenningstocht geworden die verrassende wetenswaardigheden heeft opgeleverd. De publicatie biedt een eerste blik op de ontwikkeling van de kloostertuin tot landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout. Daarbij wordt de geschiedenis van de kloostertuin in drie fases onderverdeeld: de beginfase, de nutsfase en de landschapsparkfase.

De ontwikkeling van de kloostertuin kan uiteraard niet los gezien worden van de ontwikkeling van het klooster. Daarom worden zij in deze publicatie in samenhang beschreven. De nadruk ligt hierbij echter op de kloostertuin.

Onder het begrip 'kloostertuin' valt het geheel van hoven in een klooster (zoals kerkhof, pandhof, bloemenhof), nutstuinen (moestuin, kruidentuin, boomgaard, fruitgaard), muren en hagen, paden en lanen, recreatie- en devotievoorzieningen en voorzieningen voor onder andere akkerbouw en veeteelt (grond en boerderij).

Voor de samenstelling is dankbaar geput uit het archief van de Onze Lieve Vrouwe Abdij en het vele voorbereidende werk dat door zusters van de communiteit verricht is. De tekst kon beknopt gehouden worden dankzij de vele foto's die de zusters door de jaren heen gemaakt hebben. Tevens is een aantal foto's van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Stadsarchief Breda en van de auteur opgenomen. De foto's bieden unieke sfeerbeelden die voor zichzelf spreken. Een bijzonder woord van dank is op zijn plaats voor zr. Dimphna Maria voor haar minutieuze archiefwerk en voor zr. Irene voor haar vele tuinfoto's.

Voor de inhoudelijke en tekstuele controle is dank verschuldigd aan abdis zr. Martha, zr. Lydia, historica Cock Gorisse en de heer Gerard Twickler.
De titel van dit boek is ontleend aan een citaat van zr. Mirjam toen zij gevraagd werd haar ervaring met de kloostertuin kort en treffend te formuleren.

Hoofdstuk I

De beginfase 1826 - 1912

Samenvatting

Bijna twee eeuwen geleden begon de ontstaansgeschiedenis van de huidige kloostertuin. De ontwikkeling ging hand in hand met de bestemming van de gebouwen op het domein. Van een parkachtige tuin voor een buitengoed en kostschool werd hij zeer geleidelijk getransformeerd tot een kloostertuin.
De tuin werd ommuurd om alle ruimte te bieden aan de kloosterfunctie. Vanaf 1903 werd het grondgebied geleidelijk uitgebreid. De muren en schuttingen schoven met de verlegde grenzen mee op.

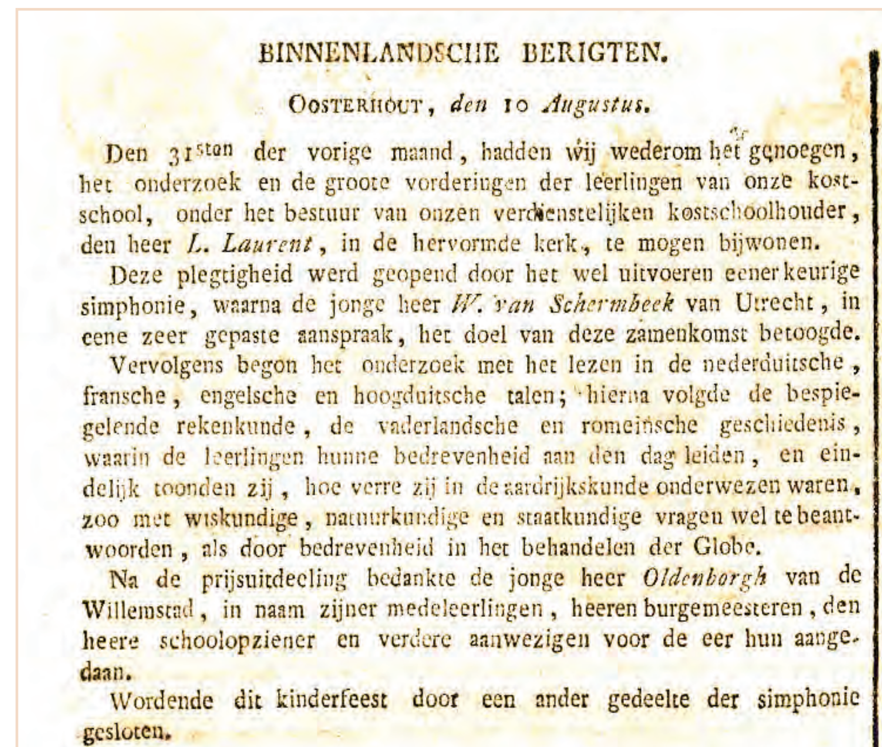

Vanaf 1906 zorgde een sterk tuinontwerp voor unieke elementen in de tuin, die tot op heden bewaard gebleven zijn. Ook het klooster kreeg in 1911 zijn beeldbepalende uitstraling met de nieuwbouw van de kerk.

Villatuin- en kostschooltuin

Franse kostschool in Villa Vredeoord

De historie van de kloostertuin van de Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout gaat terug tot de jaren twintig van de negentiende eeuw. In 1819 kreeg Louis Laurent toestemming om in Oosterhout een Franse kostschool voor jongens te beginnen. Op de kostschool kregen de kinderen les in o.a. Frans, Duits, Engels en Italiaans boekhouden.[1]

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

OOSTERHOUT, *den* 10 *Augustus*.

Den 31sten der vorige maand, hadden wij wederom het genoegen, het onderzoek en de groote vorderingen der leerlingen van onze kostschool, onder het bestuur van onzen verdienstelijken kostschoolhouder, den heer *L. Laurent*, in de hervormde kerk, te mogen bijwonen.

Deze plegtigheid werd geopend door het wel uitvoeren eener keurige simphonie, waarna de jonge heer *W. van Schermbeek* van Utrecht, in eene zeer gepaste aanspraak, het doel van deze zamenkomst betoogde.

Vervolgens begon het onderzoek met het lezen in de nederduitsche, fransche, engelsche en hoogduitsche talen; hierna volgde de bespiegelende rekenkunde, de vaderlandsche en romeinsche geschiedenis, waarin de leerlingen hunne bedrevenheid aan den dag leiden, en eindelijk toonden zij, hoe verre zij in de aardrijkskunde onderwezen waren, zoo met wiskundige, natuurkundige en staatkundige vragen wel te beantwoorden, als door bedrevenheid in het behandelen der Globe.

Na de prijsuitdeeling bedankte de jonge heer *Oldenborgh* van de Willemstad, in naam zijner medeleerlingen, heeren burgemeesteren, den heere schoolopziener en verdere aanwezigen voor de eer hun aangedaan.

Wordende dit kinderfeest door een ander gedeelte der simphonie gesloten.

Persbericht 'Nederlandsche staatscourant' 15-08-1822

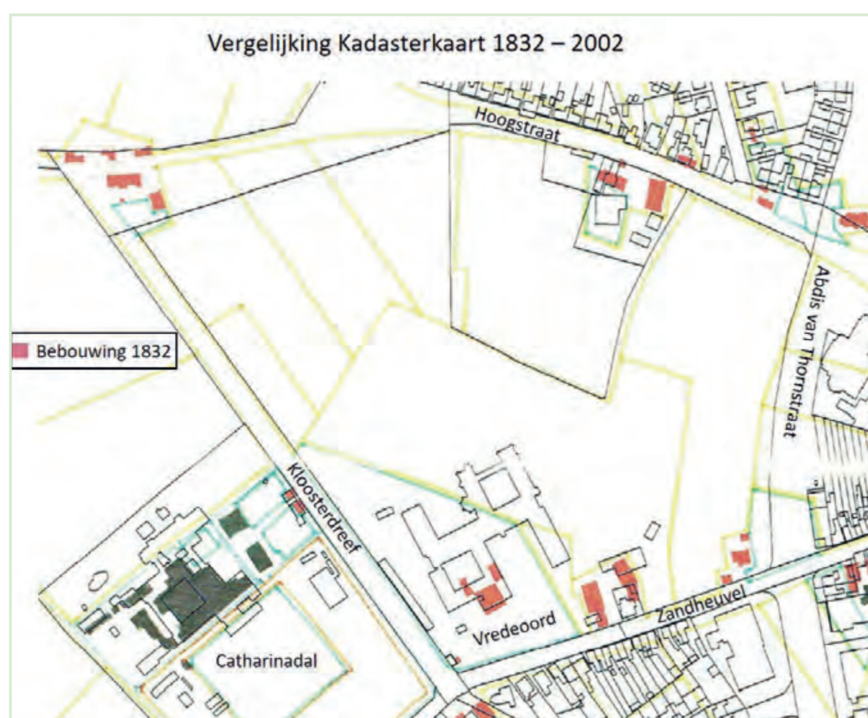
In 1823 kocht Louis Laurent een stuk grond op de hoek van de Kloosterdreef en de Zandheuvel. Een koopakte uit 1808 vermeldt dat de grond in gebruik was als zaailand. In het jaar 1826 liet hij voor 5.842,40 gulden een villa met kostschool op dit stuk grond bouwen. Hij noemde de villa 'Vredeoord'.
Villa Vredeoord bestond uit een hoofdgebouw met een zijvleugel. De oprijlaan naar Vredeoord werd geflankeerd door twee zuilen met daarop een deksteen. Op de linkerdeksteen stond het woord 'Vrede' en op de rechterdeksteen het woord 'Oord'. Bij het verlaten van de villa kon men aan de achterkant van de dekstenen dezelfde tekst lezen. Rond het huis werd een groot parkachtig terrein gesitueerd. Dit was het begin van wat later de kloostertuin zou worden.

Na een aanvankelijke bloeiperiode moest de school in 1838 de deuren sluiten.

1 *Gorisse, C. (Red). (2009). Oosterhout, niet van gisteren. Oosterhout, Signifikant*

Oosterhout

Oosterhout was toen nog een kleine stad, het telde in het jaar 1826 slechts circa 7.000 inwoners.
De Zandheuvel lag ver buiten de stad in een landelijke omgeving. De straten rond Vredeoord waren niet verhard. Naast Vredeoord stond een boerderij. Aan de Hoogstraat stonden eveneens enkele boerderijen. Aan de overkant van de Zandheuvel stonden nog geen huizen. Er stonden wel enkele huizen op de hoek van de Zandheuvel en de huidige Abdis van Thornstraat.

Kadasterkaart 1832 – 2002 met daarop percelen en bebouwing in 1832 en 2002
Toelichting: De grond rondom Vredeoord was verdeeld in meerdere percelen (zie gele lijnen op kadasterkaart). De karakteristieke bouwvorm van Vredeoord (landhuis met twee vleugels!) is goed herkenbaar. Met zwarte lijnen zijn de huidige bebouwing van de abdij en de huidige perceelgrens getekend.

Protestantse leerlingen

Zowel de kostscholen van Laurent als van Van der Schaft waren gericht op protestantse leerlingen. Het prijspeil lag in Brabant veel lager dan in Holland, daarom was het aantrekkelijk om in een omgeving die vrijwel geheel katholiek was, toch een protestante school te vestigen. In een advertentie in de 'Oprechte Haarlemsche Courant' van 22 november 1831 vroeg Laurent overigens wel om een secondant van 'enige Rang, en van de R.K. Godsdienst'.

Instituut van Opvoeding en Onderwijs van J.P. van der Schaft

In het boek over de Zandheuvel in Oosterhout[1] schetst Jacob Jonker de geschiedenis van Vredeoord. Zo lezen wij dat in het jaar 1850 in Vredeoord het Instituut van Opvoeding en Onderwijs van J.P. van der Schaft gevestigd werd. Het (protestantse) instituut gaf toelating tot hogere scholen en diende als opstap voor een maatschappelijke of handelsbetrekking. Het was een kostschool voor 'lieden uit den beschaafden stand'. Volgens de publicatie 'Oosterhout, niet van gisteren' had het instituut in 1858 in totaal 35 leerlingen, 23 interne en 12 externe. Onderwijzers konden gebruik maken van de 'verpleging' (kost en inwoning) van de kostschool.

Het briefhoofd van het instituut bestond uit een tekening van de voorkant van Vredeoord. Uit de tekening viel op te maken dat voor de villa een cirkelvormige oprijlaan lag. Links en rechts van de ingang stonden vermoedelijk drie naaldbomen. Links van de ingang lag een theehuisje. Het is overigens opvallend dat de linkerzijvleugel, die wel op de kadasterkaart uit 1832 staat, op deze afbeelding ontbreekt.

Briefhoofd Opvoedings Instituut Oosterhout met afbeelding van het instituut

Advertentie 'Algemeen Handelsblad' 28-06-1859

INSTITUUT OP DE BUITENPLAATS VREDEOORD,
te Oosterhout, bij Breda.

De ONDERGETEEKENDE heeft de eer belanghebbenden te berigten, dat de gewone **VACANTIE** dit jaar aanvangt op den 29sten Junij aanstaande en op den 15den Augustus daaraanvolgende eindigt.
Ook zoude de Ondergeteekende het reeds genoegzaam aantal zijner **HULPONDERWIJZERS** gaarne nog vermeerderd zien met Iemand van den 2den Rang, geëxamineerd in de moderne Talen en de Wiskunde en die Jonge Lieden uit den beschaafden Stand met zachtheid kan leiden. Behalve de gewone verpleging is het Salaris *f* 400 à 500. Heeren Secondanten van de P. G., hiertoe genegen, gelieven zich met franco Brieven te adresseren. **J. P. VAN DER SCHAFT,**
(10246) *Instituteur.*

1 Rompa, B. (Red). (2015). De Zandheuvel in Oosterhout. Dongen, blz. 159-176

Het instituut van J.P. van der Schaft werd gesloten rond 1865. Het staat nog beschreven in het boek 'Reis om de wereld' van Jean-Baptiste Joseph Champagnac, in een vertaling van J. Bakker Korff, dat in 1866 gepubliceerd werd.

Vermelding Oosterhout in het boek 'Reis om de wereld' uit 1866

»Oosterhout", vroeger een marktvlek, sedert 1809 eene open stad, telt 8,600 inw., is de hoofdplaats van het gelijknamige kanton, en ligt bijna 2 uren van Breda, aan den straatweg van daar op Utrecht. Zij heeft gemeenschap met Geertruidenberg door eene haven of vaart, die in de Donge uitloopt. Op het Marktplein staat eene schoone, groote, van een zwaren toren voorziene roomsche Kerk, waarin men eene sierlijk gebeitelde »Calvarië- of Kruisberg", als altaar, en een kunstigen preekstoel ziet. Op een ander plein, de »Heuvel" genaamd, bevindt zich het fraaije Stadhuis. Het Norbentijner-nonnenklooster — St. Catharinadal — is een bezoek waardig, evenals het Gasthuis. Er zijn verscheidene openbare en bijzondere Scholen, waaronder eene Latijnsche en het Instituut voor talen en wetenschappen (gevestigd op het buitengoed »Vredeoord"). De Louisa-school is eene bewaarschool, die Prinses Frederik der Nederlanden als Beschermvrouw heeft. De industrie is er veelsoortig: men vindt er potten- en steenbakkerijen, leerlooijerijen, bierbrouwerijen als anderszins. De handel is er zeer levendig; de jaar- en veemarkten worden er druk bezocht; voortdurend worden er nieuwe huizen aangebouwd.

Villa Stams

Op 29 april 1874 vestigde zich Johannes Ludovicus Stams op Vredeoord. Hij kocht het pand in januari 1874. Zijn vrouw, Jansje Jacoba Noordanus, kwam in 1882 in Oosterhout te overlijden en vermoedelijk vertrok kort daarna Johannes Ludovicus Stams, want hij overleed in 1886 in Rotterdam.

Uit deze tijd is een aquarel bewaard gebleven die een indruk geeft van hoe Vredeoord er toen uitzag. De tuin had aan de voorkant van villa Vredeoord grotendeels nog dezelfde inrichting als in 1838 bij het Instituut van der Schaft. Alleen van de drie naaldbomen links en rechts van de ingang waren er nog maar twee over.
Op de achterkant van de aquarel zit een briefje met een kleine toelichting op de figuren die zijn afgebeeld. Daarbij staat ook het jaartal 1873 vermeld, hetgeen merkwaardig is aangezien de familie Stams pas in 1874 Vredeoord betrok.

Aquarel van landgoed Vredeoord

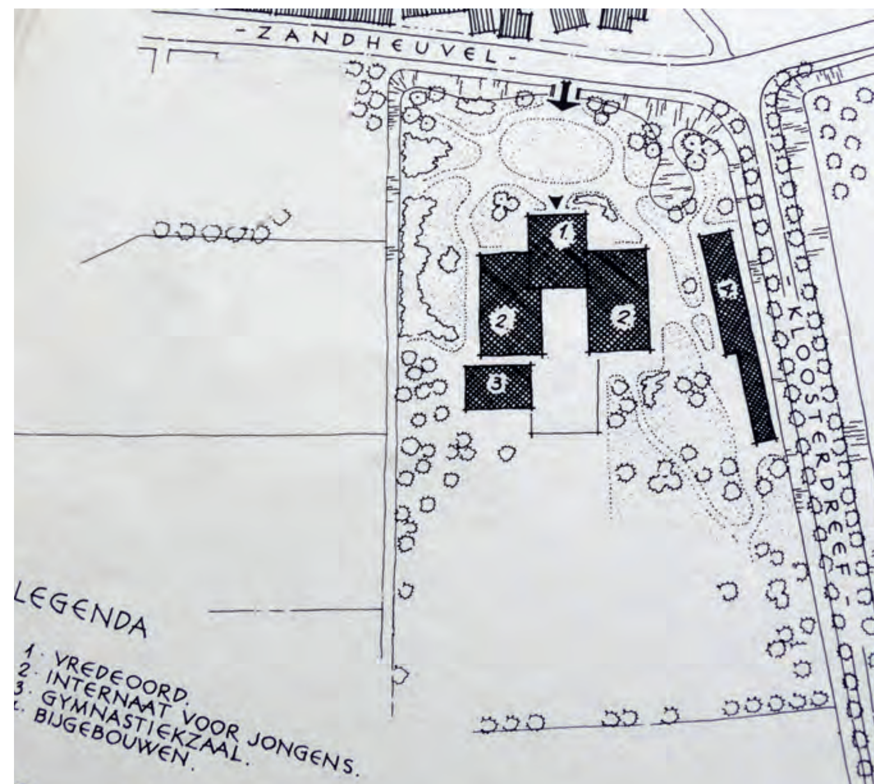

Instituut Treffers

In het jaar 1883 kocht de heer P.J. Treffers Vredeoord voor een bedrag van 10.000 gulden. Hij kocht Vredeoord inclusief een stuk bos langs de Kloosterdreef. Het domein was aan de westzijde van de omliggende percelen afgescheiden door een beukenhaag. Vanaf circa 1884 vestigde hij 'Instituut Treffers', een kostschool voor jongens, in Vredeoord.

De inrichting voor opvoeding en onderwijs van Treffers bood een breed scala aan opleidingen van voorbereiding op de toelating tot hbs en Gymnasium tot voorbereiding op de veeartsenschool of handelsfuncties. Treffers voegde aan de kostschool ook een dagschool toe om op die manier meer leerlingen te kunnen krijgen. Op 1 januari 1889 telde het instituut 40 leerlingen en vier onderwijzers.

J.P. Treffers breidde vanaf 1884 Vredeoord uit met twee vleugels, een gymnastiekzaal en bijgebouwen. De bijgebouwen uit 1888 lagen aan de Kloosterdreef en dienden als boerderij. De boerderij had een omvang van 48 x 5 meter, zij bestond o.a. uit stallen, bergplaatsen en een 'borgplaats voor bloemen'. Daarnaast stond er een aparte serre achter de kostschoolgebouwen in de buurt van de Kloosterdreef. Een andere serre stond tegen de zuidgevel van de oostelijke vleugel van de kostschool.

Plattegrond Vredeoord rond de eeuwwisseling (1900)

Ingang Vredeoord (eind 19e eeuw)

Briefkaart Vredeoord (circa 1890)
Toelichting: Foto van de kostschool Vredeoord met zijn leerlingen. Dezelfde foto is rond 1902 hergebruikt en als briefkaart uitgegeven met de tekst 'Benedictinessen-Klooster'.

Om een goede verzorging voor de leerlingen te garanderen, had het instituut melkkoeien en men bakte zelf brood. Behalve koeien had het instituut ook varkens en kippen. De dag- en kostschool voor jongens van Instituut Treffers bezat een grote tuin met speelplaats.

De tuin en veestapel werden tot het najaar van 1901 verzorgd door de Oosterhoutse tuinman Louw Gorisse. De kostschool was goed geëquipeerd. Men bezat zelfs een eigen brandspuit. Die kwam op 8 januari 1898 goed van pas toen er brand uitbrak in Vredeoord. Dankzij de brandspuit en de toegesnelde hulp kon de brand snel geblust worden. De aangebrachte schade was slechts gering.

Bereikbaarheid

Voor een kostschool was de bereikbaarheid van groot belang. De bereikbaarheid van Vredeoord werd in 1880 al aanmerkelijk verbeterd door de opening van de tramlijn Breda–Oosterhout. Deze tramverbinding was de eerste in Noord-Brabant. Een jaar later volgde een verbinding met Keizersveer en Dongen. Beide lijnen waren dus al operationeel voordat Treffers besloot zijn kostschool in Vredeoord te vestigen.

De weg van de tramhalte naar Vredeoord ging echter deels nog over onverharde straten. Daar kwam in 1893 verandering in. In dat jaar droeg de provincie Noord-Brabant de Zandheuvel tot aan de Kloosterdreef over aan de gemeente, nadat zij voor bestrating en goede afwatering had gezorgd. Daarmee werd ook Vredeoord beter bereikbaar vanuit het centrum voor karren en voetgangers.

In 1897 liet Treffers de toegang tot de oprijlaan vernieuwen door de aanleg van een bruggetje, waarvoor de gemeente hem in dat jaar een vergunning verleend had. De twee zuilen met dekstenen bleven de ingang flankeren.

Recreatiefunctie

Uit de topografische kaart van rond 1900 en enkele oude foto's blijkt dat de kostschool omzoomd was door groen. Tijdens de periode van de drie kostscholen (1826-1901) is de in 1826 aangelegde tuin langzaam voller en rijker geworden. Zo zijn er meerdere bomen geplant die nu nog in de kloostertuin staan. Er stonden niet alleen bomen aan de voorzijde van Vredeoord; aan de achterzijde van het perceel langs de Kloosterdreef lag een bos.
De villa- en kostschooltuin kan omschreven worden als parkachtige tuin met een bosgedeelte. De tuin had een recreatiefunctie voor de docenten en leerlingen van de kostschool. Leerlingen hadden slechts drie vakanties per jaar en verbleven voor de overige tijd op het kostschoolterrein. Er werd ongetwijfeld veel gewandeld over de bospaden. Eén van deze bospaden is nog steeds in gebruik.
Aan de westzijde en achterkant van het instituut lag een goed onderhouden beukenhaag. Deze diende als erfafscheiding. Een gedeelte van deze haag is eveneens tot op heden bewaard gebleven.

Wandelpad uit de kostschooltijd

Beukenhaag langs de erfgrens (1885-1900)
Toelichting: Achterzijde kostschool met schoolplein en op de voorgrond de beukenhaag die als erfgrens diende.

In afwachting van nieuwe eigenaren

De kostschool van Treffers werd rond het jaar 1901 opgeheven. In augustus 1901 vertrok de familie Treffers uit Oosterhout. De tuinman Louw Gorisse en een dienstbode zorgden voor de gebouwen, dieren en tuin totdat er nieuwe eigenaren zouden komen. Dat gebeurde al in september 1901, en zij kwamen van ver.

> **Oosterhout**, 24 Aug. De heer P. J. Treffers alhier, die zijn voor kostschool ingericht buiten „Vredeoord" heeft verkocht aan Fransche geestelijke Zusters van de orde der Bénédictines zal zijne inrichting van onderwijs naar elders overbrengen, wij vernemen naar Den Haag.
> De Eerw. Zusters zullen „Vredeoord" in den loop der volgende maand betrekken.

Persbericht 'Tilburgsche courant' 29-08-1901

De naam Vredeoord

De naam Vredeoord kwam vaker voor in Noord-Brabant.
Zo werd in Dongen in 1903 Villa Vredeoord gebouwd. Die villa bezat eveneens een parkachtige tuin. Ook ten westen van Zundert lag een buitenplaats met een mooie tuin die ook de naam Vredeoord droeg. Het bekendste landgoed met de naam Vredeoord lag echter in de buurt van Eindhoven. Het had zijn bekendheid te danken aan het feit dat op dit landgoed, dat dateert van 1839, het hoofdkantoor van Philips was gevestigd.

Bij de komst van de benedictinessen naar Oosterhout speelde de naam van de villa een rol. Voor hun zoektocht naar een nieuw tehuis baden zij het lied 'Da pacem Domine' (Geef/Schenk vrede, Heer) en tot hun ontroering kwamen zij uit bij een huis dat 'Lieu de paix' (Plaats van vrede, ofwel Vredeoord) heette. Zij zagen dit als teken dat hun gebed verhoord was.

Louw Gorisse (rechts) met de familie Treffers voor Vredeoord (1884-1900)

Rudimentaire kloostertuin

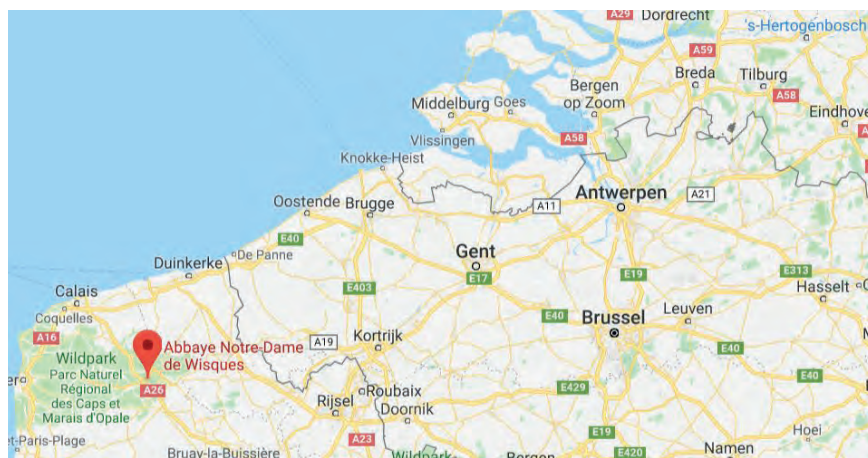
Franse benedictinessen

Op 13 september 1901 kochten benedictinessen uit het Franse Wisques voor 37.500 gulden het leegstaande Vredeoord.

De monialen waren lid van de congregatie van Solesmes. Zij moesten uit Frankrijk vertrekken aangezien hun klooster zou worden opgeheven. Dit had te maken met de antiklerikale wetten die in Frankrijk werden ingevoerd.

Zij hadden slechts drie maanden de tijd om het land te verlaten. De ruime leegstaande kostschoolgebouwen met het landhuis en het omliggende park boden de orde een perfecte gelegenheid om in korte tijd een nieuwe start te maken in Oosterhout.

In de kroniek van de benedictinessen staat te lezen dat het een ideaal huis leek voor een tijdelijk verblijf. Op 13 september 1901 werd de koop gesloten en op 24 september 1901 waren alle vierenveertig benedictinessen uit Wisques al verhuisd naar Oosterhout.

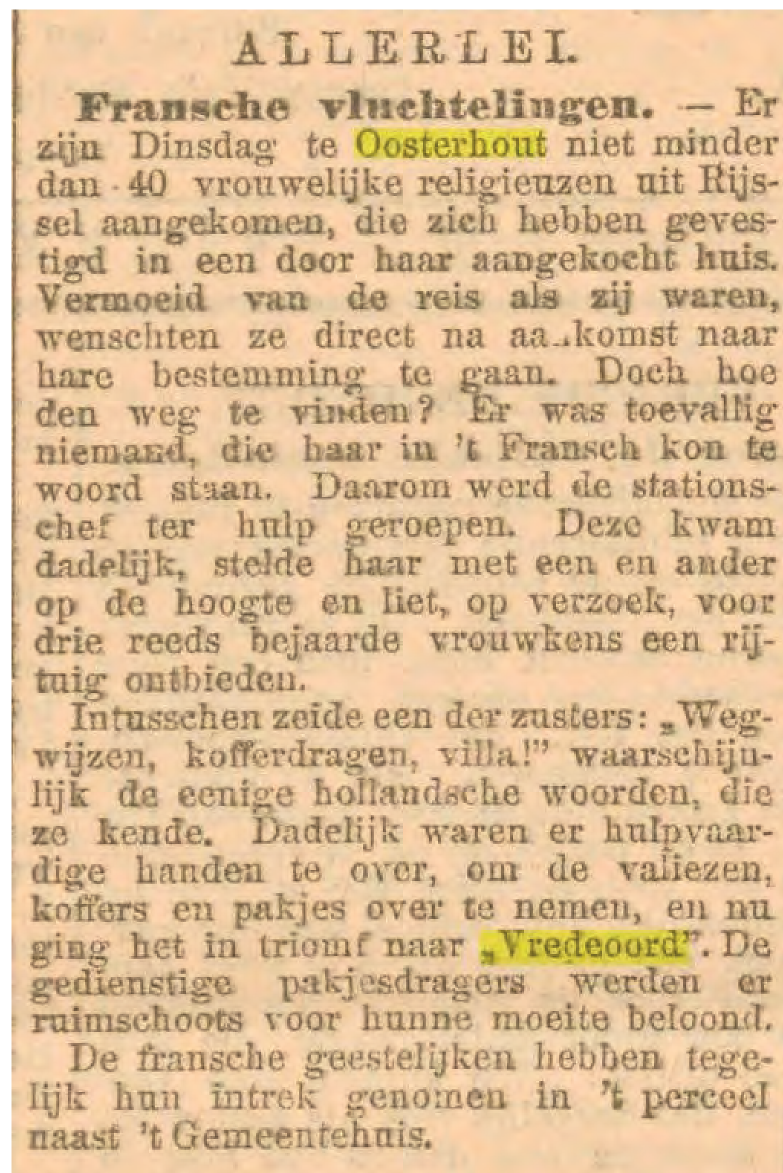
Wisques in Noord-Frankrijk

Verwarring

De komst van de benedictinessen in Oosterhout leidde tot enige verwarring in de pers. Zo meldde De Tijd dat de zusters een pensionaat voor 'Fransche kinderen' zouden beginnen. De Maasbode had het in een bericht over de komst van de zusters uit Verneuil over het 'gesticht Vredeoord'. Het Nieuws van de dag meldde in 1901 dat Vredeoord was overgegaan in de handen van 'Fransche paters'.

Wegwijzen, kofferdragen, villa

De Nederlandse taal was overduidelijk een probleem voor de Franse zusters. Een krantenartikel vermeldt hoe zij bij hun aankomst uit Rijssel (Lille) slechts drie woorden spraken: '*Wegwijzen, kofferdragen, villa*'.

ALLERLEI.

Fransche vluchtelingen. — Er zijn Dinsdag te Oosterhout niet minder dan 40 vrouwelijke religieuzen uit Rijssel aangekomen, die zich hebben gevestigd in een door haar aangekocht huis. Vermoeid van de reis als zij waren, wenschten ze direct na aankomst naar hare bestemming te gaan. Doch hoe den weg te vinden? Er was toevallig niemand, die haar in 't Fransch kon te woord staan. Daarom werd de stationschef ter hulp geroepen. Deze kwam dadelijk, stelde haar met een en ander op de hoogte en liet, op verzoek, voor drie reeds bejaarde vrouwkens een rijtuig ontbieden.

Intusschen zeide een der zusters: „Wegwijzen, kofferdragen, villa!" waarschijnlijk de eenige hollandsche woorden, die ze kende. Dadelijk waren er hulpvaardige handen te over, om de valiezen, koffers en pakjes over te nemen, en nu ging het in triomf naar „Vredeoord". De gedienstige pakjesdragers werden er ruimschoots voor hunne moeite beloond.

De fransche geestelijken hebben tegelijk hun intrek genomen in 't perceel naast 't Gemeentehuis.

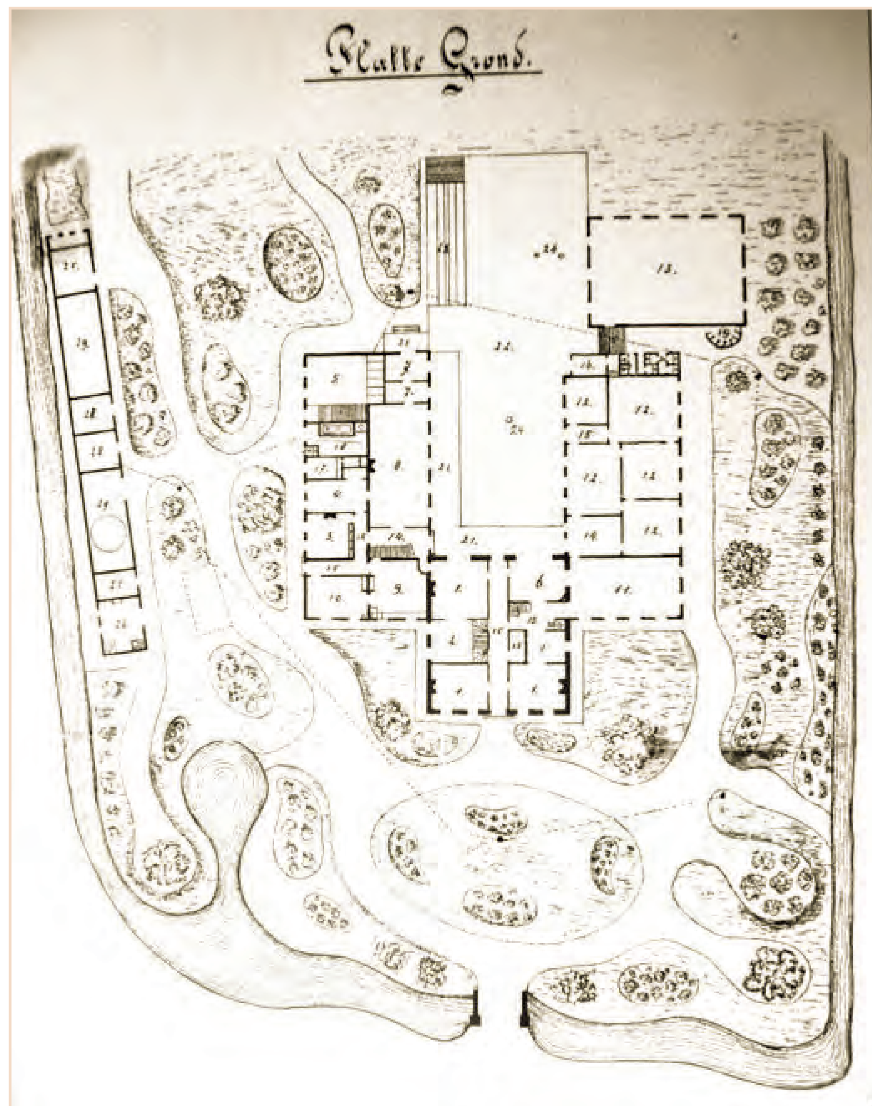
Persbericht 'De Tijd' 28-09-1901

Volgens de Tilburgsche courant was één van de zusters 84 jaar en had al 60 jaar in een klooster verbleven. Zij had nog nooit een trein gezien. Het zal voor haar een spannende reis geweest zijn. De overgang van Frankrijk naar het Oosterhoutse platteland was wel wennen voor de zusters. Zo schreef een van de zusters het volgende: '*men zou van deze etage zo'n aardig uitzicht hebben gehad, als er tenminste iets te zien zou zijn geweest*'.[1]

1 Koetsveld, H. (juli 2011). Geef vrede heer; honderd jarig jubileum van de zusters Benedictinessen van de Onze Lieve Vrouwe Abdij te Oosterhout. Monastieke Informatie, nr. 194.

Bestemming als klooster

De bestaande gebouwen kregen een nieuwe bestemming als klooster. Zo werd de gymzaal getransformeerd tot oratorium (gebedszaal). De boerderij en bijgebouwen van de kostschool kregen ook deels een nieuwe bestemming. De 'borgplaats voor bloemen' werd een orangerie (verwarmde bloemenserre).
De prioriteit lag bij het inrichten van het gebouw als klooster. De voormalige kostschooltuin werd intact gelaten. Dat gold zowel voor de parkachtige voortuin als voor het bosgebied aan de Kloosterdreef en de bomen en struiken rondom het gebouw. Daarbij speelde vermoedelijk ook een rol dat voor de transformatie tot een kloostertuin de gronden die een kloostergemeenschap nodig had om zelfvoorzienend te kunnen zijn, ontbraken. Bij de aankoop van Vredeoord woog wel al mee dat er in de directe omgeving voldoende grond lag die eventueel gekocht kon worden. De monialen konden vooralsnog gebruikmaken van een moestuin die aan de overkant van de Zandheuvel lag. Deze had echter een aflopende pacht, zodat binnen afzienbare tijd wel een keus over eventuele uitbreiding van het grondgebied gemaakt moest worden.

Plattegrond Vredeoord met parkachtige voortuin

Omzoming

Een eerste aanzet tot het creëren van een slottuin was het omzomen van het kloostergebied. De benedictinessen in de congregatie van Solesmes leidden namelijk een beschouwend oftewel contemplatief leven onder de Regel van Benedictus, die gebed, studie en stilte tot het hart van het monastieke leven maakt. De slotzusters van deze orde verlieten hun klooster niet en hielden zich aan een strakke vorm van clausuur.
De clausuur of het slot is in een klooster het afgescheiden gebied waarbinnen de slotzusters (monialen) leven, en dat niet toegankelijk is voor buitenstaanders. Bezoekers, zelfs familieleden, kwamen niet verder dan de spreekkamers, waar zij door tralies van de monialen gescheiden waren. Bezoekers van de kerk konden in de zogeheten buitenkerk terecht; een aparte ingang en gebedsruimte vanwaaruit zij wel een blik op het altaar konden werpen, maar niet op de monialen. De zusters zelf waren in de kerk ook door tralies van het priesterkoor gescheiden. Overigens waren de kerk en de spreekkamers de enige plaatsen waar tralies aanwezig waren. De zusters konden zich in het klooster en uiteraard ook in de kloostertuin vrij bewegen.

Binnen het klooster en de directe omgeving heerste de striktste vorm van clausuur. De contacten met de buitenwereld verliepen via enkele buitenzusters.

Om de afzondering beter te garanderen werd de kloostertuin ommuurd, met als bijkomend voordeel dat men de toegang tot het slotgebied en de overige delen van het kloosterterrein kon reguleren.
Nu was het kloosterterrein volgens de kroniek van de benedictinessen al aan drie zijden omzoomd door grachten. Dat is een wat weidse naam voor de afwateringssloten aan de Zandheuvel en Kloosterdreef en het

Vredeoord (1902)
Toelichting: Eerste foto van Vredeoord als klooster. De ramen zijn deels geblindeerd om inkijk te voorkomen.

rulleke (aflopende waterstroompje) dat aan de zuidkant langs de erfgrens liep. Langs de Kloosterdreef was de voormalige kostschooltuin ook al begrensd door een heg en achter de sloot stonden hoge bomen. Aan de westelijke kant lag de beukenhaag van de kostschool. Aan de kant van de Zandheuvel bestond de omheining alleen uit lage paaltjes met daartussen vermoedelijk buizen of draad. Daarom lieten de benedictinessen in oktober 1901 eerst houten schuttingen plaatsen langs de Zandheuvel. Al eerder waren de onderste ramen van Vredeoord witgeverfd om inkijk te voorkomen. De schutting en witgekalkte ramen leidden tot de nodige bevreemding bij de inwoners van Oosterhout die het begrip 'slot' nog niet kenden.
De omzoming bleek niet voldoende te zijn om het directe gebied rond het klooster voor vreemde ogen af te schermen. Het klooster trok namelijk een toenemend aantal kerkgangers dat via de tuin naar de kerk liep. In juni 1902 werd daarom een gedeelte van de voortuin met houten schuttingen afgescheiden om de kerkgangers naar de kerk te geleiden. Dit was een noodoplossing omdat een poging om grond te kopen voor een aparte toegang mislukte.

Paradijs

Muren maakten een integraal onderdeel uit van een kloostertuin. Geheel in lijn met het concept van de omzoomde tuin werd de kloostertuin vanaf het begin omsloten door muren, hagen en schuttingen. Daarmee ontstond als het ware een besloten paradijs. Het Perzische 'Paridaeza', waar ons woord 'paradijs' van is afgeleid, betekent 'door muren omgeven tuin' ofwel 'omheinde tuin'. Het Nederlandse woord 'tuin' betekent van oorsprong 'omheinde ruimte', conform het Duitse woord 'Zaun' (omheining/hek).

Jaren van verandering

Het aantal monialen groeide onverwacht snel. In maart 1903 werd de communiteit uitgebreid met 20 zusters uit het klooster van Saint-Nicolas van Verneuil, die ook uit Frankrijk waren vertrokken. De groep stond onder de leiding van Marie Gertrude Hastey. Daarmee nam het aantal kloosterlingen toe tot circa 64 zusters en er bleven roepingen uit Frankrijk komen. Dat had gevolgen voor het klooster. Enerzijds moest Vredeoord verbouwd en uitgebreid worden om alle monialen te kunnen huisvesten. Anderzijds werd de behoefte aan meer grond urgent om de monialen te kunnen voeden en om zelfvoorzienend te zijn. De jaren 1903 en 1905 werden dan ook jaren van grote veranderingen.

Locatie Abbaye Saint-Nicolas de Verneuil sur Avre

Improviseren op Vredeoord

Na de aankomst van de 20 zusters uit Verneuil werden er in alle haast matrassen en bedden klaargemaakt. De jongeren van Wisques stonden hun cellen af; zij vonden een slaapplaats op de zolder van Vredeoord. Er werden daar wat geïmproviseerde 'muren' opgehangen, zoals met de Nederlandse vlag die over een waslijn hing. Daarnaast woonde het noviciaat van Wisques in de bijgebouwen op de hooizolder boven de stal. Er was maar een klein dakraam. De novicen (kloosterlingen die in hun proeftijd zitten) noemden deze ruimte 'Sint-Antonius' vanwege het woestijnkarakter dat zij ervoeren. Dit was een verwijzing naar Antonius van Egypte die alle bezittingen aan de armen gaf en zich in eenzaamheid in de woestijn terugtrok. In juni 1903 werd er een begin gemaakt met de bouw van de tweede verdieping op de linkervleugel van Vredeoord, later kwamen daar de zusters van Verneuil te wonen en werd deze gang 'St.-Nicolaas' genoemd naar het klooster van de zusters.
Bij de groep zusters uit Verneuil hoorden ook vier jonge meisjes die daar op kostschool waren. Daarmee kreeg het klooster in Oosterhout feitelijk ook weer tijdelijk de functie van kostschool.

Verbouwing

Mère Thérèse Bernard liet nieuwe verdiepingen bouwen op de zijvleugels van Vredeoord en de kerk (de voormalige gymnastiekzaal) werd verbouwd en uitgebreid. De kerk werd overigens door de monialen aangeduid als 'Basilique'. In 1903 werden de kerk en de refter via een open galerij met elkaar verbonden. Zo kon men om de halfopen binnenhof lopen en processies houden. Een jaar eerder, in 1902, hadden de benedictinessen in Breda al een Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesbeeld gekocht. Dat werd op een zuil in een kapelletje voor een grote kastanjeboom in de binnentuin geplaatst.

Binnentuin met OLV-van-Lourdesbeeld
Toelichting: Rechts is de overdekte galerij zichtbaar en op de achtergrond de beukenhaag die als erfgrens diende.

Franse zusters

Omdat hun voertaal het Frans was – en dat ook lang zou blijven – werden de benedictinessen soms ook aangeduid als Franse zusters, of in de volksmond ietwat profaan als Franse nonnen.

In werkelijkheid was de communiteit echter niet uitsluitend Frans. Er verbleven in de loop van de tijd zusters uit o.a. Frankrijk, Polen, Engeland, Spanje, Oostenrijk en Duitsland in het klooster.

Mère Thérèse Bernard

Abdis Mère Thérèse Bernard of Madame Thérèse Bernard, zoals zij ook wel werd genoemd, was een jonge abdis van 45 jaar. De abdis werd aangesproken als Mère. Mère is het Franse woord voor moeder. In die tijd wat het heel gebruikelijk dat zusters als dochters werden aangeduid en de overste als moeder. De stichting van Wisques was zelf ook nog jong, het klooster daar dateerde uit 1889. Dat betekende dat de zusters al na elf jaar hun eigen klooster moesten verlaten. Het kan geen toeval zijn dat de benedictinessen in Wisques in elf jaar een klooster tot wasdom brachten en datzelfde daarna in een vergelijkbare tijd in Oosterhout realiseerden. Dat kon alleen maar onder een daadkrachtige en visionaire leiding.
Thérèse Bernard werd in 1856 geboren in een welgestelde familie van industriëlen. Zij werd al vroeg wees en trad in de orde van de benedictinessen zodra zij meerderjarig was geworden. Zij werd beschreven als een vrouw met een sterke persoonlijkheid, intelligent, fier, ondernemend, positief en niet bang aangelegd. Volgens Dom Maximilianus Mähler, tweede abt van de Sint-Paulusabdij in Oosterhout, zag zij aanvankelijk als enige de kans die het vertrek uit Wisques bood om een nieuwe loot aan de benedictijnse boom toe te voegen door een klooster in Nederland te stichten.[1] Zij zag het als een roeping om bij te dragen aan het herstel van het monastieke leven in Nederland. Zij was ook de inspiratiebron van het stichten van de Sint-Paulus Abdij in Oosterhout, waarmee in zekere zin twee van de drie kloosters in De Heilige Driehoek aan haar toegeschreven kunnen worden. Dit heeft er overigens niet toe geleid dat er in Oosterhout een straatnaam of plein naar haar vernoemd is.

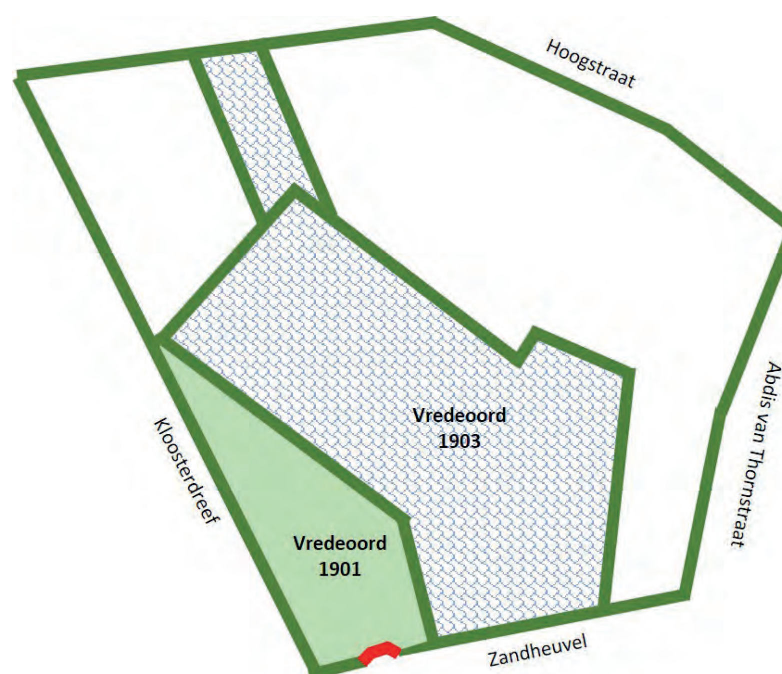
1 Mahler, M. (1978). De Sint Paulusabdij van Oosterhout, oorsprong en geschiedenis tot aan de dood van haar eerste abt Dom Jean de Puniet 1907-1941. Oosterhout, blz. 9.

Abdis Mère Thérèse Bernard (1856-1940)

Uitbreiding grondgebied

Onder leiding van de abdis Mère Thérèse Bernard werd vanaf 1903 voortvarend zoveel mogelijk grond rondom het klooster opgekocht. In 1903 werd de eerste belangrijke stap gezet door de aankoop van de aanpalende grond aan de Zandheuvel en grond ten zuidwesten van de erfgrens. Ook werd nog circa 75 are grond gekocht aan de Hoogstraat.
Daarmee grensde het kloosterterrein nu aan de Zandheuvel, Kloosterdreef en Hoogstraat. Ten slotte werd de boerderij van de erven Zijlmans uit Raamsdonk gekocht. De boerderij lag naast Vredeoord en was overigens meer een grote schuur dan een traditionele boerderij.
De oppervlakte van de kloostertuin werd daarmee meer dan verdubbeld. Door het verwerven van deze gronden ontstond ruimte voor de ontwikkeling van een kloostertuin.
De nieuwe grond werd nog in 1903 omzoomd met houten schuttingen. Deze schuttingen waren niet helemaal dicht. Dat blijkt uit de vermelding in de kroniek dat de monialen in 1908 door de spleten keken naar de processie ter ere van de inzegening van de Sint-Antoniuskerk. De landbouwgrond aan de Hoogstraat werd vooralsnog buiten het slotgebied gehouden. Hier kwamen dan ook geen schuttingen omheen.
Grond die buiten de kloostermuren lag, werd over het algemeen verpacht aan lokale boeren.
De dicht bij Vredeoord gelegen grond werd zo snel mogelijk in gebruik genomen voor twee bestemmingen die een hoge prioriteit hadden: de aanleg van een moestuin en van een kerkhof.

Plattegrond uitbreidingen 1901-1903

Moestuin

De moestuin werd ten zuiden van de kloostergebouwen aangelegd, op en langs het gebied dat nu bij de zusters als Verrijzenispark bekend staat. De eerste groenten werden al in 1903 geplant. De overige gebieden in de buurt van het klooster werden vooral gebruikt voor het laten grazen van de koeien.

In 1903 huurden de zusters nog een stuk grond aan de overkant van de weg waarop zij groenten teelden. Ook dit stuk grond werd met schuttingen omzoomd zodat de monialen daar ongestoord konden werken en wandelen. Aan de kant van de weg was de schutting hoger en aan de kant van de weilanden lager, zodat de zusters over het weidse land konden kijken.

Moestuin achter het klooster (voor 1913)

Kerkhof

In de periode 1903/1904 kreeg het klooster van de gemeente toestemming om een kerkhof in de kloostertuin aan te leggen. Een kerkhof vormt een integraal onderdeel van een kloostertuin en van het leven in een klooster. '*Voor de gemeenschap van de Benedictinessen is de dood geen harde scheidslijn. De doden blijven in hun besef bij de gemeenschap horen, en het rustieke en sobere kerkhof binnen de muren van de kloostertuin is een plaats waar velen graag wandelen of mediteren*'.[1]
Volgens de kroniek was de toestemming gemakkelijk te verkrijgen, mits het kerkhof maar 50 meter van elk gebouw aflag. Het kerkhof van 9x13 meter werd aangelegd op het snijpunt van de erfgrens langs de Kloosterdreef en de begrenzing van de in 1903 gekochte grond. Het kerkhof werd omzoomd door een draadomheining. Langs de Kloosterdreef plaatste men een '*lage schutting die het gezicht over de polders niet ontnam*', aldus de kroniek.

De Bredasche courant van 28 februari 1904 concludeerde – wat voorbarig – uit het besluit om een eigen begraafplaats aan te leggen dat de zusters besloten hadden voorgoed op Vredeoord te blijven

Kerkhof (1909/1910)

1 Benedictinessen in Oosterhout. (1984). Amstelveen, Luyten.

Met de uitvaart van Madame Gertrude Hastey op 10 oktober 1904 werd het kerkhof in gebruik genomen. Madame Gertrude Hastey was de abdis van de zusters uit Verneuil. Zij overleed in Oosterhout op 43-jarige leeftijd. Voor haar overlijden vertrouwde zij haar zusters toe aan Mère Therese Bernard en ontstond er één gemeenschap.

Op het moment van haar begrafenis was het meest opvallende onderdeel van het kerkhof, een groot kerkhofkruis dat boven alles uitstak, nog niet geplaatst. Dat gebeurde pas in oktober 1907. De inzegening door Dom Cabrol vond een jaar later plaats, op 16 oktober 1908.

Pad naar het kerkhof
Toelichting: Foto gemaakt na oktober 1907 toen het grote kerkhofkruis werd geplaatst.

Ontwerpfase

Klooster

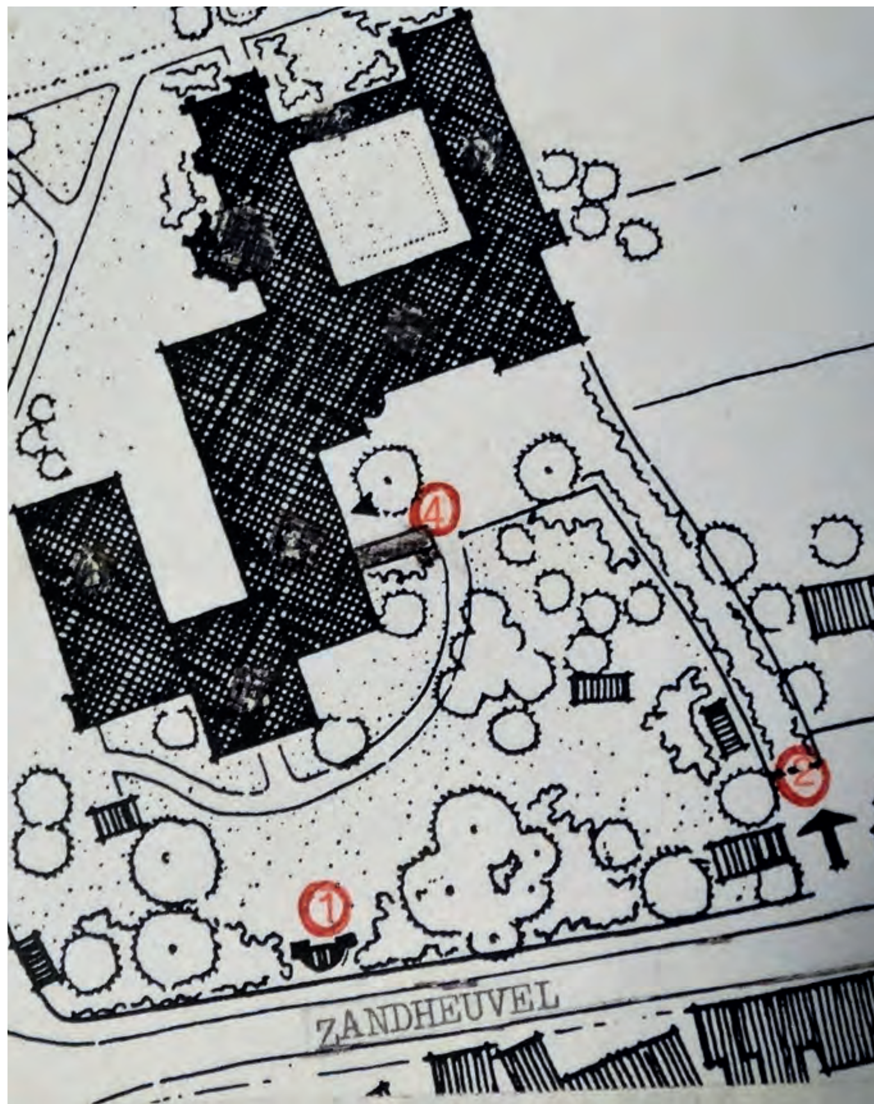
Door de uitbreidingen werd de kostschooltuin geleidelijk omgevormd tot een kloostertuin. Er ontbraken echter nog wezenlijke elementen om daadwerkelijk over een echte kloostertuin te kunnen spreken. Enerzijds was het grondoppervlak nog te klein om voldoende zelfvoorzienend te kunnen zijn met een combinatie van akkerbouw, veeteelt, fruit- en groenteteelt. Anderzijds ontbrak er een wezenlijk element in een klooster: de centraal gelegen pandhof. Daarenboven had Mère Thérèse Bernard al vanaf 1903 meerdere malen laten weten dat zij graag een nieuwe kerk wilde laten bouwen. De huidige kerk (voormalige gymnastiekzaal) voldeed, ondanks alle aanpassingen, in haar ogen niet. Met een vooruitziende blik had zij alle verbouwingen zodanig gepland dat er ruimte gemaakt kon worden voor een nieuwe kerk.

De Franse architect Paul Vilain uit Lille, die ook het klooster in Wisques had gebouwd, had in 1905 voor het klooster in Oosterhout een ontwerp gemaakt voor een carrévormige nieuwbouw in neogotische stijl. Rondom een gesloten binnenhof (pandhof) bevonden zich de kapittelzaal, de kruisgang, de bibliotheek en de kerk.

Dit ontwerp werd leidend bij de verdere verbouwingen, zoals bij de bouw van een kapittelvleugel met verdiepingen voor cellen in 1905. Deze cellen waren nodig in verband met de toeloop van postulanten (aspirant kloosterlingen). In de kapittelzaal kwamen de leden van de communiteit bij elkaar om te discussiëren en onderwezen te worden. De nieuwe kapittelvleugel en de cellen voor postulanten werden in 1906 in gebruik genomen. De inzegening in februari 1906 werd verricht door Dom Fernand Cabrol, abt van Saint-Michel van Farnborough.

Kruisgang

Plattegrond klooster 1911-1971

Toelichting: Rechtsboven de carrévormige nieuwbouw met in het midden de pandhof en aan de onderkant de kerk, links van de pandhof de kapittelvleugel en rechts van de pandhof de bibliotheekvleugel. Aan de bovenkant van de pandhof de kruisgang. De overige gebouwen behoren tot het oude Vredeoord. Nummer 1 geeft de grot aan op de plaats van de oude ingang. Nummer twee geeft de plaats van de boogpoort en nieuwe ingang aan. Nummer 4 geeft de plaats aan van de groene poort die toegang gaf tot de voortuin.

Wat is een kloostertuin

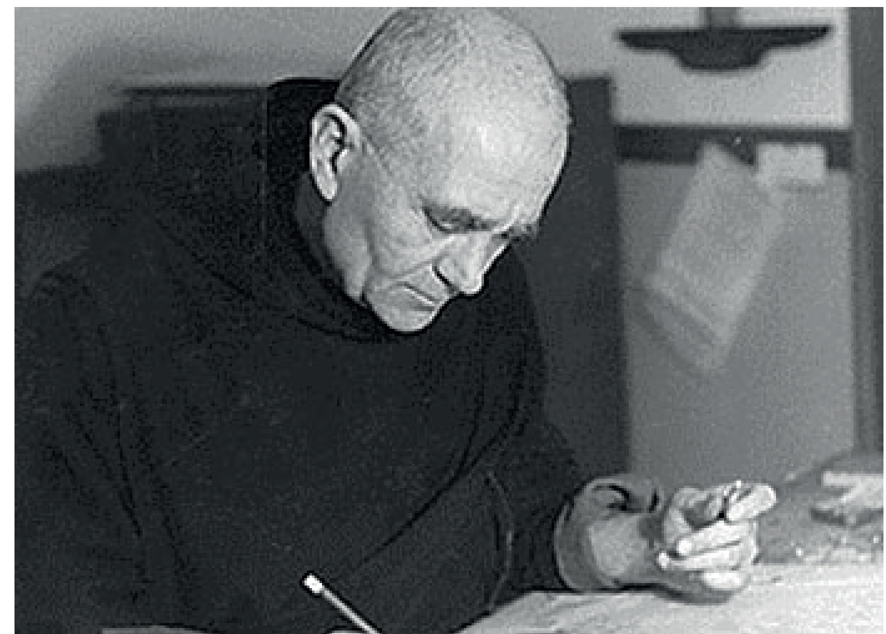
Kloostertuinen zijn eeuwenlang gebaseerd op het prototype voor benedictijnerkloosters: de plattegrond van het benedictijnenklooster in Sankt-Gallen uit het jaar 820. Middeleeuwse kloosters waren als het ware werelden in het klein: een complex met boomgaarden, groente- en kruidentuinen binnen hoge kloostermuren; daarbuiten akkers en weiden. De structuur is opgebouwd met de pandhof als middelpunt, dan bebouwing, dan tuinen en tot slot de buitenmuur.
In het algemeen zijn de volgende zaken kenmerkend voor een kloostertuin:

- De tuinen zijn door muren of hoge hagen afgesloten van de buitenwereld.
- De (pand)hoven zijn omringd door galerijen of lanen ten behoeve van bezinning en processies.
- De kloostergemeenschappen streven ernaar zo min mogelijk afhankelijk te zijn van anderen (autarkie), zodat onder andere moestuinen, boomgaarden, visvijvers, boerderijen, weilanden, akkers, wijngaarden, een pomp(station) voor drinkwater, ateliers etc. veelal behoren tot een kloostercomplex.

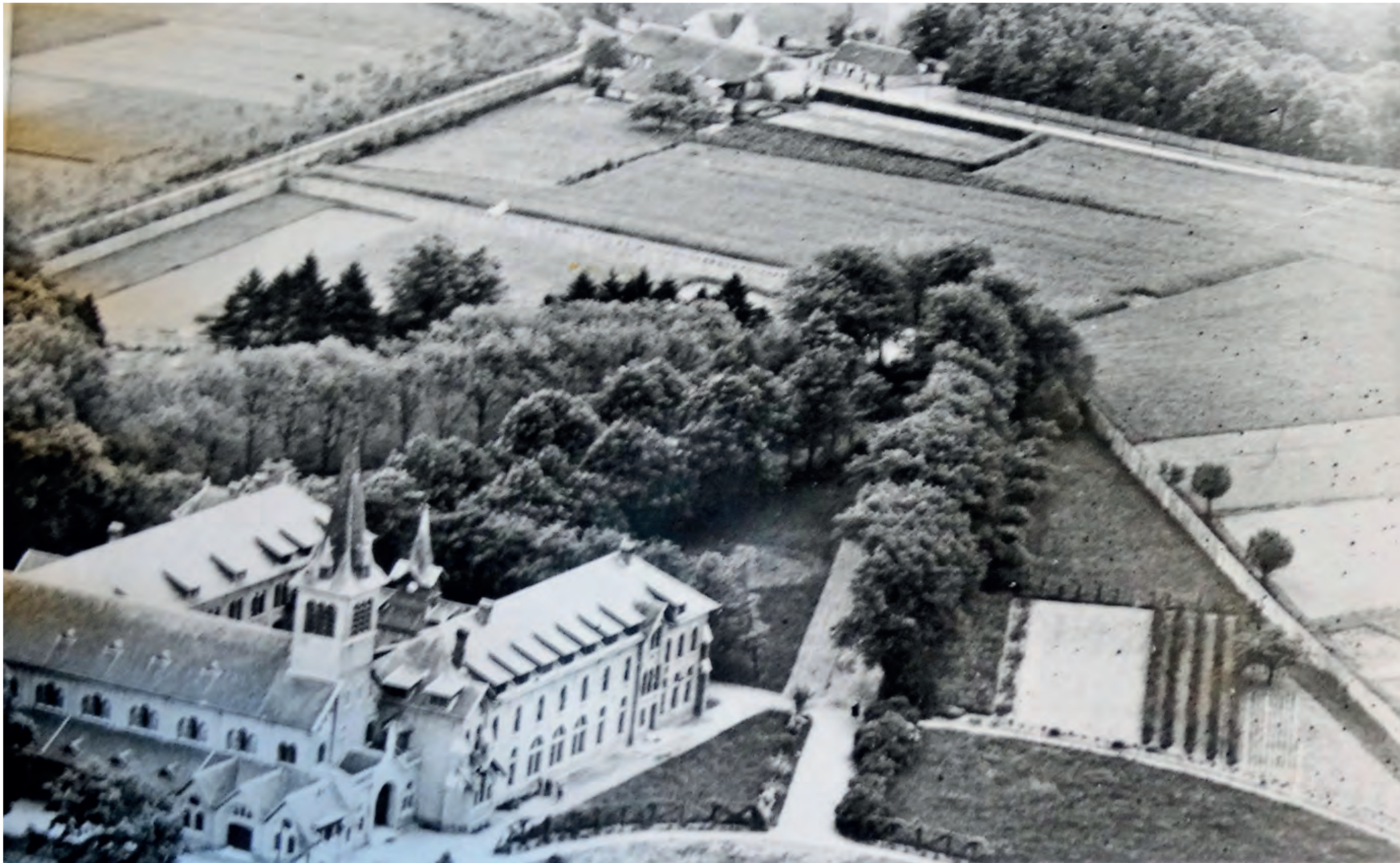
Voor de minder beschouwelijke ordes maken kruiswegstaties, devotiegrotten, kapellen, kruisbergen en dergelijke ook deel uit van een kloostertuin.[1]

1 Cascade, Bulletin voor tuinhistorie. (2006), 15e jaargang, nr. 2.

Dom Paul Bellot

In datzelfde jaar (1906) werd Dom Paul Bellot vanuit het eiland Wight, waar een aantal benedictijnen in ballingschap verbleef, naar Oosterhout gezonden om de bouw van de Sint-Paulus abdij ter hand te nemen. Hij werd door Mère Thérèse Bernard ook betrokken bij het ontwerp van de kloostertuin voor de benedictinessen.

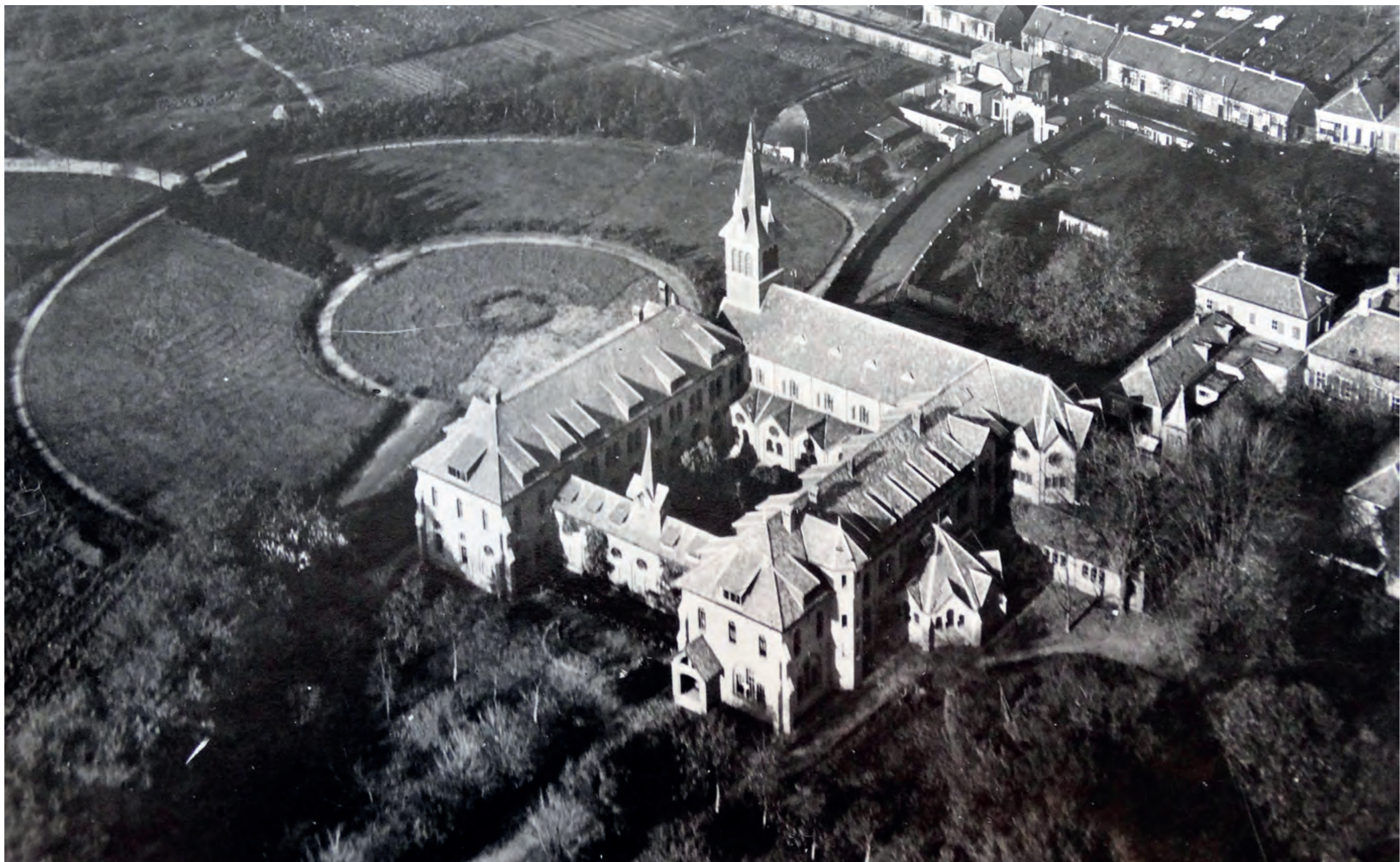
Ganzenvoet met drie lanen
Toelichting: Luchtfoto van de volgroeide Ganzenvoet uit 1934. Naast de Ganzenvoet ligt rechts een driehoekig stuk land dat voor groenteteelt en veeteelt (weiland) gebruikt werd. Links achter de bomen ligt een driehoekig stuk land dat in 1923 gekocht werd. Op de voorgrond is een deel van de Cirkeltuin zichtbaar. Op de achtergrond staat de boerderij die op de hoek van de Kloosterdreef en Hoogstraat lag.

Kloostertuin

Na zijn komst in Oosterhout ontwierp Dom Paul Bellot een kloostertuin die paste bij het ontwerp van het klooster. In nauw overleg met de abdis Mère Thérèse Bernard creëerde hij in 1906 een tuin met beeldbepalende geometrische elementen. Deze hebben de tand des tijds tot op heden doorstaan.

Het eerste kenmerkend ontwerpdetail was de constructie van een Ganzenvoet aan de zuidzijde van het klooster. De benaming Ganzenvoet of Ganzevoet ('patte d'oie' in het Frans) is afgeleid van de vorm van de structuur, waarbij op een plek drie of vijf assen bij elkaar komen. Het is een bijzondere vorm uit de zeventiende-eeuwse tuinarchitectuur en kenmerkend voor de barokke tuin- en landschapsarchitectuur. In Nederland staat Paleis Het Loo bekend om zijn Ganzenvoet. Een 'patte d'oie' met drie lanen vormde ook de hoofdstructuur voor de Floriade 1992 in Zoetermeer.
Op verzoek van Mère Thérèse Bernard ontwierp Dom Bellot voor de Onze Lieve Vrouwe Abdij een Ganzenvoet waarbij drie lanen samenkomen bij een rotonde. De Ganzenvoet heeft geen 'steel' die in het verlengde van de centrale laan loopt. Door de situering van de rotonde tegen de erfgrens aan, was daar ook geen ruimte voor geweest.

Door de gekozen driehoeksvorm werd de resterende grond tussen de slotmuren en de Ganzenvoet 'automatisch' ook in driehoeken verdeeld. Daarmee werd het geometrische patroon voortgezet buiten de Ganzenvoet. Zo loopt vanuit de rotonde een vierde laan richting kerkhof. De hiermee gecreëerde driehoek is echter niet symmetrisch met de driehoeken tussen de drie lanen en wordt dan ook niet als onderdeel van de Ganzenvoet beschouwd.

Cirkeltuin (1922)
Toelichting: Cirkeltuin bestaande uit een driekwart cirkel en twee ronde cirkels. Om de grootste ronde cirkel staat een rozenhaag. Vanuit de buitenkant loopt hier een sparrenlaan naar toe. In het verlengde van de sparrenlaan is het pad naar de Zwarte Madonna zichtbaar dat in 1920 werd aangelegd. De foto dateert uit 1922.

Het tweede kenmerkende ontwerpelement was de constructie van een Cirkeltuin aan de westzijde van het klooster. De buitenvorm van de Cirkeltuin bestond uit een driekwart cirkel. Daarbinnen was een ronde binnencirkel gesitueerd. Daarbinnen was weer een kleine cirkel aangelegd.

Het middelpunt van de driekwart cirkel was gericht op de kerk en op een Mariabeeld dat op de gevel van de kerk geplaatst zou worden. Een korte sparrenlaan, tussen de driekwart en hele cirkel in, moest deze zichtlijn versterken.

De beide beeldbepalende elementen uit de kloostertuin konden ook gebruikt worden voor zelfvoorziening. Voor de grote communiteit was echter nog meer grond nodig om in de eigen behoeften te voorzien.

Stichting Klooster Notre Dame

De juridische status van het kloostergebied werd in 1907 zeker gesteld toen de stichting ‘Klooster Notre Dame’ te Oosterhout werd opgericht en op 18 mei 1907 alle gronden en opstallen aan de stichting werden overgedragen voor een bedrag van 33.500 gulden. Nieuwe grondaankopen zouden door de stichting worden uitgevoerd.
Bij de overdracht bezat het klooster een grondgebied van bijna 5 hectare (4 hectare en 91 are).

Verdere uitbreiding grondgebied

Na de eerste succesvolle grondaankopen in 1903 bleef Mère Thérèse Bernard gespitst op mogelijkheden om het gebied om het klooster verder te vergroten. Aangezien de Kloosterdreef en het daarachter gelegen Sint-Catharinadal een natuurlijke afbakening aan de oostzijde vormde, richtte zij haar inspanningen op de percelen die tussen de Zandheuvel en de Hoogstraat in lagen, tot aan ongeveer de plaats waar de nieuwe Sint-Antoniuskerk in aanbouw zou komen. De Abdis van Thornstraat bestond toen nog niet.
Eind 1907 slaagde Mère Thérèse Bernard erin om drie percelen te kopen: een perceel dat op de hoek van de Hoogstraat en de huidige Abdis van Thornstraat lag, een perceel dat op de hoek van de Hoogstraat en Kloosterdreef lag en het ontbrekende stuk dat tussen het kerkhof en dit perceel in lag. Daarmee had het klooster alle grond langs de Kloosterdreef in bezit.
In het najaar van 1908 volgen nog twee uitbreidingen: een perceel op de hoek van de Zandheuvel richting centrum en het daaraan grenzende perceel dat tot over de huidige Abdis van Thornstraat heen reikte.

Daarmee was alle grond die grensde aan de Zandheuvel en de huidige Abdis van Thornstraat in het bezit van het klooster. Aan de Hoogstraat bezat het klooster nu grond aan het begin van de Hoogstraat en aan het einde bij de Kloosterdreef.

Aan het in gebruik nemen van de nieuwe grond waren echter beperkingen verbonden. Zo stonden er op de hoek van de Zandheuvel richting centrum nog vier huizen die nog bewoond werden en waarvan de tuinen in gebruik waren. Het zou tot na 1926 duren voordat de benedictinessen die grond vrij konden maken en zelf in gebruik nemen.
De percelen aan de Hoogstraat werden verpacht. Het plan was om deze buiten het slot te houden, met uitzondering van het perceel dat op de hoek van de Hoogstraat en de Sint-Antoniuskerk lag. Dit zou in 1920 benut worden voor een nieuw kenmerkend onderdeel van de kloostertuin.

Hoek Zandheuvel
Toelichting: Kloostertuin van voor 1925. In de tuin liggen stroken voor diverse groenten en er staan fruitstruiken en -bomen. Rechtsboven staan huizen op de hoek van de Zandheuvel en huidige Abdis van Thornstraat. De grond was sinds 1908 eigendom van het klooster, maar nog niet in eigen gebruik genomen.

Bouw- en aanlegfase

Aanleg Ganzenvoet

Vanaf 1908 werd het tuinontwerp van Dom Paul Bellot stapsgewijs uitgevoerd. De beplanting voor de drie lanen van de Ganzenvoet werd geselecteerd en aangeplant. De linkerlaan, vanuit het klooster gezien, bestond uit Japanse notenbomen met rododendrons. De middenlaan bestond uit kastanjebomen. De rechterlaan bestond uit olmen. Daartussen waren meidoornstruiken geplant. Op het grasveld tussen de lanen stonden enkele fruitbomen. Aan de twee korte zijden van de driehoeken tussen de lanen werden eveneens Japanse notenbomen geplant. Deze beplanting zou in de loop van de tijd nog een aantal keren veranderen.

Op de rotonde waar de lanen samenkwamen werd in 1909 een terracotta Heilig Hartbeeld geplaatst. Het was een cadeau van de familie Hennion. De familie Hennion was een belangrijke weldoener van de benedictinessen. Een lid van de familie (Madame Juliette Marie Caroline Hennion) was lid van de gemeenschap in Oosterhout. De nieuwe lanen boden de zusters gelegenheid om in de tuin te wandelen en te mediteren. Daarnaast werden er ook processies door de lanen gehouden.

Terracotta
Heilig Hartbeeldbeeld

Ganzenvoet met Heilig Hartbeeld
Toelichting: Ganzenvoet met kastanjelaan gezien vanuit het klooster in circa 1910. Op de achtergrond is de St Paulusabdij zichtbaar.

Aanleg Cirkeltuin

De Cirkeltuin werd eveneens aangelegd vanaf circa 1908. De buitenkant, de driekwart cirkel, werd rond 1911 beplant met bomen in de vorm van een spievormig bosje bij de oude boerderij, aan de kant van de Zandheuvel, dat uitliep op een enkele rij bomen richting het einde van de cirkel. De buitenkant van de ronde cirkel bestond uit een omheining met rozen. Deze omheining heeft er tot april 1960 gestaan.

Het middelpunt van de driekwart cirkel was gericht op het Mariabeeld, dat op 28 september 1911 op de gevel van de nieuwe kerk geplaatst was.
Een korte sparrenlaan, tussen de driekwart en hele cirkel in, versterkte dit effect. Daarom werd de cirkel ook wel aangeduid als 'de kroon van Maria'. Het geheel deed denken aan een 'glorieta' uit de landschapsarchitectuur, waarbij de zichtlijn naar boven, in dit geval naar de kerk en het Mariabeeld toe, werd gericht.
Een laan, waarvan de zichtlijn op de kerktoren gericht was, kwam overigens in deze streken vaker voor bij landgoederen. Vaak werd zij bij landgoederen aangeduid als 'Torendreef'.

De middencirkel was via drie paden bereikbaar: vanuit een pad voor de kerk, via de sparrenlaan en via een pad dat in het verlengde van de olmenlaan van de Ganzenvoet was aangelegd.

Cirkeltuin (circa 1924)

Paulus Abdij

Na de komst van de benedictinessen stichtten ook de benedictijnen uit Wisques een klooster in Oosterhout. De benedictijnen waren vanuit Frankrijk eerst naar België gevlucht. Zij kochten een stuk grond aan de Hoogstraat vlak bij het paardenkerkhof in Oosterhout en bouwden daar de Sint-Paulusabdij. De Sint-Paulusabdij werd door Dom Paul Bellot, gebouwd in baksteen. Het klooster werd in 1907 opgeleverd en in 1910 tot abdij verheven.
Op verzoek van Mère Thérèse Bernard ontwierp Dom Bellot eveneens de kloostertuin van de Paulus Abdij. Op deze wijze wist zij zeker dat er geen ongewenste inkijk vanuit de tuin van de Sint-Paulusabdij in de tuin van de benedictinessen plaatsvond.

Bouw nieuwe kerk

Het duurde tot 1909 voordat de vurige wens van Mère Thérèse Bernard in vervulling ging. Op 26 juli werd het besluit genomen tot de bouw van een nieuwe kerk. De bouw werd mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van de familie Hennion en andere weldoeners.
De oude kerk zou gesloopt worden en de vieringen zouden tijdelijk in de in 1908 gebouwde westvleugel annex bibliotheekvleugel plaats vinden.
Op 15 oktober 1909 ging de eerste spade de grond in. Twee jaar later, op 17 oktober 1911, werd de abdijkerk plechtig ingewijd.
In februari 1913 werden de boogvlakken in het priesterkoor beschilderd door het schildersgilde uit Oosterhout. De bovenste gedeelten van de boogvlakken werden in augustus 1913 beschilderd door Jan Lauwerse.

Conform het oorspronkelijke ontwerp van Paul Vilain was het klooster nu rondom een gesloten binnenhof, de pandhof, georganiseerd.

Pandhof

Eerste foto nieuwe kerk (1911)
Toelichting: De foto is als ansichtkaart uitgegeven en ook als gedachtenisplaatje. De slotmuur is hier nog niet aangelegd. Rechts op de foto ligt nog bouwgrond.

Pandhof

Al sinds het jaar 800 werden kloosters rondom de pandhof gebouwd. Dit is een centraal gelegen binnentuin met daaromheen vier kloostergangen of kruisweggangen. Aan een gang lag de kloosterkerk en aan de andere gangen lagen o.a. ateliers en andere werkruimten. Deze kloostergangen speelden een essentiële rol in het kloosterleven. Zij waren plaats van contemplatie en meditatie, ontmoeting en verbinding, werk en transitie.

De pandhof van de Onze Lieve Vrouwe Abdij was vierkant, met een put in het midden en met elkaar kruisende paden. De tuin was vierkant als symbool voor de goddelijke orde. De waterput in het midden stond symbool voor de oorsprong/bron van alle leven. De paden waren gericht op de vier windrichtingen en stonden symbool voor het kruis van Christus en voor de vier rivieren die stroomden door de Hof van Eden. Door vensters konden de monialen vanuit de kruisgang naar de pandhof kijken.

Symboliek

De indeling van de pandhof in vier vlakken, de centrale plaats van de waterbron en de strakke geometrische vormen zijn elementen die ook in islamitische tuinen te vinden zijn. Een voorbeeld hiervan is het Alhambra. Een ronde waterbron staat symbool voor de hemel; een vierkante voor de aarde. Een combinatie van beide bronnen staat symbool voor de verbinding tussen hemel en aarde. De christelijk-middeleeuws en de islamitische tuin zijn op eenzelfde voedingsbodem ontstaan. Zij hebben hun oorsprong deels in een geïdealiseerde voorstelling van het paradijs en deels in de vroeg-Perzische tuincultuur. In de oud-Perzische koningstuin werd een omzoomde tuin als een paradijs ingericht. Structuur, geur en kleur nodigden uit tot ontspanning en reflectie. De ontwerpconcepten zijn ook overgenomen in de Centraal-Aziatische tuinen, zoals de tuinen uit de Moghulperiode (ca. 1524-1752).[1]

1 Tuinen in de Middeleeuwen.(1992). Hilversum, Verloren.

De inrichting van de pandhof van de OLV Abdij werd door de monialen lange tijd hetzelfde gehouden. Foto's uit 1915 en 1953 tonen aan dat het basisontwerp in stand was gebleven.

Pandhof met bron en op de gevel nog de oude klokkentoren uit 1908

Drie typen van een omsloten tuin

Kloostertuinen zijn ruimtes waarbij door de ommuring 'buiten binnen is'. Conform de Regel van Benedictus is een klooster idealiter zo ingericht dat alles wat nodig is zich binnen de muren bevindt, zodat de monniken of slotzusters niet buiten het klooster hoeven rond te zwerven '*want dat is volstrekt niet goed voor hun zielen*'.

De ommuring staat symbool voor de concentratie op een leven dat gericht is op het zoeken van God en het werken in dienst van God.

Rob Aben en Saskia de Wit onderscheiden in hun standaardwerk 'De omsloten tuin', vanuit ontwerpstandpunt drie typen van omsloten tuinen: de hortus ludi, de hortus catalogi en de hortus contemplationis.[1]

- De hortus ludi staat voor de lusthof zoals die bijvoorbeeld bij kastelen en paleizen werd aangelegd.
- De hortus catalogi staat voor de geometrische tuin waarin planten op basis van classificatie geordend zijn door de gegoede burgerij.
- De hortus contemplationis staat voor de kloostertuin, en meer specifiek voor de pandhof in de kloostertuin.

De hortus contemplationis omschrijven de auteurs als: *'de tuin van de beschouwing, waarin de hiërarchie van het Universum met God als middelpunt wordt verbeeld. Rondom deze tuin, een door een galerij omgeven ruimte met de hemel als plafond, wordt het klooster georganiseerd.'* ……..*'De hortus contemplationis is afgesloten van de onvolmaakte natuur en nodigt uit tot een zoektocht naar de onzichtbare, onderliggende schoonheid, de volmaakte natuur zoals die (door God) bedoeld was. Het is een weerspiegeling van deze goddelijke orde: een ruimtelijk afgeronde eenheid met harmonische verhoudingen en symbolische verwijzingen'*

1 Aben, R. (1998). De omsloten tuin. Rotterdam, Uitgeverij 010.

Bloementuin

Aan de zuidzijde van de abdij lag in de tijd van de kostschool een vrijstaande serre. Deze werd door de benedictinessen dankbaar benut voor het kweken van bloemen. Zij gebruikten ook de kostschoolserre die tegen de zuidgevel was gesitueerd. De opgekweekte bloemen werden in de Bloementuin geplant. De orangerie (een verwarmde bloemenserre) in de bijgebouwen werd daarentegen vooral als ruimte gebruikt om groenten te bereiden.

Bloementuin met op de achtergrond een serre

Voortuin

In de voortuin veranderde er in de periode 1901 tot 1911 weinig. Alhoewel de tuindelen door een oprijlaan gescheiden waren bleven zij visueel een eenheid. De bomen en planten hadden sinds de stichting van Vredeoord de kans gekregen verder te groeien. Vooral in de hoek Zandheuvel en Kloosterdreef stonden inmiddels enkele indrukwekkende beukenbomen. Sommige daarvan zijn tot op heden bewaard gebleven.

Voortuin (1912)

Met de bouw van de nieuwe kerk besloten de benedictinessen ook om de ingang tot het klooster te verleggen. Men wilde een directe toegang van de Zandheuvel naar de kerk creëren langs de geplande woning voor Franse gasten op het adres Zandheuvel 88. Dat betekende dat de oude poort bij Zandheuvel 90 die toegang gaf tot Vredeoord gesloten zou worden. Door een gedeelte van de voortuin vrij te maken kon een nieuwe oprijlaan aangelegd worden. Omdat deze weg met schuttingen omsloten zou worden werd ook de voortuin nog meer een besloten tuin, die behalve een siertuinfunctie ook een nutsfunctie kon krijgen.

Nieuwe poort

De nieuwe ingang kreeg in 1911 een boogpoort in neogotische stijl. De poort was zo karakteristiek dat hij op ansichtkaarten van het klooster werd afgebeeld. Naast de hoofdingang was een kleine poort. Achter de poort werd de weg naar de kerk en het hoofdgebouw omzoomd door een betonnen schutting. Aanvankelijk was de toegangsweg nog niet bestraat en bestond hij alleen uit een zandpad. Enkele jaren later werd een trottoir aangelegd en werd het pad met grind verhard.
Bij vieringen, zoals een abdiswijding, werd de poort versierd. Elke avond werd de poort gesloten en ‘s morgens weer geopend.
De boogpoort bleef in gebruik tot 1987.

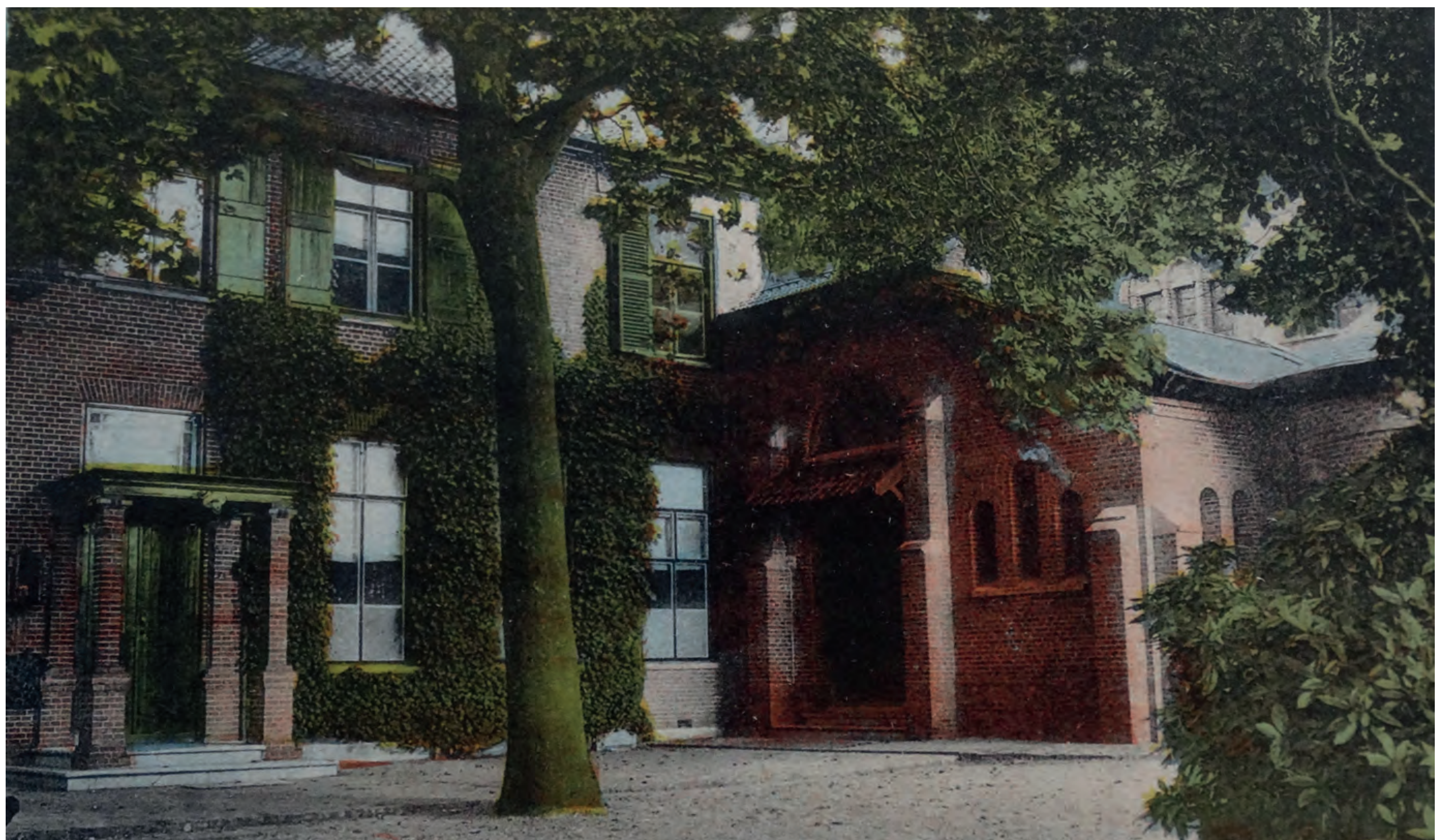

Boogpoort (1915)

Voorplein

Met het verleggen van de ingang en bouw van de nieuwe kerk kreeg het voorplein een centrale rol. Het voorplein gaf toegang tot het klooster. De ingang van het klooster was aan de zijkant van Villa Vredeoord gelegen, vlak bij een grote plataan. De ramen waren geblindeerd om inkijk te voorkomen. Vanuit het voorplein kregen kerkgangers toegang tot de buitenkerk. De indeling van het voorplein is de periode 1911-1970 nauwelijks veranderd.
Vanuit het voorplein hadden de monialen en knechten toegang tot de voortuin. Deze toegang was door een poort afgesloten. Naast de poort waren enkele voorzieningen (toiletten) voor gasten.

Voorplein
Toelichting: Ingang klooster (links) en buitenkerk (rechts) via voorplein met plataan.

Veranderingen in de omzoming

In de periode 1905–1912 leidden de uitbreiding van het grondgebied en de verbouwingen aan het klooster tot aanpassingen in de omzoming. Zo werden de houten schuttingen tussen het oude en het nieuwe grondgebied verwijderd. Ook werden er verbeteringen aangebracht aan de bestaande afgrenzingen.
In deze periode werden de eerste betonnen muren gebouwd. De oudste betonnen schutting stond (en staat nog) langs de Kloosterdreef. Zij dateert vermoedelijk uit 1901[1] of 1905[2], waarbij de tweede datering meer waarschijnlijk is. Het is vrijwel zeker de oudste betonnen muur in Nederland van dit type en wellicht zelfs de enige. Herstel van de in de loop van de tijd ontstane beschadigingen schijnt niet mogelijk te zijn. De schutting is volgens een unieke Franse constructiemethode uit de negentiende eeuw gerealiseerd. De methode is vermoedelijk geïnspireerd op pioniers van cementijzer en gewapend beton, zoals Lambot en Monier. Daarbij is het frappant dat zowel Lambot als Monier van origine tuinman waren.[3] Zij experimenteerden met vormen van gewapend beton om bijvoorbeeld bloembakken en waterbakken te maken.
Dezelfde constructiemethode werd later toegepast bij de muur tussen Zandheuvel 88 en het kloosterterrein en bij delen van de grond die in 1907 en 1908 werden gekocht. Restanten van deze betonnen muur staan nu nog loodrecht op de Hoogstraat langs het pand van Hoogstraat 27 en aan de overzijde van de Abdis van Thornstraat op de oude erfgrens van het klooster.
Rond 1908 werd er ook een muur gebouwd vanaf de hoek van de Zandheuvel tot aan de bijgebouwen aan de Kloosterdreef. Dit kon gebeuren nadat men een aantal dennenbomen aan die kant geveld had. De houten schutting aan de Zandheuvel bleef intact totdat een najaarsstorm in oktober 1911 delen velde. Volgens de kroniek werden deze delen echter weer snel hersteld.

1 Hof, J. van 't. (2002). 'Ons kleine bisdom is toch al meer dan voldoende bezet door allerlei kloosterlingen.' Een schets van kloosters in Breda en Oosterhout van 1800 tot heden. Jaarboek De Oranjeboom 55.

2 Groenplan voor De Heilige Driehoek. (2008). Van Dijk Advies, Oosterhout, blz. 8.

3 Histoire du béton de ciment. Wikipedia. Dernière révision: 2 janvier 2018.

Houten schuttingen om oude boerderij en voor kerk (circa 1912)

Eerste tuinman

In 1901 besloten de benedictinessen geen gebruik meer te maken van de diensten van Louw Gorisse en al het werk in de tuin en bij het vee in eigen beheer uit te voeren. De uitbreiding van de kloostertuin en de aanleg van de nieuwe onderdelen deed in 1910 alsnog de behoefte ontstaan aan het in dienst nemen van knechten en een tuinman. De eerste tuinman die in dienst trad bij de benedictinessen was Bernard van Dinteren. Hij zou in dienst blijven tot 1925. Bernard van Dinteren zou enkele jaren later de woning betrekken op Zandheuvel 88, langs de nieuwe kloosteringang. Daarmee kon hij ook de taken van conciërge vervullen.

Betonnen muur langs de Kloosterdreef
Toelichting: Betonnen muur aan de Kloosterdreef met daarlangs wandelpad uit de kostschooltijd.
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20319848.

Situatie 1912

In een periode van slechts tien jaar, 1901-1911, bouwden de benedictinessen de kostschoolgebouwen om tot een kloostergebouw en creëerden zij door een aantal grondaankopen ruimte voor een grote kloostertuin van circa 7 hectare. Daarbij respecteerden zij de bomen en planten uit de kostschooltuin, deze werden in het nieuwe tuinontwerp geïntegreerd. Centrale elementen van een kloostertuin, zoals de pandhof, het kerkhof, siertuinen en nutstuinen waren aanwezig of werden aangelegd. Een sterk tuinontwerp leverde karakteristieke geometrische elementen op die de tuin uniek maakten ten opzichte van andere tuinen. Door het aanbrengen van een ommuring voldeed de slottuin aan de eisen van een omsloten kloostertuin. Alleen de grond op de hoek Hoogstraat – Abdis van Thornstraat moest nog ommuurd worden. Dat zou de komende jaren gebeuren. Daarmee was de basis gelegd voor de ontwikkeling van een kloostertuin die paste bij de behoeften van de benedictinessen in Oosterhout. Een kloostertuin ten dienste van de eigen wereld, die de benedictinessen uit Wisques in Oosterhout voor zichzelf hadden gecreëerd.

Conciërgewoning, oorspronkelijk bedoeld voor Franse gasten

Hoofdstuk II

De nutsfase 1912 - 2000

Samenvatting

Na de transformatie van de villa- en kostschoolgebouwen tot een klooster werd alle aandacht gericht op het voor de benedictinessen belangrijke aspect van zelfvoorziening. In het begin van de twintigste eeuw betekende dit dat de groeiende gemeenschap gevoed moesten worden, zodat geestelijk en natuurlijk voedsel hand in hand gingen. Dit vereiste verdere uitbreiding van het grondgebied en benutting van zoveel mogelijk bruikbare grond, waarbij ook binnen de kenmerkende tuinontwerpen, zoals Ganzenvoet en Cirkeltuin, de nutsfunctie prevaleerde.
In 1920 werd een derde kenmerkend landschapsgedeelte aan de Cirkeltuin en Ganzenvoet toegevoegd: het stelsel van de Zwarte Madonna.
De bloeiperiode van het klooster na de Tweede Wereldoorlog leidde tot een kloostertuin die uiteindelijk begrensd werd door de Zandheuvel, Kloosterdreef, Hoogstraat en Abdis van Thornstraat.

Binnen deze grote oppervlakte bleef voldoende ruimte voor siertuinen en handhaving van elementen uit de kostschoolperiode. De verbouwingen in de jaren zeventig vereisten dat tuinonderdelen opnieuw moesten worden aangelegd. Daarnaast ontstonden er ook nieuwe tuinonderdelen.
De afbraak van de villa Vredeoord luidde het einde van deze periode van de kloostertuin in.

De Eerste Wereldoorlog

Grote moestuin

In de aanloop van de Eerste Wereldoorlog was er voor de benedictinessen geen mogelijkheid om naar Frankrijk terug te keren. Alle aandacht was dan ook gericht op het inrichten van het kloostergebied om de communiteit te kunnen voeden.
Een van de eerste aandachtsgebieden was het verleggen en vergroten van de moestuin en boomgaard. Op het gebied langs de Zandheuvel werd daartoe een grote moestuin aangelegd. Dichtbij de boerderij en op het terrein waar nu de Abdis van Thornstraat ligt, werden fruitbomen geplant. Het in 1907 gekochte stuk grond op de hoek van de Hoogstraat en de Sint-Antoniuskerk werd eveneens als moestuin ingericht.
De moestuin voorzag in groenten zoals diverse koolsoorten, andijvie, witlof, spinazie en veldsla. Ook werden er asperges, bonen en erwten geteeld. De fruitbomen en struiken voorzagen de gemeenschap van appels, peren, perziken, pruimen en diverse bessensoorten.
De oude moestuin op het Verrijzenispark bij het kerkhof werd in 1913 stilgelegd. In plaats daarvan werden op dat terrein fruitstruiken geplant.

Blijkbaar waren de vruchten uit de tuin van goede kwaliteit. In 1913 was er een grote tuinbouwtentoonstelling in Breda. Gerrit, de tuinman van het klooster, won daarbij negen medailles: vier eerste prijzen, waarvan drie voor kool, vier tweede prijzen en een derde prijs. Hij was zeer verguld toen Koningin Emma een van zijn pompoenen in haar hand nam.
Hoe deze Gerrit met zijn achternaam heette kon niet meer achterhaald worden. In ieder geval blijkt uit deze kroniekvermelding dat het klooster in 1913 al twee tuinlieden in dienst had (Bernard van Dinteren en Gerrit X.).

Familiegraf

In 1912 overleed mevrouw Hennion, één van de donateurs van de kerk. Gezien de grote verdiensten van de familie Hennion voor de benedictinessen werd zij op het kloosterkerkhof begraven. Zij kreeg een familiegraf op een prominente plaats, langs het grote kerkhofkruis. Op het graf werd een opvallende grafsteen geplaatst. Toen in 1917 ook de heer Hennion overleed werd zijn lichaam in het familiegraf bijgezet. In 1932 werden de stoffelijk overschotten van het echtpaar, inclusief de grafsteen, overgebracht naar Wisques.

Graf familie Hennion
Toelichting: Het graf ligt direct naast het grote kerkhofkruis.

Ommuring westkant

In 1913 werd de ommuring van de aan de westkant gekochte grond afgerond (hoek Hoogstraat tot aan de huizen aan de Zandheuvel). De huizen op de hoek van de Zandheuvel en hun tuinen bleven buiten de ommuring. Nu was de hele kloostertuin weer ommuurd.

Benedictusbeeld

Op 19 oktober 1913 ontving de abdij twee beelden van Sint-Benedictus. Een beeld werd aan de noordkant van de kerk geplaatst en keek vandaaruit op het voorplein uit. Dit beeld staat er nog altijd, inmiddels 's zomers wat verscholen achter de immens gegroeide plataan. Het andere beeld werd in het klooster geplaatst.

Nieuwe grondaankoop

In maart 1914 slaagde de abdis Mère Thérèse Bernard erin om nog een stuk land aan de Hoogstraat te kopen. Het stuk was 78 are groot. Daarmee werd het gebied dat het klooster vanaf de hoek Kloosterdreef bezat weer een stuk verder uitgebreid richting centrum. Het klooster bezat nu drie naast elkaar gelegen percelen. Alleen in het midden van de Hoogstraat ontbraken nog twee percelen. Het nieuwe stuk land zou verpacht gaan worden en werd dus niet ommuurd.

Zicht op klooster vanaf Hoogstraat (circa 1915)

Opname vluchtelingen

In 1914 werd een spreekkamer van het klooster ingericht als ambulancepost voor de opvang van gewonden uit oorlogsgebieden. Daartoe werd een aantal tralies weggebroken. Er kwamen echter geen gewonden. De ruimtes konden daardoor gebruikt worden voor de opvang van 12 vluchtelingen uit België van het Juvenaat Broeders van Liefde Sint-Victor. Begin 1915 vertrokken deze vluchtelingen weer. De Oosterhoutse componist Marinus de Jong verbleef vanaf 1917 als vluchteling in de conciërgewoning van het klooster.

Grot met Piëta

Omstreeks 1915 werd op de plaats van de voormalige hoofdingang van het klooster een grot gebouwd. De grot stond tussen de twee zuilen van de oude ingangspoort van Vredeoord. In de grot werd een piëta (voorstelling van Maria met het dode lichaam van Jezus op haar schoot) geplaatst.

Werken met paardenkracht

Het klooster bezat tot 1914 geen eigen paarden om het zware werk te verrichten in de tuin en op de akkers. Pas in februari 1914 werd het eerste paard gekocht. Sindsdien heeft het klooster altijd gebruik maakt van paarden tot het moment dat het klooster zich in 1962 de aanschaf van een tractor kon veroorloven.

Abdijpaarden

Minder brood bakken en wasmiddel van kastanjes

De benedictinessen bakten hun eigen brood, evenals dat ten tijde van Instituut Treffers op de kostschool werd gedaan. De oude bakoven werd in 1912 vervangen door een met kolengestookte oven die ervoor zorgde dat de zusters goed brood konden bakken. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, 1914-1918, moesten zij kolen sparen en bakten daarom nog maar tweemaal in de week brood.

De Eerste Wereldoorlog leidde niet alleen tot een schaarste aan kolen. In de kroniek van 1917 lezen wij het volgende:
'Wij moeten kastanjes en eikels rapen, waarvan een wasmiddel wordt gemaakt, gewone zeep is er niet vanwege de oorlog. De kastanjes en eikels worden ook verkocht. De notendoppen bewaren wij om het vuur aan te maken.'
(Kroniek 1917)

In de periode tussen 1880 en 1901 had Vredeoord al de beschikking over een gaslichtaansluiting gekregen. Vanwege de oorlog was er maar beperkt elektrisch licht beschikbaar, dus moesten de monialen na 1917 nog bij gaslicht bidden. Omdat dit te zwak was werden de metten (ochtendgebeden) in 1918 pas bij daglicht gebeden.

Interbellum

Oproep om terug te keren naar Frankrijk

Na het einde van de Eerste Wereldoorlog in november 1918 veranderde het klimaat ten opzichte van religieuze instellingen in Frankrijk. De abt van Solesmes benaderde daarom de benedictinessen in mei 1919 en raadde hen aan zo snel mogelijk terug te keren naar Wisques.

Inmiddels was de communiteit gegroeid doordat steeds meer vrouwen zich aangetrokken voelden tot het beschouwende kloosterleven volgens de regel van Benedictus. Het aantal postulanten, waaronder veel dochters van Nederlandse families, bleef groeien. Daarom kozen de benedictinessen ervoor om te streven naar erkenning van het klooster in Oosterhout als priorij (dochtervestiging). Zodoende konden de Franse zusters, althans een gedeelte van hen, terugkeren naar Wisques en kon in Oosterhout een eigen vestiging in stand blijven.

Alvorens terug te keren schonk Mère Thérèse Bernard via een oorkonde alle gebouwen en aangekochte grond en veel van de inboedel aan de nieuwe communiteit in Oosterhout.

Op 17 juli 1919 keerde de abdis Mère Thérèse Bernard met een aantal zusters terug naar Wisques. Zij liet in Oosterhout een gemeenschap van Franse en Nederlandse zusters achter, onder leiding van Madame Hildegarde Lamy de la Chapelle. De Franse zusters die achterbleven in Oosterhout waren grotendeels afkomstig uit de groep benedictinessen van het klooster in Verneuil, die in 1903 hun toevlucht in Oosterhout hadden gezocht. Volgens Hildegard Koetsveld O.S.B. zijn zij dan ook te beschouwen als medestichters van de nieuwe Onze Lieve Vrouwe Abdij, naast de benedictinessen uit Wisques.[1]

Bij haar terugkeer in Wisques kon abdis Mère Thérèse Bernard opnieuw beginnen met het opbouwen van een abdij. Het klooster in Wisques had 11 jaar leeggestaan en was in de oorlog door Engelse soldaten gebruikt. Helaas zou de gemeenschap in Wisques tijdens de Tweede Wereldoorlog opnieuw het klooster moeten verlaten. Dit zou Mère Thérèse Bernard echter niet meer meemaken, zij overleed in 1940.

---

1 Koetsveld, H. (juli 2011). Geef vrede heer; honderd jarig jubileum van de zusters Benedictinessen van de Onze Lieve Vrouwe Abdij te Oosterhout. Monastieke Informatie, nr. 194.

Klooster wordt priorij en abdij

Op 8 december 1919 werd het klooster verheven tot conventuele priorij Notre Dame van Oosterhout en op 23 juni 1924 tot Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout.

Madame Hildegarde Lamy de la Chapelle werd door Mgr. Hopmans tot eerste abdis gewijd.

Zoals gebruikelijk werd de naam van de plaats waar de abdij gevestigd was toegevoegd aan de abdij-naam. Daarmee stond het klooster voortaan bekend als de Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout, ofwel in het Frans als l'Abbaye de Notre-Dame d'Oosterhout.

Abdis Hildegarde Lamy de la Chapelle

Koninklijk bezoek

De abdij kreeg meerdere malen koninklijk bezoek. Zo bracht Prinses Marie José van België, de dochter van de Belgische koning Albert I en koningin Elisabeth, in 1927 een bezoek aan het klooster. Zij bezocht enkele van haar familieleden die tijdelijk verblijf hielden in het klooster.
Ex-keizerin Zita van Bourbon-Parma, ex keizerin van Oostenrijk en ex-koningin van Hongarije, bezocht de abdij in 1931 en 1939. Haar tante was een moniale in het klooster. De knechten moesten voor die bezoeken de paden extra goed schoffelen en harken en de tuin piekfijn op orde brengen.

Ex-keizerin Zita van Bourbon-Parma (1892)

Ter gelegenheid van de abdiswijding op 6 augustus 1924 werd de boogpoort versierd

Persbericht 'De Maasbode' 05-08-1924

DE BENEDICTINESSEN TE OOSTERHOUT

Het klooster der Eerw. Zusters Benedictinessen Notre Dame te Oosterhout (N.B.) zal voortaan wederom een abdij zijn.

Het klooster ontstond toen uitgeweken Fransche Benedictinessen van de Congregatie van Solesmes er zich vestigden. Gaandeweg keerden echter de Fransche zusters naar haar vaderland terug en met haar ook de abdis.

De achtergebleven zusters vormden een priorij.

Het klooster, door toetreding van Hollandsche novicen in den loop der jaren aanzienlijk uitgebreid, werd voor korten tijd door een pauselijke breve tot abdij verheven.

De eerste abdis wordt morgen, 6 Augustus, gewijd.

Het behoeft geen betoog, dat deze gebeurtenis een zeer belangrijken datum vormt in de geschiedenis der kloosterorden in Nederland, in het bijzonder met het oog op de roemrijke Benedictijnsche traditie in ons vaderland, welke vier eeuwen onderbroken was.

Het stelsel van de Zwarte Madonna

In 1920 werd een nieuw kenmerkend facet aan de kloostertuin toegevoegd. In de grote moestuin werd ruimte vrijgemaakt om, aansluitend op de middelste laan in de Cirkeltuin een lindelaan aan te leggen in de richting van de hoek Hoogstraat en de huidige Abdis van Thornstraat. Aan het eind van deze lindelaan werd een rotonde aangelegd. Op de rotonde werd een beeldje van de Zwarte Madonna geplaatst. Dit beeldje hadden de benedictinessen uit Wisques meegenomen. Om de rotonde heen werden ook lindebomen geplant.

Tevens werden lindebomen geplant die in een hoefijzervorm langs de perceelgrens liepen, waarbij de 'lege hoeken' boven het hoefijzer werden opgevuld met andere bomen. Deze opvulling is thans nog te zien op de hoek van de Hoogstraat en de Abdis van Thornstraat en naast de woning op Hoogstraat 27. De lindebomen zelf staken ver boven de slotmuur uit.

Dit stelsel van een lindelaan met rotonde en daaromheen een hoefijzervormige bomenrij was vanaf 1920 een nieuw uniek element in de kloostertuin, naast de Cirkeltuin en de Ganzenvoet.
Op luchtfoto's en latere kadasterkaarten zijn deze elementen goed herkenbaar, evenals op een plattegrond die in 1930 van de tuin werd gemaakt. De hoefijzervorm lijkt vanuit de lucht gezien een soort stralenkrans om de rotonde met het Madonnabeeld heen.

Hiermee had de tuin voor lange tijd zijn grondstructuur gekregen. Het zou tot het jaar 2003 duren voordat een vierde uniek element werd toegevoegd.

Het stelsel van de Zwarte Madonna op Google earth (2018)

Sebastiaan Pieterse bij de aspergebedden (circa 1938)

Meer werk voor knechten

De jaren tussen de twee wereldoorlogen waren jaren waarin er een grote werkloosheid heerste. Gelukkig voor de lokale bevolking nam het werk in en om de kloostertuin toe omdat de monialen niet al het zware werk zelf aankonden, zodat het aantal knechten uitgebreid moest worden. Op een zeker moment tijdens het interbellum waren er meer dan zes knechten aan het werk.

In 1919 trad Sebastiaan Pieterse als knecht in dienst van het klooster om Bernard van Dinteren te assisteren. Hij zou in dienst blijven tot 1945. Enkele jaren later volgden o.a. Kees Evers, Koos van de Laar, Kees van de Avoird, J. de Beer en Cees Pieterse.

Deze Cees Pieterse was de jongere broer van Sebastiaan Pieterse. Hij was in dienst van 1926 tot 1945, met een onderbreking van drie jaar. Cees werd in het klooster Cor Pieterse genoemd omdat er al een Kees werkte. Al voor zijn dienstverband kwam Cees als jonge jongen in de tuin en hielp de knechten mee of deed boodschappen voor het klooster. Dat het tuinwerk gezond kan zijn, blijkt wel uit het feit dat Cees pas in 2017 op 101-jarige leeftijd overleden is.

Cees (Cor) Pieterse (1938)

Gevarieerd takenpakket

Het takenpakket van de knechten was omvangrijk en gevarieerd, zo moesten zij de koeien laten grazen, voor de boomgaard zorgen en deden zij het zwaardere werk in de siertuin en groentetuin. Daarnaast bewerkten zij het land achter de muur en in een latere tijd ook in de polder. Zij teelden daar onder andere graan, bieten en aardappelen. Zij moesten ook de paden schoffelen en harken, bomen zagen voor brandhout, cokes naar de verwarmingsketels in de kelders brengen, kachels stoken en gierputten leegmaken. De knechten maakten dakgoten schoon, pompten water in het reservoir boven het kapittel, deden boodschappen en brachten of haalden gasten op bij de tram op de Leijsenhoek. De koffers van de gasten werden daarbij in kruiwagens vervoerd.
Bij het overlijden van een moniale moesten de knechten het graf graven. Zij moesten vaak het grondwater uit het graf scheppen totdat de kist eraan kwam. Het was vanzelfsprekend dat de knechten ook hand- en spandiensten verrichtten bij het slopen en bouwen van bijvoorbeeld de muren.

Communiceren via briefjes

In de nalatenschap van Sebastiaan Pieterse troffen zijn erfgenamen een kistje aan met briefjes. Uit deze briefjes bleek dat de communicatie met de knechten vaak via korte briefjes verliep.

Sebastiaan,
Wilt u van morgen om half 9
van één maal (150 ± stelen)
rabarber meebrengen a.u.b.
Dank u wel.

Sebastiaan
Er is nog een kist linnen,
goed naar de Paters te brengen
vanavond, en wilt u de
matjes om half 5 in de orangerie
leggen, die u voor de andijvie
gebruikt hebt. a.u.b.? Dank u wel

Ws. Sebastiaan, Cornelissen en [illegible]
willen wel alle 4 zorgen
om half 10 bij de bel bij de
refter te zijn a.u.b. niet later

Sebastiaan, + à donner quand il entre.
Wilt u straks om 9 uur
een flesje brengen bij Dr. v.
Liebergen, dat de Zuster aan
de poort u zal geven.

Ora et labora

Een kloostertuin is behalve siertuin ook een gebruikstuin. De OLV Abdij probeerde vanaf de eerste dag zoveel mogelijk zelfvoorzienend te zijn.

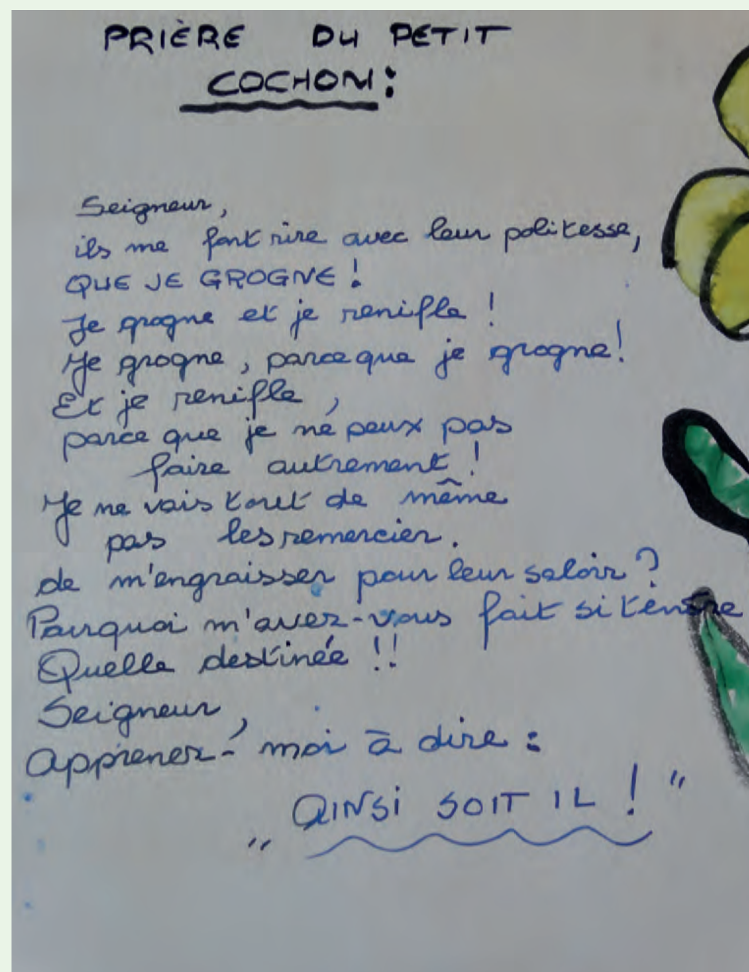

Veel werk in het klooster en in de kloostertuin werd verricht door de monialen zelf. De benedictinessen wisselden bidden en mediteren af met werken, dit staat bekend onder het begrip 'ora et labora'. Net als het gebed beschouwden zij arbeid als een middel om God te eren. Het werk moest wel ingepast worden in de dagindeling zoals die was vastgelegd in de regel van Benedictus. Er werd hard gewerkt in de kloostertuin. De zusters werkten in stilte. De communicatie werd beperkt tot het hoogstnodige.

Behalve in de kloostertuin verrichtten de zusters ook arbeid in hun ateliers door het vervaardigen van paramenten (liturgische voorwerpen van textiel), het kalligraferen en het boekbinden. In latere jaren verrichten zij ook werk voor Oosterhoutse bedrijven.

Verzorging van het vee

Bij de verzorging van de kippen, koeien en paarden staken de monialen ook de handen uit de mouwen. Zo vulden zij een waterton die op een tweewielig onderstel was gemonteerd en brachten water naar de drinkbakken van het vee. De verzorging van de dieren werd grotendeels door de zusters gedaan. Daarbij was zuster Gratiana, een Baskische zuster, enorm bekwaam in het omgaan met dieren. In de oorlog kalmeerde zij een onrustige kalfje door er een poesje bij te zetten, zodat het kalfje niet bij een controle ontdekt werd.
Bij een feestelijke bijeenkomst ter ere van zr. Gratiana werd dit gedicht in een gedenkboek opgenomen. Het is geschreven in naam van een van haar mignons (lievelingen).

PRIÈRE DU PETIT COCHON:

Seigneur,
ils me font rire avec leur politesse,
QUE JE GROGNE!
Je grogne et je renifle!
Je grogne, parce que je grogne!
Et je renifle,
parce que je ne peux pas
faire autrement!
Je ne vais tout de même
pas les remercier
de m'engraisser pour leur saloir?
Pourquoi m'avez-vous fait si tendre?
Quelle destinée!!
Seigneur,
Apprenez-moi à dire:
„Ainsi soit il!"

Gebed van een varkentje
Heer, zij maken mij aan het lachen met hun properheid, zodat ik knor.
Ik knor en haal mijn neus op.
Ik knor, omdat ik knor. En ik haal mijn neus op omdat ik niet anders kan.
Ik ga ze toch niet bedanken dat zij mij vet gemest hebben voor hun pekelbak?
Waarom hebt u mij zo zachtaardig gemaakt?
Wat een lotsbestemming!
Heer, leer mij om te zeggen:
'Het zij zo!'

Monialen met schapen (circa 1921)

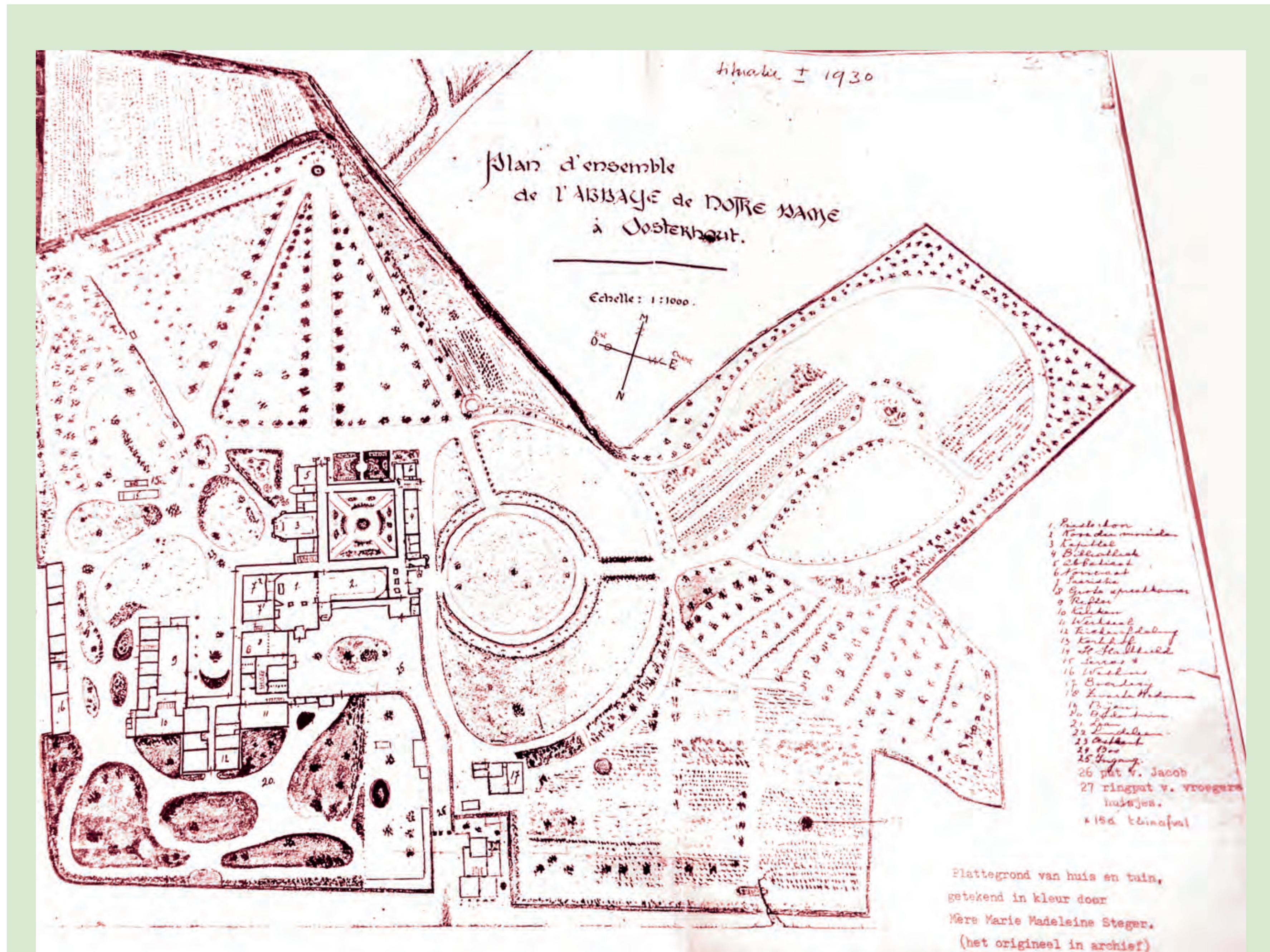
In het jaar 1920 bezat het klooster ook een drietal schapen. Een jaar later waren dit er al vijf.

Zr Gratiana

Plan d'ensemble de l'Abbaye de Notre Dame à Oosterhout

Plan d'ensemble de l'Abbaye de Notre Dame à Oosterhout (circa 1930)

Toelichting: Het 'Plan d'ensemble' van Mère Marie Madeleine Steger uit 1930 geeft een goed beeld van het inmiddels gerealiseerde tuinontwerp. Plan d'ensemble' kan vertaald worden als algemene plattegrond of overzichtskaart van het geheel. In de plattegrond springen enkele elementen direct in het oog: de centrale pandhof met gekruiste paden, de driehoekige Ganzevoet, de Cirkeltuin en de laan vanuit de Cirkeltuin naar de rotonde van de Zwarte Madonna met daaromheen een hoefijzervormige bomenrij. Deze elementen zijn in de periode tussen 1908 en 1920 aangelegd en zijn ook nu nog prominent aanwezig. Daarnaast zijn er arealen voor zelfvoorziening ingetekend en lanen om te wandelen. De plattegrond laat ook zien dat in 1930 de oude voortuin en de bebossing langs de Kloosterdreef gehandhaafd zijn.

Zuster imkers

De abdij hield ook bijen. De korven stonden oorspronkelijk opgesteld bij het kapittel en vanaf circa 1925 in het Bijenbos dat in de richting van de Sint-Antoniuskerk ligt. De plaats staat nauwkeurig aangegeven op een plattegrond uit 1930. Tot op heden staan op dezelfde plaats nog bijenkorven. Hier werd ook een bijenhutje gebouwd voor de zuster-imkers.

Uitbreiding kerkhof

Het kerkhof was vrij klein; vermoedelijk vanwege het feit dat in de voorgaande periode nog de verwachting bestond dat de monialen terug zouden keren naar Frankrijk. Al snel werd het kerkhof te klein. Daarom werden de zusters in twee lagen begraven. In 1923 werd het kerkhof met 6 meter vergroot (naar het oosten).
Het rulleke dat erachter liep werd deels gedempt voor het maken van een pad eroverheen. Het pad werd met een houten hekwerk afgezet, zodat het een bruggetje leek. De sloot was door de benedictinessen op de weidse naam 'Tiber' gedoopt. De houten schutting die achter het kerkhof liep vanaf de Kloosterdreef tot aan het Heilig Hartbeeld werd afgebroken. Daarvoor in de plaats kwam achter het kerkhof in 1923 een betonnen schutting te staan. De reden dat de rest van de houten schutting niet vervangen werd had te maken met het vergroten van het gebied dat binnen de slotmuren werd getrokken.

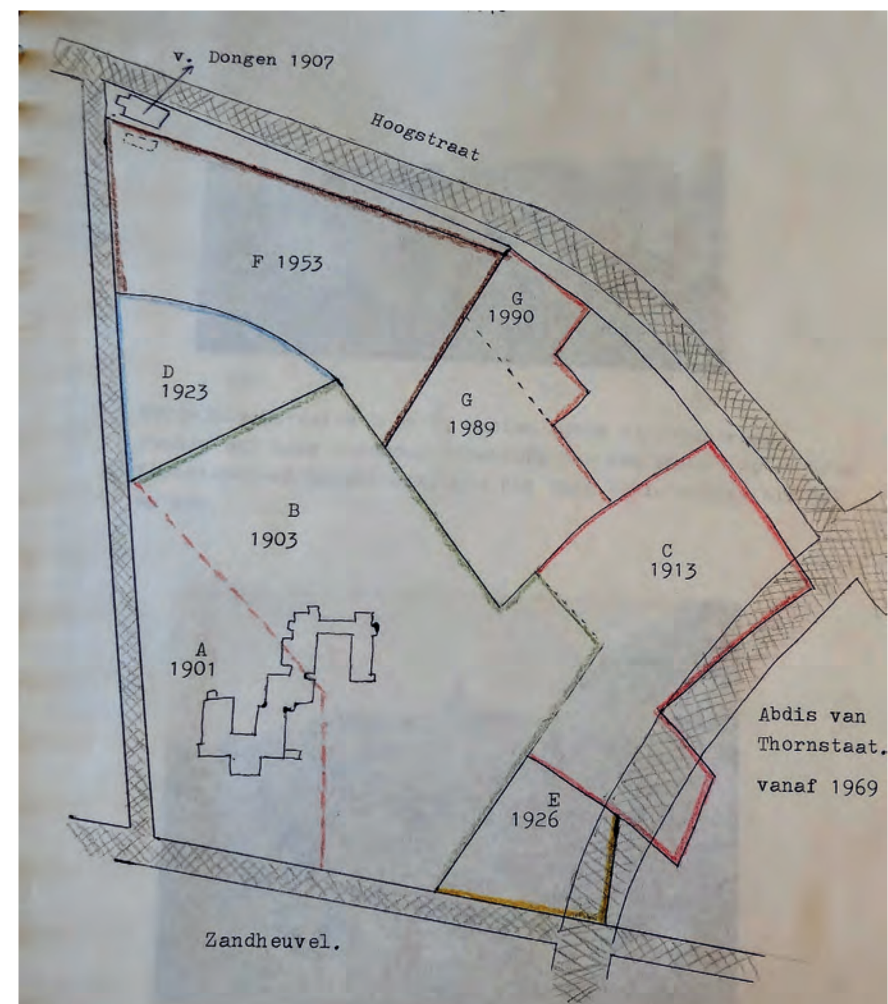

Betonnen schutting bij kerkhof en pad over de Tiber

De muur bij Halfweg

Het klooster had behoefte aan meer landbouwgrond binnen de slotmuren. Daarom werd een gedeelte van de al in bezit zijnde percelen aan de Kloosterdreef en Hoogstraat binnen de muren gebracht. Vanaf de rotonde van de Ganzenvoet trok men een lijn naar het midden van de Kloosterdreef. Op deze lijn bouwde men de muur 'Halfweg'. Halfweg betekende niet dat de muur halfweg de Kloosterdreef stond, maar halfweg het stuk tussen het kerkhof en de Hoogstraat.

Ook werd er een muur langs de Kloosterdreef gebouwd vanaf het kerkhof tot aan de muur 'Halfweg'. De landbouwgrond die nu binnen de slotmuren lag werd gebruikt voor het telen van spruiten, aardappelen, mangelpeeën, koolrapen, erwtjes en koren. Het land achter de muur werd verpacht aan de heer Peeters.

Tekening van perceel Halfweg (D)
Toelichting: de tekening geeft de bouw van slotmuren weer in de verschillende perioden. Het vak dat met een 'D" is gekenmerkt werd in 1923 binnen de slotmuren getrokken. De gebogen blauwe lijn is de muur Halfweg. Op een luchtfoto uit 1950 en een kadasterkaart uit 1950 blijkt de muur overigens meer recht dan gebogen aangelegd te zijn.

Muur langs de Zandheuvel

De houten schutting die langs de Zandheuvel stond werd in 1924 vervangen door een stenen muur. Daarmee kwam er ook een einde aan de sport van de lokale jeugd om door de spleten van de schutting de boerderijhond te lokken en te plagen. De nieuwe stenen muur werd gemetseld tot aan de plaats waar de huisjes op de hoek van de Zandheuvel stonden. Na de afbraak van deze huisjes rond 1925 werd de muur doorgetrokken tot iets over de huidige kruising van de Zandheuvel en de Abdis van Thornstraat. De overgang is zowel buiten als binnen goed te zien. Aan de buitenkant ziet men nog een gedeelte van een boog in de muur. Aan de binnenkant werd op die plaats een nis gebouwd waarin een beeld van Sint-Jozef werd geplaatst. Deze nis werd op speciaal verzoek van de tuinman gemetseld. Vermoedelijk betreft het hier nog Bernard van Dinteren, die bij de afbraak van de huisjes een been brak. Sint-Jozef is de patroonheilige van de timmerlieden en arbeiders.

Kleine boerderij

In 1925 werd een nieuwe boerderij gebouwd. De boerderij werd parallel aan de Zandheuvel gesitueerd. Het was een kleine boerderij van slechts 9x8 meter die plaats bood aan vijf koeien. Vijf koeien was voor de Tweede Wereldoorlog een normaal aantal voor wat grotere boerderijen. De echt grote boeren bezaten tien koeien of meer. Het klooster bezat overigens maar vier koeien die in de nieuwe boerderij gestald werden. De kippen en varkens waren ondergebracht in hokken in de voortuin dicht bij de oprijlaan.
De nieuwe kleine boerderij liet onverlet dat het klooster ook nog gebruik maakte van de bijgebouwen langs de Kloosterdreef en de oude rietgedekte boerderij aan de Zandheuvel, al was deze laatste in een slechte toestand. Deze oude boerderij werd ten slotte in 1934 afgebroken. Het vrijkomende materiaal werd gebruikt om er hokken voor de dieren van te bouwen.

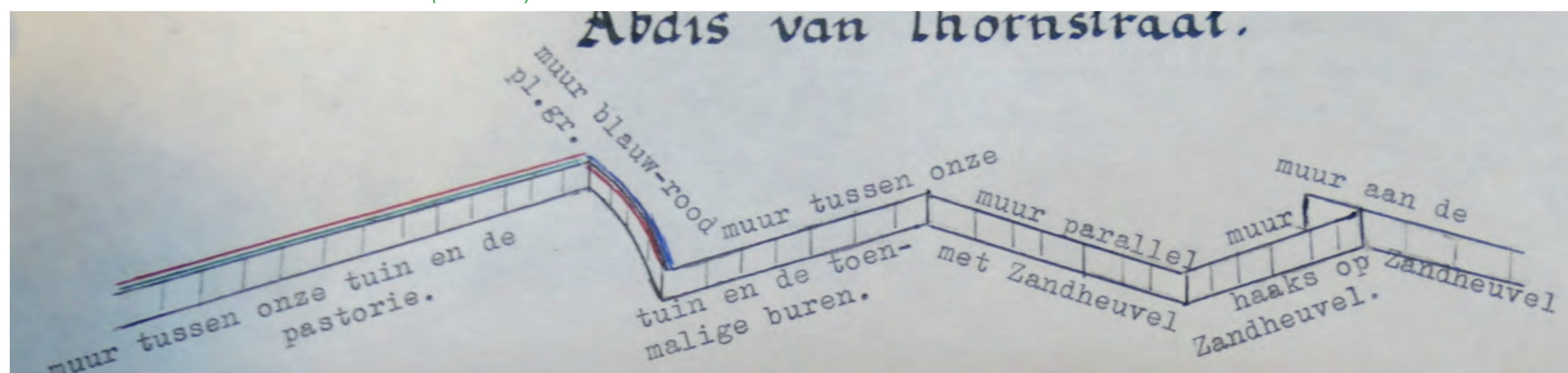

Zuster bij beeld van Sint-Jozef in de muur

Nieuwe kleine boerderij (rechts) met links nog de oude boerderij

Schets hoek Zandheuvel – Abdis van Thornstraat (voor 1926)

Kruisbeeld uit Oberammergau

Aan de westkant van de kerk, bij de slotdeur, werd op 8 april 1928 een kruisbeeld uit Oberammergau geplaatst. Het Beierse Oberammergau stond bekend vanwege zijn houtsnijwerk en Passiespel. Het kruisbeeld verving een kruisbeeld uit Lisieux dat tijdens de oorlog in Oosterhout in bewaring was gegeven. Het Oberammergau kruisbeeld was een cadeau van de familie van Zuster Maria van Rijn, de latere abdis van de Onze Lieve Vrouwe Abdij, bij haar professie. Het kruisbeeld hangt tegenwoordig in de kapel van het nieuwe kerkhof.

Akkerland wordt weiland

Vanaf 1930 werd de grond binnen het stelsel van de Zwarte Madonna niet meer gebruikt voor akkerbouw en het telen van kool en andere groenten. Volgens de gegevens van de zusters putten de lindebomen rondom de Zwarte Madonna en rondom het perceel zelf de grond zodanig uit dat deze alleen nog maar als weiland gebruikt kon worden.

Weiland met rechts het pad naar de bijenkorven (1953)
Toelichting: Op de achtergrond staat de Sint-Antoniuskerk, nog zonder vierkante kerktoren.

Draaihut

Voor de Tweede Wereldoorlog was tuberculose (tbc) een van de meest voorkomende ziekten. Het was gevaarlijk en zeer besmettelijk, waardoor veel mensen stierven. De ziekte was slopend en slecht te behandelen. De enige remedie in die tijd was goed eten, frisse lucht en veel rust.

Voor patiënten die niet naar een sanatorium konden, bestond de mogelijkheid om in een tbc-huisje te verblijven. Deze kleine houten huisjes konden vroeger bij een kruisvereniging of sanatorium geleend, gehuurd of gekocht worden. De huisjes waren op een stalen onderstel met massieve wielen gemonteerd, zodat ze met de zon meegedraaid konden worden. Daardoor werd er optimaal gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in de zon te liggen. [1]

In de kloostertuin staat zo'n huisje. Het werd door de monialen aangeduid als 'draaihut'. Het is gebruikt voor een Franse zuster die aan tuberculose leed.

---

1 http://www.tbchuisje.nl/over-draaiende-tbc-huisjes-van-vroeger/

De Tweede Wereldoorlog

Vlucht en internering

Al voor het begin van de Tweede Wereldoorlog stuurde het klooster een aantal zusters, waaronder een zuster van joodse afkomst, uit veiligheidsoverwegingen naar Frankrijk. De communiteit bestond namelijk niet alleen uit Franse en Nederlandse monialen, maar ook uit Engelse, Ierse, Poolse, Duitse, Oostenrijkse zusters. Tijdens de oorlog zijn twee Engelse zusters afgevoerd naar interneringskampen. Zij konden, evenals de Joodse zusters, na de oorlog behouden terugkeren naar het klooster. Tijdens de oorlog bood het klooster onderdak aan zeven Franse zusters uit Bergen op Zoom, die uit hun klooster verdreven waren, en aan twee Carmelitessen uit Hulst.

Primitieve leefomstandigheden

Het klooster zelf is voor vernietiging bespaard gebleven. Het heeft slechts voor korte tijd aan het einde van de oorlog te maken gehad met Duitse inkwartiering, vermoedelijk vanwege de karige voorzieningen in het gebouw, zoals geen elektriciteit, stromend water en beperkte verwarming. De gang van zaken in de kloostertuin kon dan ook zo normaal mogelijk doorgang vinden, al moesten bijvoorbeeld dieren soms verstopt worden om aan invordering te ontkomen.

Schuilkelder

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was er een schuilkelder in de Cirkeltuin. Deze werd ‘Ligne Maginot’ genoemd, naar de bekende Franse verdedigingslinie. De schuilkelder is echter nooit gebruikt omdat er altijd water in stond.

Ligne Maginot, bedekt onder sneeuw in 1941

Honger stillen met kastanjes

De levensomstandigheden in Oosterhout verslechterden naarmate de oorlog langer duurde. Vanuit het klooster werd de burgerij geholpen met het uitdelen van soep en bonnen voor voedsel en schoenen. Het voedsel werd tegen het einde van de oorlog steeds schaarser.

Voor de Tweede Wereldoorlog was het gebruikelijk dat bij het overlijden van een moniale een arme vier dagen te eten kreeg in de refter (eetzaal). Tijdens de oorlog stelde Abdis Hildegard Lamy de la Chapelle voor om deze maaltijd aan de knecht Cees (Cor) Pieterse mee te geven. Cees vertelde later ook hoe zijn familie de honger stilde met kastanjes van de kastanjebomen uit de kloostertuin. Hij woonde tijdens de oorlog een tijdlang met zijn gezin in het klooster.

Inbeslagname kerkklokken

Een gebeurtenis die de zusters zeer aangreep was de inbeslagname van de drie kerkklokken. De drie kerkklokken, met de namen Gabriel, Scholastica en Hildegardis, werden op 4 februari 1943 door de Duitsers uit de kerktoren gehaald. Daarbij werd een gat in de torenmuur gekapt. De klokken werden op 17 februari, nadat zij geregistreerd waren, weggevoerd. Zij zijn nooit meer teruggekomen. Het dagelijkse leven in het klooster werd door deze klokken gestuurd. Voortaan moest men zich met een eenvoudige handbel behelpen.

De drie meegenomen kerkklokken (1943)
Toelichting: De kerkklokken van l.n.r. Gabriel, Scholastica en Hildegardis, met hun registratielabel, vlak voordat zij afgevoerd werden.

Bevrijding

Vlak voor de bevrijding vroeg een gezin om te mogen onderduiken in het klooster. Uit dankbaarheid metselde de zoon van aannemer Vermijs een grot voor het beeldje van de Zwarte Madonna. Deze werd op 23 mei 1944 geplaatst.

Toen Oosterhout tijdens de bevrijding in de vuurlinie kwam te liggen zochten veel bewoners tijdens de nacht hun toevlucht in de abdij. Alle gangen lagen vol met matassen.

Tijdens de bevrijding is een tank door de slotmuur Halfweg gereden. Ook kregen de bijgebouwen een granaatinslag te verwerken en kwam een Duitse blindganger (granaat) op het graf van een moniale terecht.

Bij de bevrijding op 30 oktober 1944 brandde de boerderij van boer Van Dongen, op de hoek van de Kloosterdreef en de Hoogstraat, af.

Na de bevrijding werd de muur bij Halfweg weer gerepareerd en van het gat in de bijgebouwen maakten de zusters van de nood een deugd: er werd een raam in geplaatst. De 80 mangaten die de Duitsers bij hun terugtocht hadden achtergelaten in de tuin werden door de knechten gedicht.

Nationaal monument

Na de oorlog werd door de benedictinessen de Erelijst van Gevallen 1940-1945 gekalligrafeerd.

Op de Erelijst van Gevallenen staan de namen van bijna 18.000 Nederlanders die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. Behalve de namen van omgekomen verzetsstrijders staan er ook de namen op van Nederlanders die tijdens de oorlog als militair of bemanningslid van de koopvaardij om het leven kwamen. De lijst bevat de familienaam en voornamen van de gevallene, plaats en datum van geboorte, beroep of militaire rang en plaats en datum van sneuvelen of overlijden.

De zusters benedictinessen van de Onze Lieve Vrouwe Abdij in Oosterhout kalligrafeerden de 18.000 namen op speciaal duurzaam papier. Dit karwei duurde in totaal tien jaar. Door de regels van de orde konden de zusters zelf niet aanwezig zijn bij de officiële overdracht aan de Tweede Kamer in 1960.

De erelijst is een nationaal monument en bevindt zich in de hal van de voormalige Tweede Kamer der Staten-Generaal aan het Binnenhof 1A te Den Haag.

Elke dag wordt een bladzijde van de erelijst omgeslagen. Elk jaar op 4 mei leggen de beide Kamervoorzitters en de minister-president een krans bij het monument. Daarna volgt een minuut stilte ter nagedachtenis aan de oorlogsslachtoffers.

Nationaal monument de Erelijst van Gevallenen in de hal van het Tweede Kamergebouw

Kalligrafe zr. Stéphanie

Groei en transformatie

Luchtfoto 1950

Toelichting: Aan de onderzijde van de foto, deels buiten beeld, ligt de Hoogstraat. De Cirkeltuin, Ganzevoet en de bomen om de Zwarte Madonna heen zijn goed herkenbaar. Beneden rechts staan de restanten van de afgebrande boerderij en daarboven de muur Halfweg.

In de jaren 1945 tot de eeuwwisseling veranderde er veel in het klooster en in de kloostertuin. In de volgende paragrafen worden deze veranderingen thematisch beschreven.

Nederlandse abdis

In 1948 trad abdis Hildegard Lamy de la Chapelle af. Zij werd opgevolgd door de eerste Nederlandse abdis Maria Theresia van Rijn. Dit paste in de omslag van een Franse naar een Nederlandse cultuur. De samenstelling van de communiteit was inmiddels ook al meer en meer Nederlands geworden. Tot 1948 was de taal in het klooster Frans en waren veel gewoonten in het klooster Frans. Abdis Hildegard Lamy de la Chapelle sprak geen Nederlands, evenals veel van haar Franse zusters.

Mgr. P. Hopmans, bisschop van Breda, had als zijn voornemen te kennen gegeven de abdiswijding persoonlijk te verrichten. Op het laatste ogenblik echter was hij echter verhinderd, zodat de wijding geschiedde door Mgr. Jos. Baeten, bisschop-coadjutor van Breda.

Abdis Maria Theresia van Rijn

Onder het bewind van abdis Maria Theresia van Rijn groeide de communiteit. Op haar hoogtepunt in de jaren vijftig en zestig telde de gemeenschap 87 zusters.

Persbericht 'De Volkskrant' 03-01-1949

Eerste Nederlandse abdis in de orde van St. Benedictus

OOSTERHOUT, 2 Jan. — Wegens haar hoge leeftijd heeft de Abbese madame Lamy de la Chapelle van de Abdij „Notre Dame" in Oosterhout (N.Br.) haar functie neergelegd. Daarop is tot abdis gekozen mère Van Rijn O. S. B., een dochter van een bekende Amsterdamse familie. De wijding van mevrouw Van Rijn tot Abdis geschiedt op 21 Januari in de kapel van „Notre Dame". Talrijke abten en abdissen zullen deze plechtigheid bijwonen. Na enige eeuwen is mevrouw Van Rijn de eerste Nederlandse abdis in deze Congregatie van de Orde van Sint Benedictus.

Overlijden Madame Hildegarde Lamy de la Chapelle

In 1958 overleed Hildegard Lamy de la Chapelle. Zij kreeg een grote grafsteen, die nog altijd op het kerkhof aanwezig is.

In een Oosterhouts weekblad van zaterdag 29 januari 1949 werd over abdis Madame Hildegarde Lamy de la Chapelle het volgende geschreven:
'Na verloop van jaren werd het klooster verheven tot abdij en onder leiding gesteld van madame Hildegarde Lamy de la Chapelle. O.S.B. Zij die t' voorrecht hebben, deze abbesse persoonlijk te kennen, worden steeds getroffen door haar beschaving, haar cultuur, haar adel van geest en van hart, haar doorzicht en moederlijke liefde. Doordat vele dochters van families uit ons land de sluier aannamen, kreeg de abdij hoe langer hoe meer 'n Nederlands cachet, zodat thans het merendeel der monialen van Nederlandse afkomst is. De zusters, die een streng beschouwend leven leiden en zich tevens toeleggen op wetenschap en kunst, onderhouden zowel de Nederlandse als de Franse cultuur. Helaas was de abdesse Lamy de la Chapelle onlangs genoodzaakt door haar leeftijd en gezondheidstoestand haar hoge functie neer te leggen.' [1]

1 Abdiswijding in de O. L. Vrouwe Abdij te Oosterhout. (2018). Verhalen uit de oude doos, Uit een Oosterhouts weekblad van zaterdag 29 januari 1949. Oosterhout, Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout.

Grafsteen abdis Hildegard Lamy de la Chapelle

Grond en muren

Rond 1950 kocht het klooster drie hectare grond in de polder boven Oosterhout. Daar graasden vanaf 1951 de vier koeien. De grond aan de Hoogstraat, die tot dat moment gepacht werd door A. Peeters, nam het klooster nu zelf in gebruik. Als compensatie daarvoor kreeg Peeters een stuk grond in pacht dat het klooster gekocht had onder Raamsdonk. Dat betekende dat het klooster nu alle grond, die het tussen Hoogstraat, Sint-Antoniuskerk, Zandheuvel en Kloosterdreef bezat, in eigen exploitatie had. Vanwege de muur die bij Halfweg stond moesten de knechten wel een lange omweg maken via de Kloosterdreef om de grond aan de Hoogstraat te bewerken. Er stond toen nog geen muur rondom dat terrein, zodat het formeel buiten het slot viel. Dat zou echter snel veranderen.

De muur Halfweg was overbodig geworden omdat het hele terrein nu ommuurd was. Hij werd dan ook in 1953 afgebroken. Op de plaats waar de muur gestaan had bleef een pad open, dat vanaf dat moment heel toepasselijk 'het pad Halfweg' werd genoemd.

In 1975 werd een gedeelte van de muur aan de Hoogstraat gesloopt. Vanwege een gaslek moesten langs de straat bomen gekapt worden en moest er een nieuwe pijp aangelegd worden. In plaats van de betonnen muur werd de erfgrens afgezet met een afrastering en een taxushaag.

Muur Kloosterdreef en gerepareerd gat in muur Halfweg

Toelichting: Op de foto is nieuwe betonnen muur aan de Kloosterdreef te zien die de gemeente gebouwd heeft. Ook is de muur Halfweg zichtbaar met daarin een lichter stuk beton waar het gat gerepareerd is dat een tank bij de bevrijding gemaakt heeft. Op de voorgrond ligt het kerkhof.

Afbraak muur aan de Hoogstraat (1975)

In de periode 1952-1953 wilde de gemeente Oosterhout een meter grond aan de Kloosterdreef, tot aan de bijgebouwen, onttrekken aan de kloostertuin. Ook wilde men een stuk grond op de hoek Kloosterdreef en Hoogstraat, waar de boerderij van Van Dongen gestaan had, in eigendom nemen. Dit laatste 'ter verfraaiing van de Hoogstraat'. Blijkbaar is er een soort ruil afgesproken. Voor het afstaan van de grond bouwde de gemeente een slotmuur langs de Kloosterdreef, aansluitend op de oude betonnen muur, en aan de Hoogstraat tot het terrein van Donkers.

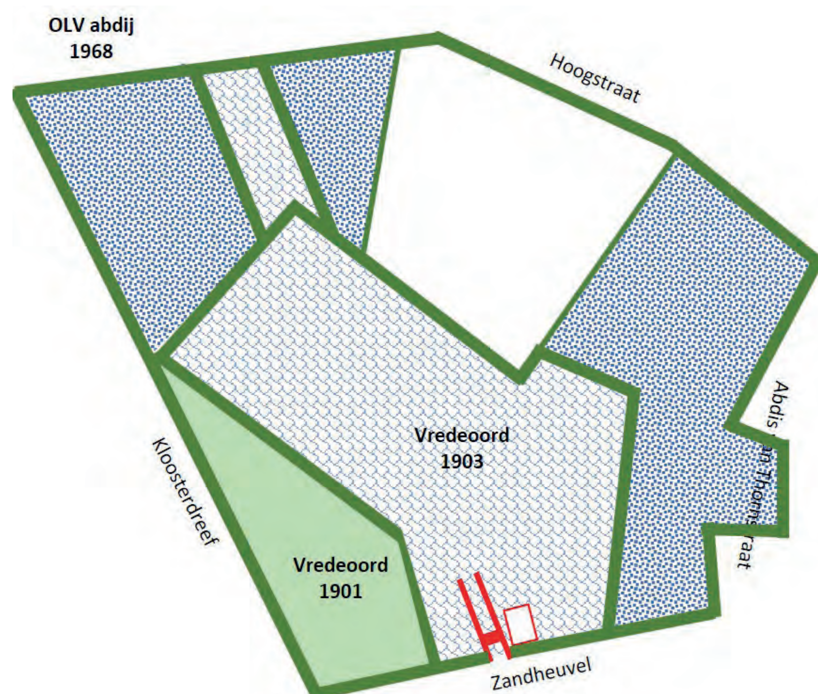
Toen het klooster daarop een muur bouwde langs het terrein van Donkers was de gehele kloostertuin weer ommuurd. Overigens kwam dit laatste ook Donkers ten goede. Hij wilde het liefst een rechte muur en wel zodanig dat een klein stuk van de kloostergrond aan zijn kant van de muur viel. Het klooster stemde hiermee in.

Het pad Halfweg (1969)

Aanleg Abdis van Thornstraat

In 1968 bezat het klooster in De Heilige Driehoek ruim 8 hectare grond. Alleen twee percelen aan de Hoogstraat, eigendom van Van Dongen en van Donkers, behoorden niet tot de kloostertuin. In 1969 'verloor' het klooster een stukje van zijn tuin. De gemeente Oosterhout had besloten tot de aanleg van de Abdis van Thornstraat, die dwars door het tuingedeelte zou lopen dat achter de Sint Antoniuskerk lag.

Omvang kloostertuin in 1968
Toelichting: Op de afbeelding is aangegeven welke grond in 1901 en 1903 werd gekocht. De overige gearceerde percelen zijn na 1903 verworven. De kloosteringang ligt nog langs Zandheuvel 88. Dit huis was ook eigendom van de abdij. Het uitstekend gedeelte aan de rechterzijde werd in 1969 verkocht aan de gemeente Oosterhout ten behoeve van de aanleg van de Abdis van Thornstraat.

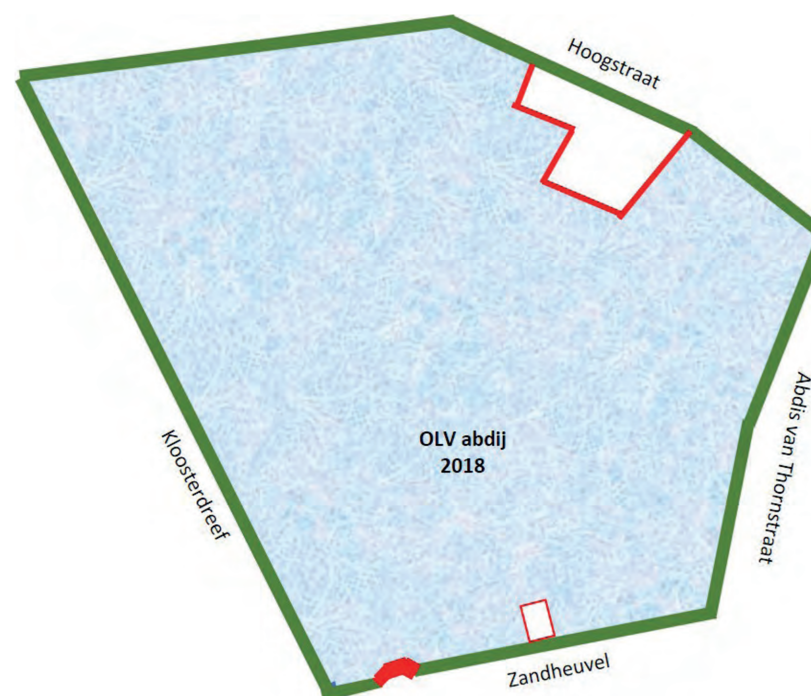
Daartoe werd 1.722 m^2 grond onttrokken aan de kloostertuin.
In ruil daarvoor liet de gemeente een nieuwe bakstenen kloostermuur bouwen vanaf de hoek van de Hoogstraat tot aan de hoek van de Zandheuvel.

Vanaf de Hoogstraat werd de betonnen muur die daar stond vervangen door een afrastering met coniferen.

De oude kloostermuur achter de Sint-Antoniuskerk werd niet afgebroken. Hij is achter een bosschage nog steeds zichtbaar.

Laatste grondaankoop

Eind jaren tachtig kreeg de abdij de kans om een groot gedeelte van de resterende landbouwgrond aan de Hoogstraat te kopen. Deze kans lieten de benedictinessen zich niet ontgaan. In 1989 verwierven zij een eerste gedeelte van de grond van Donkers-Van Dongen en in het jaar 1990 het tweede gedeelte. De boerderijgebouwen, opstallen en omliggende grondstroken werden niet gekocht en kwamen in handen van particulieren.

Omvang kloostertuin vanaf de aankoop in het jaar 1990
Toelichting: de omvang van de kloostertuin is sedert 1990 niet meer veranderd. Bovenaan staan in rood de twee percelen aangegeven die niet tot het klooster behoren.
De kloosteringang kwam in 1987 weer op de plaats van het oude Vredeoord te liggen.

De totale omvang van het kloosterterrein kwam daarmee op 9,71 hectare (97.102 m^2).
De twee aangekochte percelen van Donkers-Van Dongen werden gecombineerd met de bestaande percelen aan de Hoogstraat. Een deel werd weiland, het andere deel werd bestemd voor akkerbouw. Tussen de twee stroken werd een pad aangelegd. De grond werd verpacht aan de heer Van Leysen, die al de belendende grond bewerkte.
In 1997 werd de grond voor het laatst omgeploegd; daarna bleef hij braak liggen in afwachting van een nieuwe bestemming.

Met de aankoop van het terrein van Donkers-Van Dongen werd een aantal van de slotmuren overbodig. De muren werden tussen 1990 en 1992 dan ook verwijderd. In 1990 werd de muur langs het dennenbos afgebroken en de rest van de muren die de west- en noordgrens met het terrein van Donkers-Van Dongen vormden. In 1992 werd de muur aan de oostkant verwijderd.

Zusters aan het werk in de moestuin (1992)
Toelichting: Zusters helpen mee bij het onkruidvrij houden van de koolplanten in de Cirkeltuin.
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20408955.

Vlijtige handen

De vlijtige handen van de zusters bleven onmisbaar bij de zelfvoorziening in het klooster. Zij werkten hard in de moestuin en de boomgaard, hielpen bij de akkerbouw en bij de verzorging van de dieren.

Met de groei van de gemeenschap tot 87 zusters was het van belang dat alle ruimte die beschikbaar was benut werd. Zo werd de Cirkeltuin beurtelings voor landbouwproducten en als weiland benut. Als er koren werd gezaaid kwam het koren zelfs tot aan de kerk.
Om de grond van de Cirkeltuin beter te kunnen bewerken werd de rozencirkel in 1960 verwijderd. Ook werd de sparrenlaan gerooid. In plaats van de sparren werd in 1968 een laan met fruitbomen aangelegd. Deze laan liep door tot aan de voorkant van de kerk. Daarmee werd de buitenste cirkel in tweeën gedeeld.

De moestuin en boomgaard droegen in grote mate bij aan de zelfvoorziening van het klooster. De vlijtige handen van de zusters waren onontbeerlijk voor het onderhoud en om de oogst op tijd binnen te halen. Zo was het plukken van de appels en het klein fruit een taak van de zusters.

In 1986 werd in de kloostertuin een boomgaard met laagstambomen aangelegd. Deze waren door de zusters gemakkelijker te plukken dan de oude hoogstambomen. Die hoogstamboomgaard strekte zich uit tot over de Abdis van Thornstraat. Het geoogste fruit werd bewaard. Aangetaste appels werden tot appelmoes verwerkt.

De volgende pagina's tonen een aantal foto's van het werkterrein van de zusters.

COOPERATIEVE AAN EN VERKOOPVER. OOSTERHOUT

Kippen

In de voortuin stonden naast sierplanten, bomen en struiken, ook de hokken voor kippen en varkens. De varkens verhuisden na de bouw van de nieuwe boerderij en varkensstal naar de nieuwe varkensstal. Voor de kippen werd in 1952 een nieuw kippenhok gebouwd. De eerste- en tweedejaars kippen werden in de voortuin gehouden. De derdejaars kippen hadden bij de boerderij een eigen hok.

Volgens het verslag van een van de knechten werden de kippen een voor een door de zusters in hun blauwe werkschort van de voortuin naar het derdejaars kippenhok getransporteerd. Behalve kippen hield men ook ganzen. Twee ganzen hadden namen gekregen: Hans en Jans.

Verwerking producten

De moestuin en boomgaard leverden veel werk op voor de zusters, maar daar stond tegenover dat hun keuken het hele jaar door van de groenten gebruik kon maken. Uiteraard werd de verwerking van de producten ook door de zusters gedaan. In de bijgebouwen aan de Kloosterdreef werd onder meer het voorbereidende werk voor de keuken gedaan. De zusters maakten er groenten schoon, schilden er appels en aardappelen en verwerkten de geslachte kippen. Voor 1950 werd de groente in teilen gewassen, daarna kwamen er wasbakken. Er was ook een rookhuisje waarin ham en spek gerookt werden.
Groente en fruit werd ingemaakt in Keulse potten en in weckflessen; gebraden stukken vlees werden in het vet bewaard. Elke maand werd er een varken of kalf geslacht en in de kelder bewaard.

Siertuinen

Het onderhoud in de siertuinen werd ook door de monialen gedaan. Op het Plan d'ensemble uit circa 1930 zijn twee siertuinen ingetekend: de Bloementuin en de Kruiswegtuin. De Bloementuin lag in het verlengde van de oude binnentuin van de kostschool. De tuin bestond uit gazon, sierstruiken en bloemen. Tussen de diverse delen waren paden aangelegd.

De put van Jacob

Voor de kapittelvleugel lag aan de zijde van de Bloementuin 'De put van Jacob'. Dit was een put met een waterpomp waaruit de zusters met lampetkannen het water haalden voor gebruik in hun cel. Tijdens het waterhalen baden zij de rozenkrans.

De Put van Jacob

Links:
Deel Bloementuin met vrijstaande serre uit de kostschooltijd op de achtergrond

Beneden:
Bloementuin met een van de oude kostschoolserres

De Kruiswegtuin lag aan de zuidkant van het klooster aan de buitenkant van de 'Via crucis', de kruisgang die om de pandhof loopt.
De Kruiswegtuin was door een pad gescheiden van het gazon dat tussen de twee linkse lanen van de Ganzenvoet lag. De Japanse notenbomen die hier in 1946 nog stonden zijn in latere jaren gerooid.

De Kruiswegtuin bestond uit vaste struiken en bloemen. Deze stonden vooral tegen en vlak bij de kloostermuren. Het gedeelte dat het dichtst bij de Ganzenvoet lag werd in de jaren vijftig gebruikt voor het telen van bonen of als gazon.

De Kruiswegtuin werd door sommige zusters aangeduid als 'De vier kroetjes'. Vermoedelijk kenden deze zusters slechts weinig Latijn. De vier kroetjes is namelijk een verbastering van het Latijnse 'Via crucis' (kruisweg).

Moniaal snoeit struiken (circa 1969)

De Kruiswegtuin (circa 1970)

Grote boerderij

Met de toename van het areaal dat het klooster zelf in gebruik nam, was er behoefte aan meer ruimte in de boerderij voor o.a. opslag en werktuigen Daarom werd besloten de kleine boerderij uit 1924 uit te breiden. Tegen de zijgevel werd een grote schuur gebouwd met een hooizolder en ruimte voor wagens, opslag van fruit en plaats voor dieren.
De uitgebreide boerderij omvatte o.a. een paardenstal, dorsvloer, koeienstal, slachtplaats, fruitberging, opslagruimte en sorteerruimte. Een varkensstal werd los van de boerderij gebouwd. De boerderij werd gebouwd door aannemer Vermijs met hulp van de knechten van het klooster in de periode 1952-1953. Een jaar later bracht Mère Christine van der Meer de Walcheren een beeld van Sint-Jozef aan op de boerderijmuur.

Voor de mechanisatie van de landbouw was de boerderij goed bereikbaar voor paarden en wagens via een eigen poort aan de Zandheuvel. Naarmate meer machines werden ingezet bleek deze poort te klein. In 1966 werd een nieuwe stalen toegangspoort geplaatst. Ook werd een gedeelte van de oprijlaan voor het landbouwverkeer verhard.

Het klooster kocht in 1962 zijn eerste tractor. Deze bleek echter niet sterk genoeg te zijn voor alle benodigde werkzaamheden, zodat in 1968 een sterkere tractor werd gekocht. Met de aankoop van de eerste tractor had men geen paarden meer nodig. Deze werden dan ook in 1962 weggedaan.
De boerderij staat er nu nog steeds, al is de bestemming van de ruimten met het wegvallen van veeteelt en akkerbouw veranderd.

Sint-Jozef op de boerderijgevel
Toelichting: Beeld van St.-Jozef, op de boerderijmuur aangebracht door Mère Christine van der Meer de Walcheren in 1954.

Grote boerderij
Toelichting: Het rechter gedeelte is de kleine boerderij uit 1924, het linker gedeelte is de uitbreiding uit 1953. Met de ton op wielen brachten de zusters water naar de koeien.

Knechten

De knechten werkten vanuit de boerderij. Hun takenpakket werd geleidelijk steeds kleiner.
In 1962 kocht het klooster een met olie gestookte centrale verwarming. Vanaf dat moment hoefden de knechten niet meer voor cokes te zorgen en te stoken. De knecht Cor Pieterse vertelde in een interview dat zij voor die tijd elk jaar ongeveer 70 ton cokes naar de kelders van het klooster brachten; hetgeen erg veel lijkt.
Naarmate de tijd vorderde en de mechanisatie haar intrede deed in de akker- en tuinbouw waren er minder knechten nodig. Vanaf 1962 was Nol van de Bliek nog de enige knecht die de abdij in dienst had. Nadat de abdij afscheid had genomen van de veeteelt door koeien en varkens weg te doen, werd ook het verrichten van akkerbouwwerk in eigen beheer drastisch verminderd. Op 16 juli 1976 werd er voor de laatste keer koren gemaaid.
De akkerbouwpercelen werden verpacht. De grond aan de Hoogstraat werd in 1977 en 1978 verhuurd aan de Paulusabdij. Daarna werd hij aan de heer Huyben verhuurd tot 1991 en vervolgens aan de heer Van Leysen. Vaak werd er mais op het perceel verbouwd. In 1992 stonden op het perceel suikerbieten. Daarna werd het oude pad Halfweg, dat steeds als scheiding had gefungeerd, omgeploegd.
De abdij bezat nog steeds weiland binnen de kloostermuren: een perceel achter de Zwarte Madonna en een perceel achter de boerderij, parallel aan de Zandheuvel. Vanaf circa 2000 werden deze ter beschikking gesteld aan C. van Leysen waarbij deze het onderhoud van deze percelen voor zijn rekening nam. Zij werden gebruikt om er pony's op te laten grazen.

Peet Schoenmakers (rechts) en Piet van de Schriek (links) in 1953

Korenmaaien met de tractor

Boerderijhond

Zoals bij boerderijen gebruikelijk was, beschikte de kloosterboerderij steeds over een hond. De laatste hond heette Bartje en kwam in 1963. Hij werd in 1972 weggedaan omdat hij gevaarlijk werd voor de gasten.

Bartje met Mère Agatha (1970)

Versobering

De in de jaren zestig veranderende liturgische opvattingen hadden ook een effect op het denken over de kerkopbouw en kerkindeling. Kenmerkend was onder meer een sterke versobering in de vormgeving. De Delftse school en de Bossche school waren hierbij in Nederland toonaangevend. In het verlengde van dit denken werd ook de kerk van de Onze Lieve Vrouwe Abdij versoberd. Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de kerkwijding stelde een aantal vrienden en bekenden de communiteit in staat het priesterkoor te moderniseren. De financiële middelen daarvoor werden deels bijeengebracht door een comité onder voorzitterschap van H.A.M.T. Kolfschoten, burgermeester van Den Haag.

Voorbeeld beschilderingen

Marinus Jan Granpré Molièr vereenvoudigde de kerk in 1961.
Het ciborium (de overkapping van het altaar) werd afgebroken, het altaar zelf werd vernieuwd, het traliehek tussen priesterkoor en zusters vereenvoudigd, de beschilderingen werden aan het oog onttrokken, ramen en verlichting werden gewijzigd.

Veranderingen na het Vaticaans Concilie

Abdis Maria-Theresia van Rijn heeft haar gemeenschap door jaren van grote veranderingen heen moeten leiden. Zo gaf zij na het tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) leiding aan het opheffen van de scheiding tussen leken-, buiten- en koorzusters. De kleding werd vereenvoudigd en de tralies, die in de buitenwereld vaak bevreemding opriepen, werden verwijderd.
In 1969 ging de gemeenschap over van de Franse naar de nieuw opgerichte Nederlands congregatie. Nog ingrijpender was de overgang van het dagelijkse Latijnse getijdengebed naar het Nederlands.
De veranderingen in de jaren zestig zouden de opmaat vormen naar meer uitdagingen waarvoor de kloostergemeenschap zich gesteld zag. Deze zouden ook een effect hebben op de kloostertuin.

Verbouwing en restauratie

Na het Tweede Vaticaanse Concilie (1962-1965) brak een nieuwe (ver) bouwfase aan. Architect F. Ruys kreeg de taak de richtlijn Nobilis simplicitas (edele eenvoud) te verwezenlijken door in Bossche School-stijl te bouwen. Een van de grondleggers van de Bossche School was Dom van der Laan, benedictijn in Oosterhout/Vaals.

Vanaf 1970 werden alle veranderingen hierop afgestemd door eenvoud in vormgeving en materiaalgebruik toe te passen. Zo werd de rondbogige orgeltribune gesloopt en werden de neogotische koorbanken verwijderd. De resterende schilderingen binnen in de kerk en op kerkramen werden aan het oog onttrokken.

Oorspronkelijk interieur kerk

Nieuwe abdis

Na tweeëntwintig jaar bestuur gaf zuster Maria Theresia van Rijn haar ambt over aan zuster Agnes van Griensven. Zij ontving op 18 juli 1971 de abdiswijding van Mgr. H. Ernst van Breda.

Zuster Agnes van Griensven werd daarmee de derde abdis van de Onze Lieve Vrouwe Abdij in Oosterhout.

De plechtigheid vond plaats in de abdijkerk die op dat moment vanwege de liturgievernieuwing verbouwd werd.

Abdis Agnes van Griensven

Gastenhuis en kerkingang

Het klooster gaf ook een bredere invulling aan de plicht uit de Benedictus regel om gasten te ontvangen. Daarvoor werd in 1971 een gastenhuis gebouwd, eveneens in de stijl van de Bossche school.
In verband met de bouw van het gastenhuis werd aan de kerkzijde een gedeelte van de uitbouw, met twee spreekkamers en een toegangshal voor pas ingetreden zusters, gesloopt.

Het gastenhuis werd aan de Zandheuvelkant haaks op de kerk gebouwd, zodat het vanuit de boogpoort goed zichtbaar was.

Voor de bouw van het gastenhuis moest een gedeelte van de Cirkeltuin wijken om ruimte te creëren voor een oprit en parkeerplaatsen. Het noordelijk gedeelte van de driekwart cirkel werd verkleind. Een hek en coniferen vormden vanaf dat moment de grens met het overgebleven deel van de driekwart cirkel.

Boogpoort en gastenhuis (1972)

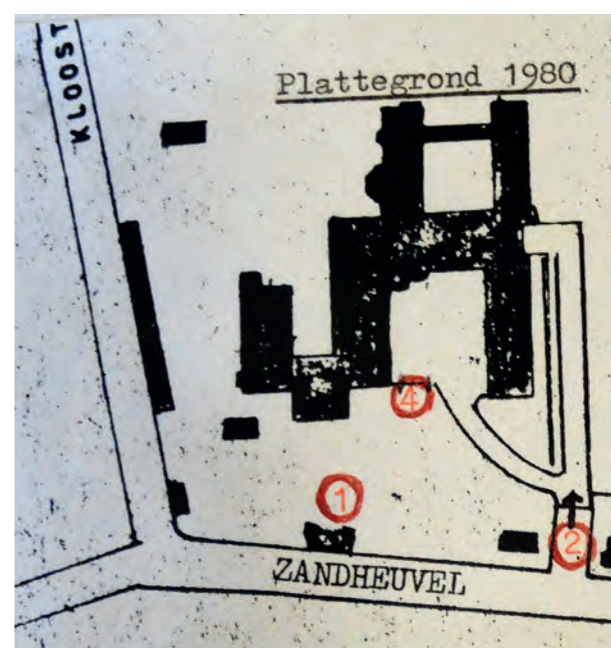

Noordelijk deel Cirkeltuin met gastenhuis

Oprijlaan vanaf het klooster gezien voor de wijziging
Toelichting: Het pad bestond nog uit een grindpad met trottoir. Rechts van de grote boogpoort is een klein toegangs-poortje zichtbaar. Links is de pas uitgebreide boerderij zichtbaar en rechts een gedeelte van de voortuin.
In de noordelijke cirkel graasden koeien.

Na de bouw van het gastenhuis werd ook de ingang bij de boogpoort veranderd. De muren werden gesloopt en er kwam een weg naar het gastenhuis en de kerk, met een afsplitsing naar de hoofdingang op het voorplein.
De nieuwe weg naar de hoofdingang liep door een gedeelte van de voortuin die daardoor kleiner werd. De weg werd met een ijzeren hek en coniferen afgezet. De oude groene poort die vanaf circa 1911 toegang gaf tot de voortuin werd vervangen door een tuinhek.
De oude ingang voor bezoekers van de buitenkerk verviel. Het achterste gedeelte van de kerk fungeerde vanaf dat moment als buitenkerk. In deze ruimte bleef het Oberammergau kruisbeeld hangen dat Zuster Maria Theresia van Rijn bij haar professie cadeau gekregen had.

Plattegrond klooster 1972-1982
Toelichting: Rechts beneden de nieuwe vleugel met het gastenhuis. Daaronder is de wijziging in de oprijlaan zichtbaar. Een laan buigt na de boogpoort (nummer 2) linksaf naar het voorplein. Nummer 4 geeft de plaats van de poort naar de voortuin aan. Nummer 1 geeft de plaats van de grot bij de oude ingang weer.

Het voorplein werd bestraat en diende meer en meer als parkeerplaats. In 1986 werd de bestrating verwijderd en ontstond er ruimte om rondom de grote plataan een tuin aan te leggen.

Dat zou niet de enige verbouwing blijven die in de periode 1970-1987 plaatsvond.

Voorplein met ingang en buitenkerk
Toelichting: Links de ingang tot het klooster, daarnaast de ingang van de buitenkerk. Daarboven het beeld van Sint-Benedictus. Het plein is bestraat en dient als parkeerplaats.

Buitenkerk

Via het voorplein hadden kerkbezoekers toegang tot de buitenkerk. Deze werd druk bezocht. Door bogen heen konden zij de vieringen op het hoofdaltaar van het priesterkoor volgen. In de hoek van de buitenkerk was een biechtstoel aanwezig.

Interieur buitenkerk (1967)

Klein Vredeoord

Met het besluit om een nieuw gastenhuis te bouwen deed zich de vraag voor wat te doen met de varkens in de varkensstal bij de boerderij. Enerzijds had de abdij te maken met de trend tot schaalvergroting in de veeteelt. Zo was het houden van koeien of varkens op kleine schaal economisch steeds minder rendabel.
Anderzijds bracht het houden van varkens een bepaalde geur met zich mee waarvan vermoedelijk niet alle gasten gediend zouden zijn. Daarom werden de varkens in 1972 weggedaan. De stal bleef twee jaar leeg staan. In 1974 werd de vrijstaande varkensstal omgevormd tot Klein Vredeoord, een vakantieverblijf voor de monialen.
Daarmee kreeg Klein Vredeoord de functie van het houten hutje dat eerst door de zuster imkers werd gebruikt. Klein Vredeoord was in vergelijking met dit huisje aanmerkelijk ruimer en luxueuzer.
De voormalige stal werd in beperkte mate verbouwd; zo werd er aan de westkant een raam in geplaatst. Binnenin was er voldoende zitruimte en niet te vergeten elektriciteit voor verlichting in donkere dagen en voor het beluisteren van muziek via een platenspeler.

Klein Vredeoord (1985)
Toelichting: Zusters aan de thee voor het nieuwe raam.

Vervanging bijgebouwen

In 1976 en 1977 werden de in slechte staat verkerende bijgebouwen vernieuwd. De bijgebouwen langs de Kloosterdreef dateerden nog uit de tijd van de kostschool. De scharlaken eik die voor de bijgebouwen stond werd daarbij gespaard. Deze eik heeft een omtrek van circa 3.50 meter en een indrukwekkende kroon.

Sloop bijgebouwen

Scharlaken eik met een gedeelte van de nieuwe bijgebouwen

Bouw twee nieuwe vleugels

Toen de behuizing van de zieke en bejaarde zusters in 1980 wegens bouwvalligheid en brandgevaar werd afgekeurd en de recreatiezaal, refter en keukens te klein bleken, begon in 1982 een nieuwe bouwfase.
Deze resulteerde in de bouw van twee vleugels en een nieuwe open binnenhof.

Twee nieuwe vleugels (1983)

Toelichting: De nieuwe recreatiezaal en oostvleugel met refter, keuken, woonvertrekken. Daarvoor de Bloementuin die opnieuw moest worden aangelegd.

Voordat de oude reftervleugel werd afgebroken, werd eerst de nieuwe oostvleugel gebouwd. Tussen de twee vleugels was een smal gangetje van 40 cm breed. Vervolgens werd de oude reftervleugel afgebroken.
Bij de afbraak werd ook het knechtenklokje verwijderd. Dit was een klokje waarmee de knechten opgeroepen konden worden of zelf konden bellen als zij de kellenaarster (beheerder van de goederen van de abdij en verantwoordelijke voor de kloostertuin) of een andere moniale wilden spreken. Het klokje werd na de demontage opgehangen aan de zuidgevel.

Knechtenklokje wordt verwijderd van de reftervleugel (1982)

Door de afbraak van de reftervleugel ontstond een binnenplein dat alleen aan de oostzijde open was, aangezien aan de zuidzijde de nieuwe vleugel gebouwd was met daarin de nieuwe recreatiezaal.

Achterkant Villa Vredeoord met binnenplein na de afbraak van de vleugel (1982)

In feite werd het binnenplein door de nieuwbouw en afbraak van de oude bouw een kwartslag gedraaid.
De opening kwam nu in plaats van op het zuiden op het oosten te liggen.
In 1983 werd er aan de open zijde een taxushaag geplant.

Open binnentuin 1984 afgesloten door taxushaag

Nieuwe start Bloementuin

De aanleg van de twee nieuwe vleugels kon niet plaatsvinden zonder dat op het terrein van de Bloementuin een bouwkraan werd geplaatst en een deel van de tuin bebouwd werd. De bouwwerkzaamheden leidden ertoe dat vrijwel de gehele Bloementuin tijdelijk verwijderd moest worden. Een gedeelte van de planten werd overgeplant naar de Kruiswegtuin.

Start nieuwe aanleg Bloementuin (1983)
Toelichting: Links is het terras van de nieuwe reftervleugel zichtbaar. Daarboven staat de nieuwe oostvleugel. De vakverdeling en het padenverloop van de nieuwe Bloementuin is al zichtbaar. De verharding om de tuin heen is nog niet aangebracht.

In 1983 werd een begin gemaakt met de heraanleg van de Bloementuin. De bloementuin werd in de loop der jaren steeds meer een schilderij dat van kleur en inhoud verandert. In elk jaargetijde is er iets moois te zien. Vanuit de recreatiezaal hebben de zusters een ruim uitzicht op de tuin. Bij mooi weer kunnen zij plaats nemen op het terras voor de tuin. Over de tuin heen kijkt men uit op de tweede gazonvlakte van de Ganzenvoet. Het onderhoud wordt tegenwoordig door de tuinploeg gedaan.

Bloementuin (2018)

Niet alle planten uit de Bloementuin werden na afronding van de bouwwerkzaamheden teruggeplaatst. Een aantal bleef staan en werd verder aangevuld met nieuwe planten.

Daarmee kreeg de Kruiswegtuin de vorm en inhoud die tot op heden bewaard gebleven is. De Kruiswegtuin is langzamerhand een 'kleine evenknie' van de Bloementuin geworden. Vanuit de tuin heeft men een mooi uitzicht op een van de gazonvlakten van de Ganzenvoet. In twee hoeken van de tuin zijn terrasjes aangelegd waarop de zusters kunnen genieten van de bloemen- en struikenpracht.

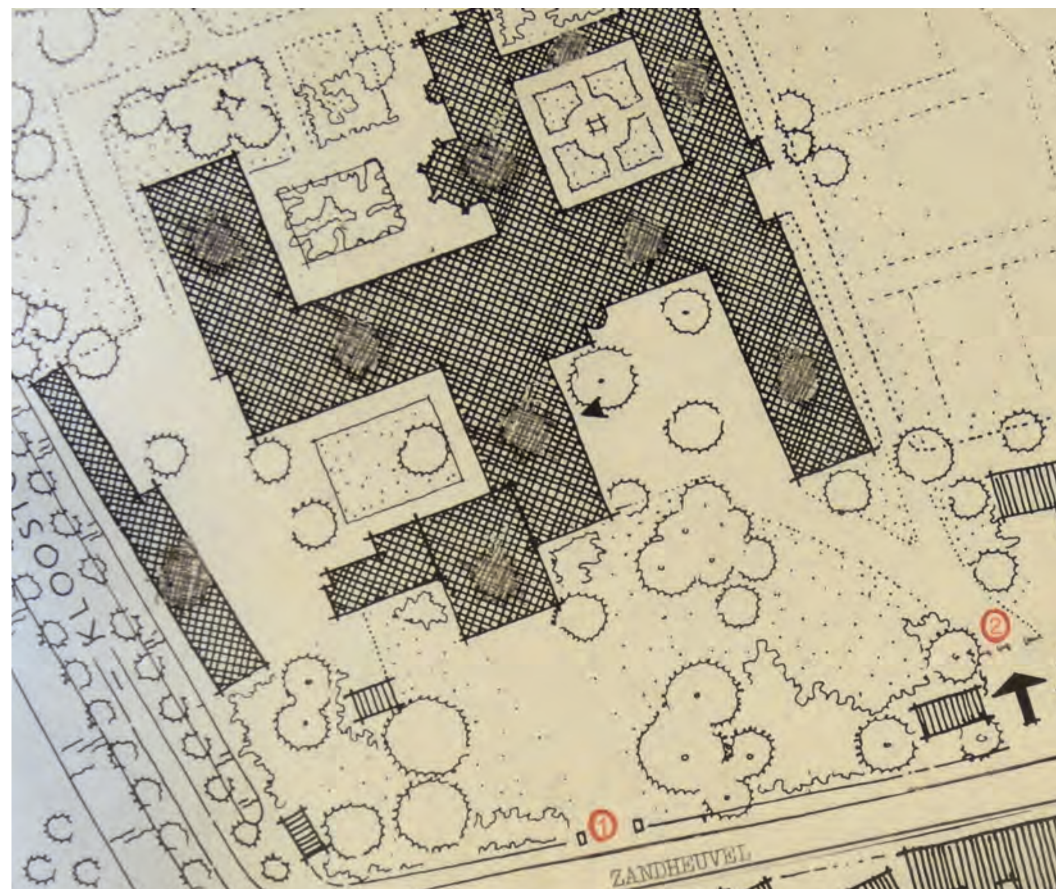

Kruiswegtuin (1985)

Kruiswegtuin (2018)

Na de verbouwingen zag de plattegrond van het klooster er als volgt uit.

Plattegrond klooster 1982-1986
Toelichting: Boven links de nieuwe vleugel met rechts daarnaast de Bloementuin. Beneden links de nieuwe open binnentuin. Nummer 1 geeft de plaats van de oude hoofdingang van Vredeoord aan en nummer 2 de plaats van de boogpoort die nog steeds als ingang gebruikt werd.

Afscheid van Vredeoord

De komende jaren zouden gekenmerkt worden door het verder vervangen van de nog bestaande bouw van Villa Vredeoord door nieuwbouw. Daarbij werden de laatste overgebleven delen van het oude kostschoolgebouw gesloopt. Alleen in de kloostertuin bleven nog restanten van de kostschoolperiode bewaard.

De aanpassingen die voor de nieuwbouw nodig waren hadden een effect op diverse delen van de kloostertuin. Nieuwe tuindelen konden worden toegevoegd en oude tuindelen werden gerenoveerd.

Afbraak grot en nieuwe toegang

De grot aan de Zandheuvel geraakte langzamerhand in een slechte staat. Het Pieta beeldje was al eerder verwijderd. In het kader van de bouw van de twee nieuwe vleugels in 1980 werd besloten de grot af te breken en de oude doorgang naar de Zandheuvel in ere te herstellen. De bedoeling was om hiermee allereerst een toegang voor het bouwverkeer te realiseren.

Dat impliceerde ook dat de oude zuilen en dekstenen uit het begin van Vredeoord verwijderd werden. De dekstenen werden in de tuin neergelegd. Een deksteen was nog compleet, van de tweede kon alleen de bol gered worden.

Zuilen en dekstenen afgebroken en nieuwe doorgang op 17 juni 1981

In de gemaakte opening kwam in 1982 een nieuwe poort die ook als leveranciersingang dienst ging doen. De boogpoort bleef als hoofdtoegang in stand. Door de leverancierspoort keek men rechtsreeks uit op de voorkant van Villa Vredeoord. Met een bocht naar rechts kwam men bij het voorplein uit.

Oprijlaan naar Vredeoord via nieuwe poort (circa 1985)

Afbraak Villa Vredeoord

Vanaf 1826 had het oorspronkelijke deel van Villa Vredeoord al veel veranderingen ondergaan. Er was veel aangebouwd en verbouwd. Het centrale deel van de villa zou 160 jaar lang in gebruik blijven. De voorzijde van de villa bleef daarbij nagenoeg onveranderd. In 1986 werd de villa echter gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw.

Afbraak Vredeoord (mei 1986)

Tussen Kerstmis 1985 en de goede week in 1986 werd het oude Vredeoord ontruimd. De zusters hielpen mee met de verhuizing. Hierbij werd dankbaar gebruik gemaakt van de boerderijtractor met wagen.
De onderstaande foto laat zien dat de zusters daarbij zelfs meubels over het afdak van de galerij transporteerden.

Zusters verhuizen meubels over het afdak (1986)

Touwlift

In de oude vleugel was nog een touwlift aanwezig waarmee wasgoed naar de zolder werd gehesen. Ook monialen die slecht ter been waren werden via deze lift met collegiale spierkracht naar een andere verdieping gebracht. Na afbraak van de vleugel is de lift naar een museum overgebracht.

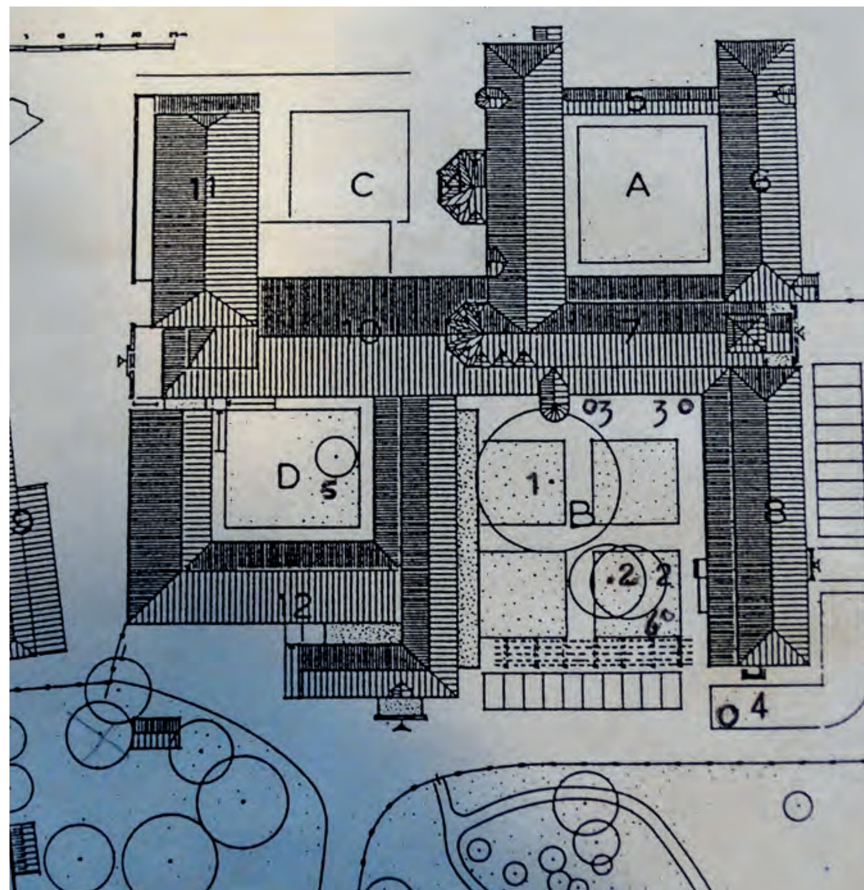
Oude touwlift

Afbraak Vredeoord (2 mei 1986)

Nieuw hoofdgebouw

Na de afbraak van Villa Vredeoord werd op dezelfde plaats een nieuw hoofdgebouw in de stijl van de Bossche school neergezet. Daarmee waren alle gebouwde delen van de oude villa en kostschool vervangen door nieuwbouw.

Plattegrond klooster 1987 – 2018

Toelichting: De vleugels met nummer 10 (recreatiezaal) en 11 (keuken, refter, woonverblijven) werden tussen 1982 – en 1983 gebouwd.

In 1987 volgde het hoofdgebouw (nr 12) met een entree en werkvertrekken rondom de nieuwe gesloten binnenhof (D).

Aan de rechterzijde van het hoofdgebouw ligt de overdekte galerij die grenst aan het voormalige voorplein met de grote plataan (B). Aan de rechterzijde van deze Plataanhof ligt het gastenhuis (8).

De pandhof (A) wordt omgrensd door de kerk (7), bibliotheek (6), kruisweggang (5) en kapittel.

Boven de kruisweggang (5) ligt de Kruiswegtuin. De halfopen Bloementuin staat afgebeeld onder C.

Uiterst links staan de bijgebouwen.

Voordat de rechtervleugel van het nieuwe hoofdgebouw gebouwd kon worden, werd eerst de buitenkerk afgebroken. Nadat de rechtervleugel gebouwd was, werd een nieuwe buitenmuur op de plaats van de buitenkerk gezet.

Over de hoofdingang van het nieuwe gebouw ontstond de nodige discussie. De zusters waren van mening dat men bezoekers niet in de regen mocht laten staan. Dus kwam er een uitbouw met een afdak voor de hoofdingang.

Nieuwe ingang hoofdgebouw
Toelichting: Ingang met afdak voor de deur. Rechts de kolommen voor de pergola die als afsluiting van de nieuwe Plataanhof werd gebouwd. Uiterst rechts het gastenhuis.

Tegelijkertijd met de nieuwbouw van het hoofdgebouw werd ook de opening van de oostelijke halfopen binnentuin gedicht. Langs de open zijde van de binnenhof werd een gang aangelegd met daaraan een kleermakerij en kantoorruimte.

Gesloten Nieuwe binnentuin

De taxushaag, die de oostelijke open binnenhof voorheen visueel had afgesloten, werd uitgegraven en verplaatst naar de nieuw aangelegde Plataanhof. Daar fungeerde hij als afscheiding tussen de parkeerplaatsen en de pergola. De open ruimte in de nieuwe binnenhof werd aanvankelijk met gras ingezaaid. Daaromheen werd een voetpad aangelegd. De boom op het binnenplein bleef gehandhaafd.
In 1993 kwam er ook een vijvertje in een van de hoeken. Dat bleek echter gevaarlijk te zijn. Een van de zusters reed er pardoes met haar scootmobiel in.

Overzicht binnenplaats Nieuwe binnentuin
Toelichting: Op de voorgrond vijvertje waar een zuster met scootmobiel in reed.
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20319843.

Verplaatsing hoofdingang

Vanaf 1986 fungeerde de nieuwe hoofdingang aan de Zandheuvel als leveranciersingang. In 1987 werd de ingang bij de boogpoort gesloten en werd de nieuwe hoofdingang geopend voor alle bezoekers. Daarmee kwam de hoofdingang weer op dezelfde plaats te leggen waar hij tijdens de kostschoolperiode ook lag.

De boogpoort werd afgebroken. Langs de oprit aan de kant van de Familietuin werd in 1987 een hek geplaatst.

De toegang naar de bijgebouwen werd in 1987 afgesloten door een schuifhek. De oprit en de parkeerplaatsen voor het hoofdgebouw werden in 1987 geasfalteerd.

Situatie 1989

Luchtfoto 1989 met overzicht nieuwbouw

Toelichting: Van boven naar beneden:
Rechts de Oude tuin, de ingang en de Familietuin (delen van de vroegere voortuin) en links de boerderij.
Daaronder van links naar rechts: de Cirkeltuin, het monasterium met twee gesloten en twee halfopen binnenhoven en (verscholen onder de bomen) de bijgebouwen.
Beneden van links naar rechts: de grond van Donkers-Van Dongen, de slotmuur, het dennenbos, de Ganzenvoet, het Verrijzenispark met daarboven het gazon voor het kerkhof, het kerkhof zelf en het oude bos, met daaronder nog het stuk grond van Halfweg.

Plataanhof

Op de plaats van het oude voorplein werd een nieuwe halfopen tuin aangelegd rondom de grote plataan. De verharding werd verwijderd en vervangen door vier plantvakken met bodembedekking, gescheiden door een pad in de vorm van een kruis. De halfopen kant werd visueel afgesloten met een pergola. Het Benedictusbeeld op de kerkmuur bleef gehandhaafd zodat Sint-Benedictus nu over een halfopen hof uitkeek.

Dit tuingedeelte wordt nog steeds gedomineerd door de grote oude plataan en wordt daarom ook wel Plataanhof genoemd. Vrijwel onbemerkt staan er echter nog meer bomen in deze hof. De pergola wordt bedekt door een uitbundig bloeiende wisteria. Onder het loofdak kunnen de zusters gemakkelijk oversteken van het gastenhuis naar de porterie en vice versa. De ingang voor het gastenhuis is aan de Plataanhof gelegen.

Plataanhof (2001)
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20319876.

Splitsing voortuin

De nieuwe oprijlaan leidde ook tot een splitsing van de voortuin in twee delen. In tegenstelling tot de beginperiode van Vredeoord, toen het linker en rechter gedeelte van de voortuin min of meer spiegelbeelden van elkaar waren, was de situatie nu aanmerkelijk anders.
Het linker gedeelte, van de Zandheuvel uit gezien, bevatte inmiddels een aantal statige oude bomen. Het rechter gedeelte was meer als siertuin ingericht.
Geleidelijk aan kregen de twee gedeelten een eigen naam. Het linker gedeelte werd als 'de Oude tuin' aangeduid, het rechter gedeelte als 'de Familietuin'.

Familietuin

Dit rechter gedeelte van de oude voortuin, vanuit de Zandheuvel gezien, kon na de verwijdering van de oude oprijlaan helemaal als siertuin worden ingericht. De combinatie van gazon, struiken, bomen, paden en een terrasje maakte het tot een gebied waar de zusters graag kwamen. Het oude kippenhok uit 1952 stond er nog steeds en werd vooral als fietsenhok gebruikt.
De naam Familietuin had betrekking op het feit dat bij mooi weer in deze tuin de familieleden van de zusters konden worden ontvangen.
In 1989 werd de Familietuin afgegrensd met een beukenhaag. Daardoor ontstond nog meer privacy en rust voor de monialen en andere bezoekers van deze tuin.
De Familietuin heeft nog steeds een aangenaam en toch besloten karakter. Er zijn wandelpaden, een terrasje om te zitten en een 'Salon du thé' voor bijzondere gelegenheden. Onder de bomen en op het gazon is het goed toeven. De grote ingangspoort wordt geflankeerd door twee aangenaam ruikende koekjesbomen (cercidiphyllum japonicum). Langs de muur aan de Zandheuvel staat een zakdoekenboom (davidia involucrata).

Aan het werk in de Familietuin
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20408945.

Oude tuin

De Oude tuin op de hoek Zandheuvel en Kloosterdreef bleef onveranderd. Nadat alle bouwwerkzaamheden aan het monasterium waren afgesloten, werd in 1989 een beukenhaag om de tuin geplant. Daarmee werd de Oude tuin nog meer een afzonderlijk en bijzonder element in de kloostertuin.
In 1981 werd de provisieruimte in de tuin verkleind. Een derde van het gebouwtje werd ingericht als laagspanningshuis van de elektriciteitsleverancier van het klooster.
Aan het karakter van de Oude tuin werd al vele jaren bewust niets veranderd. De tuin op de hoek van de Kloosterdreef en Zandheuvel is door de benedictinessen altijd in zijn oude staat gehouden. De kruinen van de monumentale oude beuken en paardenkastanje zorgen voor een rustig beeld. Het geheel wordt deels omsloten door een beukenhaag en deels door de oude kloostermuur. In het groeiseizoen wordt op de grond slechts schemerlicht toegelaten waardoor de druk van kruidenopslag achterwege blijft.
De tuin heeft een uniek, bijna magisch, karakter door de open ruimte onder de majestueuze oude bomen. De grillige takken van de bomen vormen in de winter een prachtig schouwspel. In een hete zomer is de Oude tuin door de grote bomen aangenaam schaduwrijk.

Pandhof

De Pandhof bleef in al die jaren eveneens vrijwel onveranderd. In en rond de pandhof werden in 1994 en 1995 werkzaamheden uitgevoerd. In 1994 werden de dakkapellen boven de gangen rondom de pandhof vervangen door platte ramen. Vervolgens werd in 1995 de met planten overwoekerde pandhofput weer vrij gemaakt en het houtwerk en metselwerk gerestaureerd.

Pandhof met gerestaureerde bron (2001)
Toelichting: Platte ramen in plaats van dakkapellen rondom de pandhof. Er zijn geen paden meer die de vier windrichtingen en rivieren in de tuin van Eden symboliseren.

Gemeentelijk monument

Het kloostercomplex werd op 16 januari 1996 aangewezen als gemeentelijk monument. De aanwijzing tot gemeentelijk monument had tot gevolg dat er strengere regels gingen gelden. Het monument mag bijvoorbeeld alleen gewijzigd of gesloopt worden als er bouw-, sloop- en monumentenvergunningen zijn afgegeven voor de werkzaamheden aan het monument. Voor de abdijtuin betekende dit bijvoorbeeld dat het bomenbestand in stand moest blijven. Er mocht (en mag) geen boom gerooid worden zonder gemeentelijke toestemming.
Dat leidde aanvankelijk tot een bijzondere situatie. De gemeente Oosterhout gaf een gespecialiseerd bedrijf opdracht om te controleren of het onderhoud aan de bomen op adequate wijze plaatsvond, terwijl het klooster het bomenonderhoud aan datzelfde bedrijf had opgedragen. Deze variant op 'de slager keurt eigen vlees' is daarna niet meer toegepast.

Kerkhof en Verrijzenispark

Aanpassingen Kerkhof

Het kerkhof werd tussen de jaren 1955 en 1995 meerdere malen aangepast. De groeiende en deels ouder wordende gemeenschap kreeg in de jaren vijftig namelijk behoefte aan uitbreiding van het kerkhof. In 1955 kon het kerkhof vergroot worden met 11 meter naar het westen toe. Het werd daardoor 9x30 meter groot.

Een aantal jaren later, in 1963, werd het hekwerk om het kerkhof vervangen door een laag muurtje met een poortje aan de oost- en noordkant. Langs de slootkant kwam een betonnen muurtje met rozenbegroeiing.

Zusters lopen langs het kerkhof (circa 1969)

In 1976 was het kerkhof weer te klein. De eerste vier rijen van de oude graven werden opgegraven. Tegen het betonnen muurtje aan de slootkant kwamen houten schotten met de namen van opgegraven zusters. Deze gedachtenismuur werd in 1991 weer verwijderd.

Kerkhof (1988)

Aanleg groot kerkhof

Met het ouder worden van de communiteit werd het kerkhof weer te klein. Er werd een plan gemaakt voor een verdubbeling van de oppervlakte, zodat toekomstige uitbreidingen - vermoedelijk - niet meer nodig waren. Voor het maken van dit plan werd een beroep gedaan op Dirk Brandsma, een landschapsarchitect, maar ook kerkorganist, uit Etten-Leur. Hij werkte daarbij samen met architect Frans van Leysen.
De uitbreiding van het kerkhof zou plaatsvinden naar het zuiden (richting Hoogstraat) toe. Op de plaats van de oude zuidgrens zou een middenpad komen dat het oude kerkhofgedeelte scheidde van het nieuw aan te leggen deel. Daartoe werden begin 1995 de bomen die langs de gedempte sloot (de Tiber) stonden gerooid. Daarna werd in juni 1995 het muurtje rondom het kerkhof gesloopt.

Kerkhof zonder omheining en hoog kruis (1995)

In 1996 werd begonnen met de aanleg van het nieuwe kerkhof. Daarbij werd ook het hoge kruis verwijderd, dat zou vervangen worden door een kapelletje in het midden van een gedachtenismuur. In de muur werden de namen van de begraven Franse zusters opgenomen. Het ontwerp van deze muur was afkomstig van architect Frans van Leysen uit Oosterhout. In het kapelletje zou het Oberammergau kruis uit de kerk gehangen worden. Dit gebeurde nog in 1996.

Detail van het Oberammergau kruis

De kerkhofzegening door Mgr. M. Muskens vond, onder aanwezigheid van een groot aantal monialen, plaats op 22 juni 1997.

Kerkhofzegening (1997)

Het beplantingsplan van het groen rondom het kerkhof werd gemaakt door Dirk Brandsma. Links en rechts van het kerkhof werd een rij leibomen geplant, er kwam een nieuw bos en het Verrijzenispark werd aangepakt.

Ter gelegenheid van de inzegening werd in 1997 een valse christusdoorn (Gleditsia triacanthos) geplant in de buurt van het bos waar de oude deksteen van Vredeoord lag. Deze boom stond daarvoor achter de gedachtenismuur.

Valse christusdoorn verplant (1997)

Verrijzenispark

In het Verrijzenispark bleef men bessen, pruimen en perziken telen. De grond bleek daar echter niet echt geschikt voor te zijn, zodat er in 1960 sierplanten werden neergezet. Dat werd de basis van het huidige Verrijzenispark.

Verrijzenispark (circa 1969)

In 1997 werden in het Verrijzenispark rododendrons geplant. Ook werd het parkje dankzij de inbreng van Dirk Brandsma verrijkt met de aanplant van heesters, hulst en taxus. Het kreeg daardoor steeds meer een eigen karakter. Het park nodigt uit tot ontdekken.

Ganzenvoet, Cirkeltuin, Stelsel van de Zwarte Madonna

Ganzenvoet

De drie lanen van de Ganzenvoet werden vrijwel dagelijks door de zusters benut. Zij waren een geliefkoosde plek voor een wandeling en voor meditatie. Bij het Heilig Hartbeeld op de rotonde werd gebeden of gezongen. Dat kon tot 1964. Toen was het terracottabeeld zodanig aangetast dat het verwijderd moest worden.

De rododendronhaag die in de Tweede Wereldoorlog teruggesnoeid was bleek zeer levensvatbaar. De oude struiken uit 1908 hadden in de jaren vijftig weer een mooie hoogte bereikt en stonden volop in bloei.

In 1964 werden de olmen en meidoornstruiken in de rechterlaan van de Ganzenvoet, gezien vanaf het klooster, vervangen door jonge eiken. De eikenbomen staan in 2018 nog steeds langs deze laan.

Pas geplante beukenlaan (1970)
Toelichting: Pas geplante beuken in de middelste laan van de Ganzenvoet. Links is de rododendronlaan zichtbaar.

De bomen uit de twee lanen in de Ganzenvoet waren na circa 62 jaar aan vervanging toe. In 1970 werden de kastanjebomen uit 1908 in de middelste laan vervangen door beukenbomen.

In 1971 werden aan de overkant van de rododendrons in de linkse laan berkenbomen geplant. De berken waren een geschenk van de familieleden van zr. Agnes van Griensven ter gelegenheid van haar verkiezing tot abdis op 18 juli 1971.

Berkenbomen (1986)

Op de rotonde waar tot 1964 het Heilig Hartbeeld stond, werd in 1984 een beeld van Jezus op de ezel tijdens de intocht in Jeruzalem geplaatst. Het beeld was gemaakt door Eduard Speyart van Woerden en was een geschenk van de familie Kolfschoten bij het 25 jarig professiejubileum van Zuster Laetitia Kolfschoten. In het kloosterarchief werd dit beeld omschreven als 'De Paasezel'.

In 1989 werden de oude rododendrons in de linker laan van de Ganzenvoet gerooid. De stekjes van deze struiken uit 1908 werden teruggeplaatst en groeiden weer uit de mooie rododendronstruiken. Er werden ook stekjes geplaatst tussen de berkenbomen, maar het bleek dat de grond niet geschikt was voor de combinatie van berken en rododendrons. De bomen zijn daarop in 1993 verwijderd. Slechts enkele bomen staan er nog, aan het begin van het Verrijzenispark.
Na de Japanse notenbomen uit 1908 hebben dus ook de berkenbomen het niet gered in deze laan van de Ganzenvoet.

Cirkeltuin

Zoals al eerder gemeld bleef de Cirkeltuin niet geheel in zijn oorspronkelijke staat behouden. Na de aanpassingen om de tuin zo geschikt mogelijk te maken voor de zelfvoorziening werd het noordelijk gedeelte van de tuin immers verkleind om ruimte te maken voor parkeerplaatsen en de toegang tot de kerk.
De Cirkeltuin onderging in de periode 1987-1998 weer een verandering. De vier rijen met fruitbomen langs het middenpad van de cirkel werden in 1988 gerooid. Zij werden datzelfde jaar nog vervangen door een laan van bonte esdoorns.
Daarmee bleef het oorspronkelijke concept van de Cirkeltuin met een laan die gericht was op het Mariabeeld in stand, zij het dat de laan van bonte esdoorns - evenals de fruitbomen daarvoor - de driekwart cirkel in twee delen opsplitste.
In 1990 werden tussen de bonte esdoornbomen rododendrons geplant. Daarmee werd de laan op grondniveau afgesloten, zodat de twee helften van de Cirkeltuin ieder een eigen karakter konden krijgen.

Rododendrons tussen bonte esdoorns (1990)

Bij een novemberstorm in 1990 waren tien coniferen, die de afscheiding vormden tussen de Cirkeltuin en de oprijlaan naar de kerk, omgewaaid. In oktober 1991 werden alle coniferen gerooid en in december werd in de plaats hiervan een siertuin en een beukenhaag aangelegd.
Tussen 1995 en 1997 werd de noordkantcirkel ingericht als gazon met enkele coniferen. Het zuidelijk gedeelte bleef in gebruik voor akkerbouw.

Een luchtfoto uit augustus 1997 geeft een goed overzicht hoe de Cirkeltuin er eind 1997 uitzag.

Luchtfoto 1997
Toelichting: Links zijn de Familietuin en de Oude tuin zichtbaar. Beide zijn door een haag omgeven. In het midden beneden is de Cirkeltuin, die doorsneden wordt door de laan met bonte esdoorns, zichtbaar. Het linker gedeelte van deze tuin bevat coniferen en een beukenhaag aan de zijde van het gastenhuis. Het rechter gedeelte bevat nog gewassen en reikt tot aan de bibliotheek. In het midden van de foto is de Plataanhof zichtbaar met de bovenkant van de pergola. Rechts beneden staat het dennenbos met daarvoor een rij jonge dennen op de plaats waar de slotmuur heeft gestaan.

In het jaar 2000 werd de Cirkeltuin opnieuw aangelegd door landschapsarchitect Dirk Brandsma. Het noordelijk gedeelte werd meer een parkachtige tuin met een gastenterras, enkele bomen in het gazon en paden. Het zuidelijk gedeelte van de Cirkeltuin werd daaraan gespiegeld. In het gazon werden enkele bijzonder bomen geplant. De omzoming van dit gedeelte werd ook opnieuw aangelegd in de vorm van een rododendronhaag en een aantal bomen. Daarmee werden het linker en rechter gedeelte van de Cirkeltuin weer gelijkwaardig aan elkaar wat grootte en uitstraling betreft.
Voor de bibliotheek werden groenblijvende struiken en enkele bomen geplant. Hiermee ontstond een bibliotheekbosje. Het bosje heeft het hele jaar door een rustige donkergroene uitstraling. Het vormt een buffer tussen de bibliotheek en de Cirkeltuin. De Japanse notenboom aan de kerkzijde steekt met zijn iele vormen en lichte kleur duidelijk af bij het lagere groen.

Het resultaat van de nieuwe invulling van de Cirkeltuin als parkachtig tuingedeelte is goed zichtbaar op een luchtfoto uit 2004. Hoewel het onderste gedeelte van de oorspronkelijke driekwart cirkel ingekort is blijft de cirkelvorm nog steeds prominent aanwezig.

Aanleg bomen en rododendronhaag zuidelijk deel Cirkeltuin (2001)
Referentie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - afbeelding 20319867.

Het parkachtige karakter van de Cirkeltuin kwam met het groeien van de bomen en struiken steeds beter tot uitdrukking. Zusters en gasten wandelen er graag. Ook het gastenterras wordt bij goed weer vaak gebruikt door bezoekers van het gastenhuis.

Luchtfoto 2004
Referentie: Foto Stadsarchief Breda (Johan van Gurp, BN De Stem), JVG200407300045.

Pelgrim

Lange tijd heeft in de kloostertuin een beeldje gestaan van een pelgrim. Dit beeld was een geschenk van een van de gasten van de OLV Abdij. In afwachting van restauratie van een beschadiging werd het zandstenen beeldje in 2017 uit de tuin verwijderd.

Pelgrimsgebed

(Gedicht en muziek in het Afrikaans)[1]

Vader God U ken my naam
My binnegoed en buitestaan
My grootpraat en my klein verdriet
My vashou aan als wat verskiet.
U ken my vrese en my hoop
Die pad wat ek so kaalvoet loop
Die pad het U lankal berei
U maak die pad gelyk vir my.
Alle pelgrims keer weer huistoe
Elke swerwer kom weer tuis
Ek verdwaal steeds op U grootpad
Soekend na U boardinghuis.
Moeder God U ken my waan
My ego en my regopstaan
Die drake waarteen ek bly veg
U wys my altyd weer die weg.
U het my met U lig geseën
Die lig strooi ek op iedereen
Net U weet hoe my toekoms lyk
Ek het niks, U maak my ryk.
Alle perlgrims keer weer huistoe
Elke swerwer kom weer tuis
Ek verdwaal steeds op U grootpad
Soekend na U boardinghuis.

© Amanda Strydom

1 Muziek en songtekst: https://www.youtube.com/watch?v=34PYPYWmCS4

Begraven beton

Op 20 november 1994 vond men bij graafwerkzaamheden in de buurt van de Cirkeltuin een groot blok beton. Het blok had een afmeting van circa 1,5 x 1,5 meter.
De vindplaats werd volgens de monialen ook wel de ‘Molenberg’ genoemd. Dat het blok beton van een molen op die plaats afkomstig is lijkt echter onmogelijk. In de Nederlandse Molendatabase [1] staat geen molen op die locatie vermeld. Het kan ook niet van de watermolen bij de leerlooierij op de Zandheuvel zijn. Die werd pas in 1912, dus na de stichting van het klooster, gebouwd. Het blok beton is in december uitgegraven en in april 1995 weer begraven in de buurt van het kerkhof.

1 http://www.molendatabase.org/)http://www.molendatabase.org/

Stelsel van de Zwarte Madonna

Het stelsel van de Zwarte Madonna met de lindelaan naar de rotonde van de Zwarte Madonna toe, de omzoming van de rotonde en het weiland met lindebomen bleef intact. Het is in al de jaren maar minimaal gewijzigd. In het weiland dat achter de rotonde met de Zwarte Madonna lag, werd in 1952 het witte zand opgegraven dat men nodig had voor de bouw van de boerderij. Vanaf dat moment lag de grond daar voor een gedeelte lager dan in de rest van het weiland.
In 1968 verkocht het klooster zijn eigen koeien aan P. van de Heykant, die vervolgens het weiland huurde om er koeien te laten grazen. De huur werd voortgezet tot circa 1986.
Tegenwoordig grazen in het weiland enkele pony's. In het midden van het weiland loopt een pad dat toegang geeft tot het wandelpad dat langs de erfgrens loopt.

Lindebomen om weiland bij Zwarte Madonna heen

De Zwarte Madonna met het kapelletje dat gemetseld is door de heer Vermijs

In 1964 werd het oude Madonnabeeld op de rotonde vervangen door een nieuw beeld.

Eind jaren negentig werd het onderstel van het hoge kruis dat voorheen op het kerkhof stond hergebruikt als onderstel onder het kapelletje van de Zwarte Madonna.

Voetstuk op basis van het oude kruis

Sint-Benedictus sculptuur

Op de hoek van de Hoogstraat en de Abdis van Thornstraat staat een beeld van het hoofd van Benedictus. Dit beeld is door zr. Cecile gesneden uit een oude eikenboom in de periode 2013/2014. Sint-Benedictus kijkt uit over de tuin. Zijn blik is gericht op de kloosterkerk.

Bomen en bossen

Oude bos

Ten tijde van de kostscholen op Vredeoord werd aan de zijde van de Kloosterdreef een bos aangeplant. Het oude bos grenst aan de Kloosterdreef. Vrijwel evenwijdig aan de oude betonnen muur loopt een wandelpad dat nog uit de tijd van Instituut Treffers dateert. Sommige karakteristieke bomen hebben van de zusters namen gekregen, zoals 'Mozes' omdat twee takken van deze boom omhoog staken zoals de opgeheven armen van Mozes. De ondergrond is begroeid met boshyacinten en bosanemonen die in het voorjaar een ware bloemenpracht laten zien.

Door de geschiedenis van het klooster heen is het bos steeds in stand gehouden. De publicatie 'De Heilige Driehoek; klooster enclave te Oosterhout' besteedt een heel hoofdstuk aan de natuur in De Heilige Driehoek en vermeldt hierbij ook meerdere keren de Onze Lieve Vrouwe Abdij[1]. De auteur van dat hoofdstuk, Paul van Dijk, beschreef het bos in de kloostertuin als volgt:
'Het gebied van de Onze-Lieve-Vrouweabdij kent een stinzebos. Al op de kaart van 1900 wordt hier bos aangegeven. De entree van de abdij geeft direct zicht op het oudste stukje tuin. Een enorme rode beuk, twee treurbeuken en een witte paardenkastanje zijn de blikvangers. Sinds enige tijd krijgt ook de ondergroei ruimte om zich te ontwikkelen, met soorten als lelietjes-van-dalen, maar ook met ruigte als brandnetel en fluitenkruid. Beide soorten zijn van belang voor insecten als de vlindersoort dagpauwoog. Verder op het terrein omvat het stinzebos vooral eiken en beuken. De forse omvang verraadt een hoge ouderdom. Dit is duidelijk herkenbaar langs de Kloosterdreef, waar dit bos landschappelijk en ecologisch prima op aansluit.'
Stinzebossen zijn veelal oude bossen bij landgoederen met een karakteristieke stinzeflora, vaak bolgewassen en kruidachtige overblijvende gewassen, in de ondergroei.

In het oude bos werd in 1981 een kleine woonwagen geplaatst. Deze werd 'De kluis' genoemd. Hierin verbleef een zuster die toestemming had gekregen om deels als kluizenaar te leven. De wagen werd in 1992 verwijderd.

Zr. Veronica voor de kluis

1 De Heilige Driehoek. (2002). Oosterhout, Signifikant.

Dennenbos

In 1964 werd een dennenbos aangelegd op het driehoekig stuk land tussen de nieuwe eikenlaan van de Ganzenvoet en de kloostermuur aan de westkant. Voorheen was dit stuk deels in gebruik voor het telen van koolsoorten en deels als weiland. Het bos was bedoeld als windbuffer voor de bomen van de Ganzenvoet en als extra omzoming van de kloostertuin.

Dennenbos in de winter met pad langs muur (1985)

In 1985 werden alle bomen van het dennenbos van onderen tot op manshoogte gesnoeid, behalve de rij langs de muur bij Donkers. Dit zorgde ervoor dat langs de muur een afgeschermd wandelpad intact bleef.

Het dennenbos ving bij harde wind of storm de ergste windstoten op. Zo zijn er in een januaristorm in 1990 in totaal 42 dennen afgeknapt of omgewaaid.

Vanaf december 1991 werden twee nieuwe rijen met dennen als windbreker geplaatst op de plaats waar vroeger de slotmuur stond. Het bos werd in de jaren daarna groter omdat er meer bomen werden geschonken.

Nieuw bos en nieuwe lindelaan

Als onderdeel van het beplantingsplan van het kerkhof werd tussen de zuidkant van het nieuwe kerkhof en het pad Halfweg een bos aangeplant. Het bos sloot naadloos aan op het oude bos.
Op de plaats van het vroegere pad Halfweg werd een lindelaan aangelegd. De laan mondde uit op de rotonde van de Ganzenvoet. De laan werd in een rechte lijn aangelegd. Het aangeplante bosje kreeg daardoor een driehoeksvorm, die goed paste bij de geometrische vorm van de Ganzenvoet. Door de aanleg van de lindelaan bleef de oude grens bij Halfweg zichtbaar in de kloostertuin.

Nieuwe lindelaan op de plaats van het pad Halfweg (1997)
Toelichting: De nieuwe lindelaan met daarachter de jonge boompjes van het nieuwe bos. Op de achtergrond is het nieuwe kerkhof zichtbaar.

Bijenbos

In een oud bosje stonden nog steeds de bijenkorven en het oude bijenhutje. Vanaf 1968 kreeg het bijenhutje een andere bestemming. Het werd een vakantiehuisje voor de zusters. Een keer per jaar kreeg een zuster een dag vrij. Deze dag bracht zij in het houten vakantiehuisje door. In het hutje waren geen voorzieningen. Het was slechts circa 2,50 x 2,37 cm groot met een open ruimte ervoor van 1,46 cm.
Het houten hutje staat er nog steeds, maar heeft niet meer de functie van vakantieverblijf; die werd in 1974 overgenomen door Klein Vredeoord.

Het bijenhutje voordat het vakantiehuis voor een dag per jaar werd

Paden en lanen

Wandelpaden en lanen zijn een essentieel onderdeel van een kloostertuin. Zij werden (en worden) gebruikt voor bezinning en ontspanning. De meeste paden zijn van oudsher niet verhard en bestaan voornamelijk uit zandgrond. Op enkele plaatsen blijft een deel van een pad na regenval lange tijd nat. Dit komt door een leemlaag in de grond die de waterdoorlating belemmert. Behalve rechte paden bevat de slottuin ook meerdere slingerpaden die tussen struiken en bomen meanderen. Zij bieden het unieke ontdekkingskarakter dat zulke paden eigen is.

De kloostertuin telt ook meerdere lindelanen. De linde staat symbool voor bescherming en verbondenheid van de gemeenschap en ook voor rust, trouw en liefde. Linden hadden in traditionele kloosters niet alleen een symbolische betekenis, maar ook een economische. Het loof werd gebruikt als wintervoer voor de dieren. Voor zover bekend was dit laatste bij de Onze Lieve Vrouwe Abdij niet het geval.

Wandelpad langs rododendrons

Nieuwe abdis en eeuwfeest

In 1993 werd Zuster Benedicta Meulenberg gewijd tot vierde abdis van de Onze Lieve Vrouwe Abdij. Zij zou leiding gaan geven aan een aantal toekomstprojecten die het aanzicht van de kloostertuin zouden veranderen. Tijdens haar bewind werd ook het eeuwfeest van de abdij gevierd.

Zr. Benedicta Meulenberg
Toelichting: Foto uit 2010 toen zij het abdissenkruis al overgedragen had aan de nieuwe abdis.

Van 13 augustus 2001 tot 13 augustus 2002 vierde de gemeenschap van benedictinessen haar honderdjarig bestaan. Op dat moment telde de gemeenschap nog ongeveer veertig zusters, variërend in leeftijd van 25 tot 95 jaar. Het jaar werd gevierd met momenten van bezinning en ontmoeting.

Grenzen aan de zelfvoorziening

Rondom de eeuwwisseling werd het alsmaar duidelijker dat de zelfvoorziening door middel van een kloostertuin onder druk kwam te staan.
De schaalvergroting in de land- en tuinbouw stond vrijwel haaks op de mogelijkheden van het klooster en de kloostertuin. Landbouwmachines werden steeds groter en konden nog maar moeilijk het terrein op. Daarbij ging in deze tijd het gerucht dat grote landbouwmachines niet meer tot het centrumgebied van Oosterhout toegelaten zouden worden. Ook nam de regeldruk toe. Aan akkerbouw en veeteelt werden steeds hogere eisen gesteld.
De daling in het aantal leden van de communiteit (van boven de tachtig naar veertig) had ook een effect op hoeveel handwerk er in de moestuin en boomgaard nog verricht kon worden.
Het werd daarom zaak om op een andere wijze naar de tuin en de recent verworven percelen te kijken. Een plan met minder nadruk op arbeidsintensieve zelfvoorziening en meer mogelijkheden voor recreatie voor een ouder wordende communiteit lag voor de hand. Ook kon de tuin een grotere rol spelen in de faciliteiten voor het toenemend aantal gasten dat gebruik maakte van het gastenhuis. Zij wilden graag buiten wandelen, lezen en mediteren.

Overzicht groei kloostertuin door grondaankoop van 1901-1990
Toelichting De kavel met hoofdletter A werd in 1901 gekocht. De kavels M en N respectievelijk in 1989 en 1990. Aan de linkerkant binnen de kavel M staat de strook afgebeeld die eigenlijk al van het klooster was, maar door het rechttrekken van de slotmuur erbuiten gevallen was.

Hoofdstuk III

De landschapsparkfase 2000– 2018

Samenvatting

De kloostertuin was in transitie van zijn tweede naar derde levensfase. Een periode met minder nadruk op de nutsfunctie en meer nadruk op bezinning en ontspanning.
De ommuurde omgeving bleef garant staan voor ruimte en serene rust voor zowel monialen als bezoekers.
Historische elementen bleven behouden en aan de drie sterke landschapskenmerken naast het klooster, te weten de Cirkeltuin, Ganzenvoet en het stelsel van de Zwarte Madonna, werd een nieuw element toegevoegd: de Nieuwe tuin.

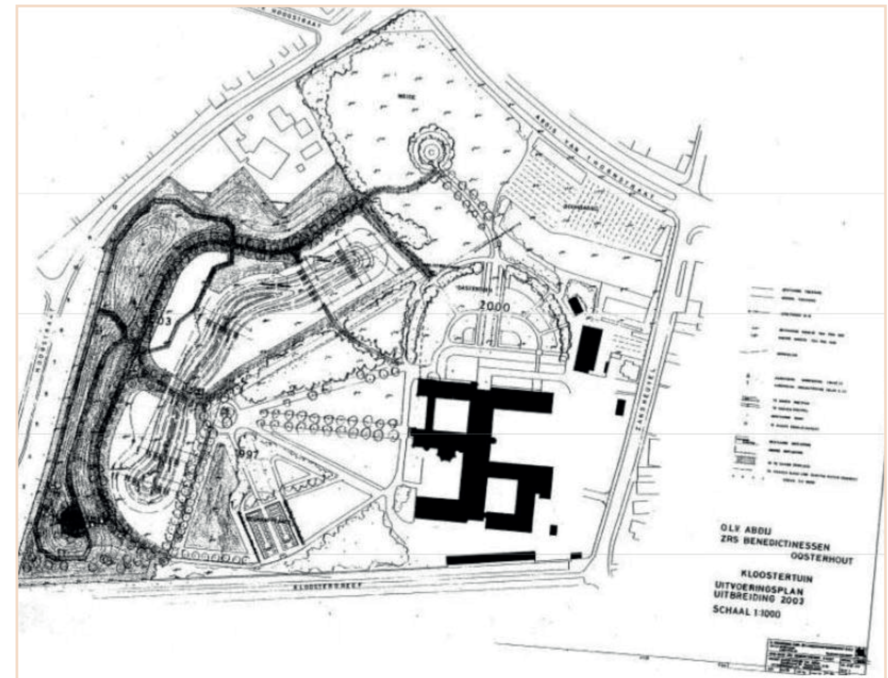

De transitie leidde ertoe dat de kloostertuin getransformeerd werd tot een parkachtige landschapstuin die de titel Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij mocht dragen.

Nieuwe tuin

Ontwerp Dirk Brandsma

Landschapsarchitect Dirk Brandsma uit Etten-Leur werd gevraagd om een uitbreidingsplan te maken voor de kloostertuin. Brandsma had al eerder laten weten dat hij graag de hele landbouwgrond wilde omvormen tot een natuurgebied. Zijn gevleugelde uitspraak was: *'Je geeft de natuur een stukje natuur terug alleen in een versneld tempo. Je helpt als het ware Onze Lieve Heer een beetje.'*
De plan- en overlegfase vergde veel tijd; er gingen enkele jaren overheen. In 2003 diende Dirk Brandsma zijn definitieve plan in. Dit werd na het nodige overleg aanvaard. Het plan sloot aan op het historisch ontwerp en hield rekening met de actuele en toekomstige ontwikkeling van de Onze Lieve Vrouwe Abdij.

Ontwerp Nieuwe tuin van Dirk Brandsma (2003)

Het plan Brandsma legde de nadruk op ontwikkeling van natuurwaarden en ondersteuning van het parkachtige karakter van de tuin. De platte akkers werden omgevormd tot een reliëflandschap.

Het plan voegde ook een nieuw beeldbepalend element toe aan de kloostertuin: een grote vijver omzoomd door bosschages, grasland en paden. De vijver had een omvang van circa 230 bij 25 meter en een diepte van 4.10 meter. Er kwam een brug over de vijver, in het verlengde van de rotonde bij de Ganzenvoet.

Het kostte Brandsma wel de nodige moeite om de zusters te overtuigen dat zo'n grote vijver niet een heleboel muggen aantrok waar zij last van zouden hebben.

Alvorens dit plan te maken had Dirk Brandsma zeker gesteld dat zo'n vijver met grondwater gevuld kon worden en zelfs in droge tijden voldoende water zou bevatten voor een gezonde waterhuishouding. Daarvoor had hij gedurende enkele jaren grondwaterpeilingen en hoogtemetingen uitgevoerd in nauwe samenwerking met de kellenaarster van het klooster.

Met het zand dat vrijkwam bij het graven van de vijver werd een heuvelrug opgeworpen, die nog een extra dimensie toevoegde aan het ontwerp. Evenals de laatmiddeleeuwse hellingen (mounts) in de landschapsarchitectuur bood hij zicht op de omgeving, zonder dat privacy en veiligheid in het gedrang kwamen. De heuvelrug liep tussen de vijver en de muur aan de Hoogstraat en zou dicht beplant worden.

Vanuit de rotonde bij de Zwarte Madonna kwam een pad dat aansloot op een nieuwe lindelaan die om de vijver heen liep. Deze lindelaan sloot weer aan op de laan die in 1997 op het pad Halfweg was aangelegd. Door het dennenbos werd een wandelpad aangelegd, zodat zusters vanuit de bibliotheek rechtstreeks naar het grasland bij de vijver konden lopen. Tussen de bosschages en over de helling liepen eveneens kleinere wandelpaden.

Nagedachtenis

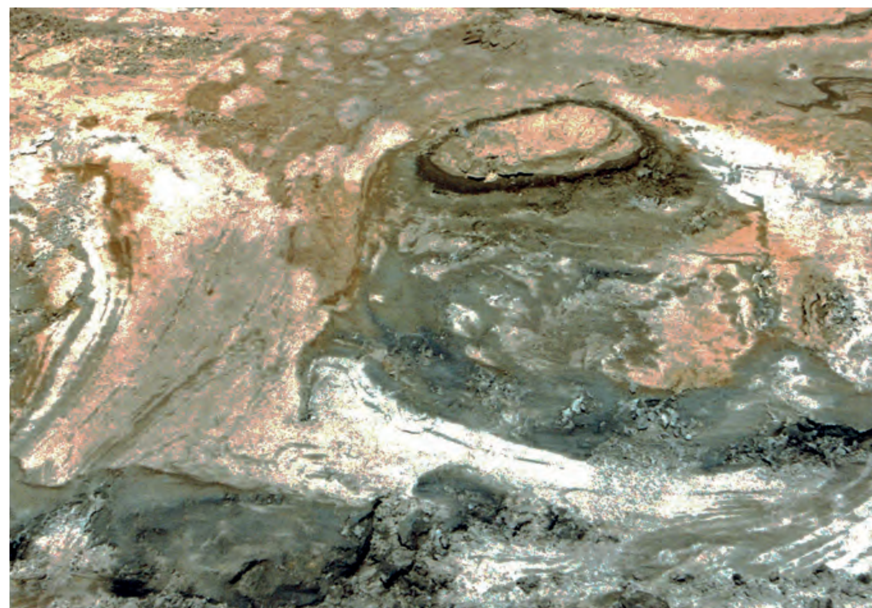
Hoezeer Dirk Brandsma betrokken was bij dit project bleek uit zijn wens dat de plattegrond van de slottuin van de benedictinessen met zijn ontwerp afgedrukt moest worden op zijn bidprent. Dit is ook gebeurd.
In het bidprentje staat de volgende tekst over een van zijn ontwerpen: '*Zijn ontwerp toont een duidelijk ritme van openheid en geslotenheid. Het zal er goed vertoeven zijn en aantrekkelijk voor de wandelaar.*'
Deze passage had ook geschreven kunnen worden over het ontwerp van de Nieuwe tuin voor de Onze Lieve Vrouwe Abdij. Samen met het ontwerp uit 1906 van Dom Bellot heeft het ontwerp van Dirk Brandsma bijgedragen tot de ontwikkeling van een unieke kloostertuin in Oosterhout.
Bij het opnieuw vormgeven van het kerkhof en de Cirkeltuin heeft hij de geometrische vormen van Dom Bellot gerespecteerd en geïntegreerd. Bij het ontwerpen van de Nieuwe tuin heeft hij een geheel nieuw landschap toegevoegd.

Archeologisch onderzoek

De aanleg van de tuin werd in juni 2003 opgedragen aan de firma Verwijmeren uit Prinsenbeek. Volledige realisatie van het plan was echter afhankelijk van de resultaten van het wettelijk verplichte archeologische onderzoek.
Bij het aanleggen van de vijver is archeologisch onderzoek uitgevoerd door de Universiteit van Amsterdam.[1] Archeologen en veldwerkers begeleidden elke stap van de graafmachines op zoek naar archeologisch betekenisvolle sporen. Hierbij werden sporen uit de late middeleeuwen (1250-1500 na Chr.) aangetroffen. Ook werden greppels aangetroffen die synchroon liepen met de perceelgrenzen op de kadasterkaart uit 1832. Waarschijnlijk gaat de onderverdeling van het landschap terug tot de Late-Middeleeuwen. Er werden ook sporen uit de ijzertijd gevonden. De afgravingen legden een rijke bodemstructuur bloot met grondlagen die in tijd teruggaan tot de Sterksellaag uit de laatste ijstijd.

1 Parlevliet, M. (2004). In de vijver van de kloostertuin. Amsterdam, Amsterdams Archeologisch Centrum.

Kleurschakeringen in de afgegraven grond

Grondlagen

Metamorfose

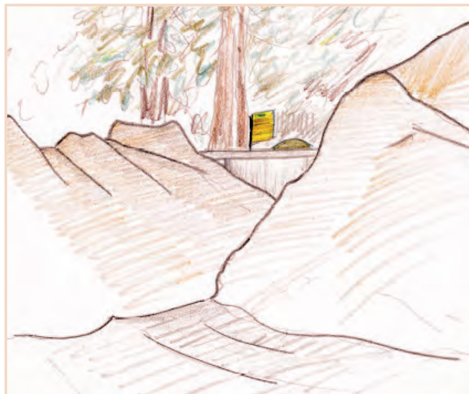
Het realiseren van het reliëflandschap vereiste enorme grondverplaatsingen. Vruchtbare teeltaarde van de bovenlaag van de akkers werd apart opgeslagen. Deze laag werd na het aanleggen van de heuvelrug boven op de heuvels teruggestort. Zodoende kon de nieuwe beplanting profiteren van de vruchtbare grond. Voor het maken van de vijver werden twee putten gegraven, waarvan de grondlagen ook werden opgeslagen. Het platte akkerlandschap veranderde in een heuvellandschap.

Landverhuizing

De hele operatie werd belangstellend en nauwgezet door de slotzusters gevolgd. Zuster Irene legde alle stappen en vondsten vast in tekeningen en een 'Journal moniale' (dagboek van een slotzuster). Zij noemde dit verslag 'De metamorfose'. Toen de operatie twee weken oud was noteerde zij het volgende:

'Als je zo over het land kijkt, dat zo veranderd is in deze 2 weken, weet je hoe groot dit project is voor een achtertuin. Even een vijver maken. Het is een pure landverhuizing. Wat eeuwen heeft gelegen in rust en diensten heeft bewezen aan mens en dier, wordt helemaal omvergehaald. Of liever, uit de diepte omhooggehaald en verplaatst. Toch heeft het ook wat weg van een monnikenleven: graven, zoeken, plaats geven, ruimte scheppen. Men maakt hier ruimte voor water. Wij maken/proberen ruimte te maken voor Hem.'

Het plateau met de opgeslagen grond stak tot boven de muur aan de Hoogstraat uit (tekening zr. Irene)

Vijver

De vijver werd aangelegd met aflopende kanten. Het diepste punt was 4.10 meter. Het opkomende grondwater werd afgezogen naar de sloot aan de Kloosterdreef. Tussen de twee waterputten van de toekomstige vijver werd een houten brug gebouwd. Op 24 juli 2003 werd een belangrijke mijlpaal bereikt. Het werkvlak tussen de twee vijverdelen werd afgegraven. De hele communiteit was verzameld om de damdoorbraak mee te maken. Zr Irene noteerde in haar metamorfose journaal het volgende:

Even later na de damdoorbraak

'Dan, plots kan de dam de druk van het water uit de eerste put niet meer aan en de dam breekt! Gejuich. Het is 10.45 uur, het water van de eerste put stroomt als een kolkende rivier/waterval de tweede put in. Het is als een overstroming, de dijken breken, de kracht van het water is duidelijk te zien. Er is opwinding onder de zusterschare.'

Schets van de situatie op 28 juli 2003 (tekening zr. Irene)

De uitgegraven vijver werd door de natuur gevuld met kwelwater en regenwater. Het waterpeil steeg binnen de eerste maand al tot 2.50 meter. Er werd bewust geen flora of fauna (vissen) in de vijver geplaatst, dat werd aan de natuur overgelaten.

Overzicht terrein (2003)
Toelichting: In het zwart de locatie van de gegraven vijver. De Nieuwe tuin grenst aan het stelsel van de Zwarte Madonna, (rechts beneden), het dennenbos (midden) en het nog jonge nieuwe bos (links).

Op de helling bij de vijver werd een brede trap aangelegd en aan de buitenkant van de Nieuwe tuin een pad dat het mogelijk maakte langs de perceelgrens te wandelen.

Beplanting

Nadat de paden waren aangelegd, water- en elektraleidingen ingegraven en terreindelen geëgaliseerd, kon met de voorbereidingen voor de beplanting begonnen worden. Het inzaaien van gras, aan een zijde van de vijver, had toen al plaats gevonden.

Op 12 september 2003 vond de officiële oplevering van het project plaats. De daadwerkelijke beplanting met bomen en struiken was in het najaar voorzien. Hiervoor werd op 21 oktober door Dirk Brandsma een beplantingsplan gepresenteerd. Het plan voorzag in een aanzienlijke uitbreiding van de bomen en struiken in de kloostertuin. Door de heuvelrug te beplanten werd inkijk van buitenaf belemmerd en de privacy van de monialen gewaarborgd.

De aanleg liep enige vertraging op door de vroeg ingetreden nachtvorst en startte pas midden december 2003. De zusters hielpen mee bij het planten.

Beplanting

Ontwikkeling

Enkele jaren na de aanleg van de Nieuwe tuin zwommen er vissen in de vijver en hadden waterplanten en riet het aanzicht totaal veranderd. Flora en fauna gedijden goed in de tuin. De beplanting groeide weelderig, volgens sommige monialen zelfs te weelderig.

De slotzusters konden nu ook in de Nieuwe tuin ongestoord wandelen en mediteren. De Nieuwe tuin was - evenals de oude gerenoveerde tuin-gedeelten - goed toegankelijk voor de ouder wordende communiteit en mooi in elk jaargetijde.

Alleen de brug over de over de vijver in de Nieuwe tuin bleek minder weerbestendig dan werd aangenomen. In mei 2017 werd hij vrijwel volledig vernieuwd.

Geschikt voor een ouder wordende communiteit

Vernieuwing van de brug (2017)

Brug over abdijvijver

In retrospectief

Hoe positief de gemeenschap denkt over de vijver en de Nieuwe tuin blijkt onder andere uit een toespraak die zr. Lydia in 2018 hield voor de familie van Dirk Brandsma. Zij zei toen het volgende:
'Toen na ongeveer een jaar het resultaat zichtbaar was waren wij als kloostergemeenschap sprakeloos. Wat een geweldig mooi geheel. Prachtig. De grote vijver met brug; de plantvakken met een grote diversiteit aan bomen struiken en wat allemaal nog meer. Wat een visie heeft Dirk gehad toen hij op ons terrein de natuur een stukje natuur terug wilde geven en natuurlijk, en passant ook het leven van de zusters te veraangenamen door hen een prachtig wandel- en verblijfgebied te bieden. Ik mag nu wel zeggen dat ik vaak ontroerd door de tuin heb gelopen als ik al dit moois zag groeien en bloeien. Dirk heeft Gods schepping in de tuin van de O.L.V. Abdij werkelijk zichtbaar gemaakt.'

Situatie 2004

Luchtfoto 30 juli 2004
Toelichting: De vijver met de nieuwe aanplant sluit aan op het dennenbos, de Ganzenvoet en de Cirkeltuin. Links van de vijver, buiten het beeld, ligt het stelsel van de Zwarte Madonna met het nieuwe verbindingspad naar de vijver en lindelaan.
Referentie: Foto Stadsarchief Breda (Johan van Gurp, BN De Stem), JVG20040730017.

Beschermd stadsgezicht

De Heilige Driehoek werd in april 2006 als rijksbeschermd stadsgezicht aangewezen door de ministers van OCW en VROM vanwege de architectuurhistorische, historisch-geografische, stedenbouwkundige, archeologische en sociaal-ruimtelijke waarden.

De Heilige Driehoek in Oosterhout bestaat uit een aaneengesloten gebied met als kern drie aan elkaar grenzende kloostercomplexen: Sint-Catharinadal, de Onze Lieve Vrouwe Abdij en de Sint-Paulusabdij. Daaromheen liggen tuinen, landerijen en monumentale boerderijen, gesitueerd in een historisch patroon van waterlopen en houtwallen.
De concentratie van drie kloostercomplexen, de priorij Sint-Catharinadal van de zusters norbertinessen, de Onze Lieve Vrouwe abdij van de zusters benedictinessen en de Sint-Paulusabdij van de paters benedictijnen, werd daarmee erkend als een stedenbouwkundig geheel dat uniek is voor Nederland.

Het beschermd gezicht beslaat een oppervlakte van 112 hectare.

Omvang van De Heilige Driehoek

Nieuwe abdis

Op 24 september 2009 werd zuster Martha Verstraeten gewijd tot nieuwe abdis van de Onze Lieve Vrouwe Abdij in Oosterhout. Zij werd daarmee de vijfde abdis van de abdij. Zij zou leiding moeten gaan geven aan de uitdagingen van een kleiner geworden communiteit in een steeds sneller veranderende wereld. De kloostertuin kon daarbij rekenen op haar voorliefde voor tuinieren.

Abdis Martha Verstraeten in de Familietuin met kinderen van Vrienden van het landgoed

Vreemde vogels boven De Heilige Driehoek

Dankzij de omzoming heerste er in de ommuurde tuin een sfeer van rust en stilte. Er was echter een ruimte die niet door muren of hagen begrensd werd. Dat is de ruimte boven de tuin.
Jarenlang - en voor Sint Catharinadal zelfs eeuwenlang - was dat geen probleem voor de kloosters in De Heilige Driehoek. Alleen de vogels vlogen over de muren. Zij benutten de tuinen als stopplaats op hun trektocht of als onderdeel van hun leefomgeving.
'Onder de wolken, waar de mensen dwergen zijn' (volgens het lied 'Mijn Vlakke Land' van Jacques Brel), werd echter sedert 2008 de rust verstoord door helikoptervluchten. Sedert het vliegveld Gilze-Rijen in 2008 de centrale helikopterbasis voor de Nederlandse luchtmacht was geworden, vliegen Chinook, Cougar, Apache en andere helikopters bij hun oefenvluchten over of dicht in de buurt van de kloosters.
De slotzusters en omwonenden zouden graag deze helikoptervluchten ver (weg) wensen. Het ziet er echter niet naar uit dat dit gaat gebeuren.

Project Mijn mooi Brabant (2009-2011)

Renovatie kloostermuren

In 2009 viel het project ‘Kloostermuren’, een initiatief van de stichting De Heilige Driehoek, in de prijzen in het kader van een provinciale actie onder de titel ‘Mijn mooi Brabant’.
Het project had tot doel de ruimtelijke kwaliteit in Noord-Brabant te verbeteren. In totaal werden er 21 projecten ingediend, waarvan er via een stemmingsprocedure zes werden gekozen. Renovatie van de kloostermuren van de Onze Lieve Vrouwe Abdij was een van de winnaars.

Vóór de oude bouwvallige muur aan de Abdis van Thornstraat werd een nieuwe geplaatst die er, ter versteviging, mee werd verbonden. In de muur werd een kunstwerk geplaatst van de hand van Paul Elshout. In de muur werden hemelsblauwe ledlampjes geplaatst, die door middel van bewegingssensoren ‘meelopen’ met passerende voetgangers. Het meelopende licht moet een gevoel van verbondenheid uitdrukken.
De historische muur langs de Zandheuvel werd gerestaureerd. In totaal ging het om ongeveer 380 strekkende meter muur.
Het project voorzag ook in de aanplant van platanen aan de Abdis van Thornstraat, de renovatie en vervanging van gas- en waterleidingen langs de muur, en het opnieuw bestraten van de trottoirs langs beide muren.
De totale kosten van ruim € 800.000 werden geheel door de Provincie Noord-Brabant gedragen.

De renovatie was een arbeidsintensief karwei. Het hele restauratieproject is door de monialen gedocumenteerd in twee filmpjes op het YouTube-kanaal van de Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout. Het adres van het YouTube-kanaal is: https://www.youtube.com/user/olvabdij.

Verplaatsing linden

De abdij startte nog in 2009 met de voorbereidingen van het project ‘Kloostermuren’. Een van de onderdelen was namelijk om parallel aan de platanen langs de Abdis van Thornstraat in de kloostertuin een rij lindebomen te zetten. Daarvoor ging men uit de rij lindebomen langs de Zandheuvel ‘om en om’ een boom prepareren om die daarna in 2011 te verplanten. Dat zou resulteren in een nieuwe rij met lindebomen. Deze bomen waren al behoorlijk groot.

Verplaatsing lindeboom (2011)

Aanleg nieuwe muur en kunstwerk van Paul Elshout (2011)

Slotmuur aan de Zandheuvel vanuit de abdijtuin gezien

Herinrichting Nieuwe binnentuin

Los van het project Mijn Mooi Brabant werd in 2009 ook de nieuwe gesloten binnentuin aangepast.
De open ruimte in de nieuwe binnenhof was aanvankelijk met gras ingezaaid met daaromheen een voetpad. In overleg met de gemeenschap, hovenier Agnes Koeman en tuinmedewerkers werd een ontwerp gemaakt voor de definitieve inrichting. Dit werd in 2009 gerealiseerd.

Het ontwerp bestond uit het aanleggen van een vierkante waterpartij in het centrum van het plein. Daaromheen kwamen in vier hoeken van de hof perken met geurende lavendelplanten, die op hun beurt door lage hagen omzoomd werden. Tussen de perken en om de aanplant heen kwamen voetpaden. In de vierde hoek bleef de lampionboom (koelreuteria paniculata) gehandhaafd. De lavendel onder de boom bleek echter te weinig voedsel te krijgen en moest geruimd worden. De lampionboom was overigens in 1993 geplant als vervanging van een eik op de oude binnenplaats die in 1992 door blikseminslag getroffen was.

De Nieuwe binnentuin is omgeven door gebouwen in de stijl van de Bossche school. Zijn rustige invulling past hier erg goed bij. Vanuit de grote ramen kunnen de monialen op de tuin uitkijken. De vierkante vijver fungeert als een tweede pandhofbron. Het pad om de beplanting is zowel geschikt voor mobiele als minder mobiele kloosterlingen die de rust van deze tuin willen ervaren.

Nieuwe binnentuin in de winter

Landgoed

Nieuwe hovenier, nieuwe plannen

Tijdens de aanleg van de Nieuwe tuin had het klooster Agnes Koeman als hovenier in dienst genomen om het onderhoud in goede banen te leiden.

Hovenier Agnes Koeman (2004)

In 2011 nam hovenier Gert Versteeg de taken van Agnes Koeman over.

In de gesprekken bij zijn aanstelling was al de intentie uitgesproken om bij het onderhoud en beheer van de abdijtuin geen chemische bestrijdingsmiddelen te gebruiken. De nadere uitwerking van dit voornemen werd door de nieuwe hovenier vastgelegd in een ecologisch beheerplan, waaraan door de kloostergemeenschap goedkeuring werd verleend.

Ook werden de voorbereidingen opgestart om de abdijtuin de status van landgoed te laten verwerven.

Hovenier Gert Versteeg (2018)

Landgoed status

De abdijtuin vormt een belangrijk landschapselement in De Heilige Driehoek; een element dat het bewaren waard is voor de toekomst.
Om de toekomst van de abdijtuin veilig te stellen besloten de benedictinessen een beroep te doen op de Natuurschoonwet en de tuin als landgoed te laten erkennen. Zij wilden als een goede rentmeester zorgdragen voor de toekomst van deze eigen wereld, die als een groene long tussen de A27 en het stadscentrum in ligt.
De Onze Lieve Vrouwe Abdij stak veel tijd in de aanvraagprocedure en dat leidde tot succes. Op 8 augustus 2012 werd de kloostertuin door de Minister van Economische Zaken de status verleend van landgoed. Het mag sindsdien de naam ‘Landgoed Onze lieve Vrouwe Abdij Oosterhout’ dragen.
Het gebied dat als landgoed erkend werd heeft een omvang van 9,44 hectare. De kloosterbebouwing en ondergrond vallen buiten het landgoed. Het landgoed werd aangemerkt als zijnde niet opengesteld voor het publiek.

Onderhoud

Door de veroudering van de communiteit kunnen de zusters steeds minder zelf doen. Daarmee werd de mate en kwaliteit van onderhoud steeds meer afhankelijk van de beschikbaarheid en capaciteiten van toegewijde tuinmedewerkers. De abdij heeft een hovenier in dienst voor drie dagen per week. Hij wordt ondersteund door medewerkers van Stichting Prisma en een klein aantal vrijwilligers uit Oosterhout en omgeving. De medewerkers verzorgen het reguliere onderhoud, zoals het grasmaaien, schoonhouden van paden, snoeien van struiken, onderhoud van planten en van het kerkhof.

Schapen in de abdijtuin

Met de status van landgoed verplicht de eigenaar zich om het domein goed en verantwoord te beheren. Daarbij heeft de Onze Lieve Vrouwe Abdij gekozen voor ecologisch beheer.
Ecologisch beheer is een vorm van het beheren van groen waarbij de inheemse flora en fauna centraal staan. Bij ecologisch beheer wordt er gestreefd de biodiversiteit te vergroten en de flora en fauna de kans te geven zich door middel van natuurlijke processen te ontwikkelen. Dat betekent o.a. dat er niet met chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmeststoffen gewerkt wordt. Als gevolg van deze keuze werd er vanaf 2011 in de tuin meer geschoffeld dan voorheen het geval was om de paden en perken onkruidvrij te houden.
Een van de alternatieven voor het machinaal maaien en afvoeren van het maaisel was de inzet van schapen voor begrazing. Na het akkoord van de zusters om dit bij wijze van proef eens toe te passen werd contact gelegd met enkele schaapherders uit de buurt. Deze zagen geen mogelijkheden. Uiteindelijk kreeg de abdij contact met schapenhouderij Rob Adriaans uit Nuenen. Hij kwam kijken en zag toch mogelijkheden, sterker nog, hij vond het een uitdagend project, schapen in de kloostertuin. Als proef zou een kleine schaapskudde van zo'n dertig schapen worden ingezet.

Juni 2013 was het zover, de schapen arriveerden in de kloostertuin en na enkele uren leek de proef al deels geslaagd. Verschillende zusters kwamen kijken naar het vredig tafereel en een van hen zat al snel met een tekenblok tussen de schapen driftig te tekenen. Het stuk beleving, wat Rob Adriaans als niet onbelangrijk had benoemd, was al gelijk aanwezig. Na een periode van zo'n vier weken hadden de grazers hun werk gedaan. In oktober van dat jaar kwamen ze nog eens terug om de velden winterklaar te maken. Bij de evaluatie was het al snel duidelijk dat dit een vervolg moest krijgen, hetgeen ook gebeurde.

Het begrazen van de graspercelen werd in 2018 gedaan door Schoonbeker heideschapen. Het Schoonebeeker schaap is het grootste Nederlandse heideschaapras. Dit schaap behoort tot een zeldzaam ras. In de jaren '70 van de vorige eeuw waren er slechts enkele tientallen Schoonebeekers over. In 2006 bestond de Schoonebeeker populatie weer uit ongeveer 1.500 goedgekeurde fokdieren.

Bomenonderhoud

Het periodieke groot onderhoud van bomen is uitbesteed aan een hierin gespecialiseerd bedrijf. In 2018 vond het periodiek bomenonderhoud door Pius Floris plaats.
De boomverzorgers van Pius Floris hadden een lange lijst van bomen die aan de beurt moesten komen. Het onderhoud gebeurde op basis van het Bomenplan, het tienjarig onderhoudsplan voor de meer dan duizend bomen op het landgoed.

Rotaryclub Oosterhout Regio

Soms bieden groepen aan om voor korte tijd een handje mee te helpen bij het onderhoud. Zo bood in november 2017 de Rotaryclub Oosterhout Regio de abdij aan om een dag te komen helpen met bladruimen. Er werd die dag veel werk verzet en het goede contact leidde ertoe dat zij wilden bekijken op welke wijze zij het landgoed nog meer konden steunen. Dit leidde ertoe dat de Rotaryclub in 2018 twee nieuwe pluimessen schonk voor de Cirkeltuin ter vervanging van twee afgestorven exemplaren.

Boomverzorger in actie

Een geschonken pluimes wordt naar de Cirkeltuin gebracht (2018)

Gesnoeide lindelaan in Nieuwe tuin

De Rotaryclub Oosterhout Regio helpt bij het bladruimen (2017)

Aanpassingen in tuindelen sedert 2011

Nieuwe boomgaard

De eerste laagstamboomgaard uit 1986 bereikte in het tweede decennium van 2000 een leeftijd waarbij de bomen geleidelijk gerooid zouden moeten worden. Vooruitlopend op de geleidelijke verwijdering van de bomen werden in 2011 in totaal 120 laagstam appel-, peren- en pruimenbomen van achttien ziekteresistente rassen geplant.

Aanplanten nieuwe fruitbomen (2011)

Zij werden op een stuk grond geplaatst dat grensde aan de oude boomgaard. De aanplant werd financieel ondersteund door de Stichting Het Noordbrabants Landschap en de Nationale Postcode Loterij, in het kader van de uitvoering van het Groenplan Stichting Heilige Driehoek.

Pad tussen oude en nieuwe boomgaard

Fruitgaard en moestuin

In 2011 werd ook begonnen met het opnieuw planten van fruitstruiken en het inrichten van een moestuin. Door de werkzaamheden voor de renovatie van de kloostermuren waren de fruitstruiken die tegen de muren stonden beschadigd of vernield. Ook het gebruik van een moestuin was de laatste jaren wat op de achtergrond geraakt. De komst van de nieuwe hovenier gaf de impuls om in 2011 een bessengaard te realiseren onder een met netten overtrokken boogtunnel. Dit was tevens de opmaat voor de herintroductie van verschillende soorten klein fruit en groenten in de abdijtuin.

Bessen

Bessengaard

Verrijzenispark

Voor het onderhoud aan het Verrijzenispark werd in 2011 een nieuw plan gemaakt. Daarbij werd het hart van het park, een gedeelte met krentenboompjes, behouden. Oude coniferen werden geruimd en er werd een nieuwe haag gevormd van grote berberisstruiken, die van elders in de bostuin afkomstig waren. Daarnaast werden er rododendronstruiken ingeplant, evenals taxusbollen, Japanse esdoorns en hulstbollen. Daartussen zorgden forsythia, weigela, spiraea en jasmijn voor bloei en bloem. Via bemoste paden en zitbanken konden de zusters van de nieuwe natuur genieten.

Bank bij Verrijzenispark

Omvang van enkele oude bomen (gemeten op 1,50 meter hoogte)

Boom	Meting 1992	Meting 2012
Plataan	3.90	4.70
Bruine beuk voortuin	4.20	4.20
Beuk oude bos	3.63	3.96
Eik bij voormalige serre	2.68	3.58
Beuk bij draaihut	3.28	3.40
Beuk bij Catharinadal	3.20	3.38
Beuk beukenlaan	1.68	2.90
Eik	1.72	2.02

Natuurontwikkeling

Bomenvariëteit

De rijkdom aan bomen verbaast regelmatig de bezoekers van de abdijtuin. Er staan ongeveer honderd verschillende boomsoorten, waaronder een aantal bijzondere bomen, naast de meer bekende regionale varianten.

De oude Libanon ceder in de Familietuin is helaas bij een storm in de winter van 2011/2012 zodanig beschadigd dat hij gerooid moest worden.

Ondanks de circa honderd verschillende boomsoorten is het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij geen arboretum, het wil dat ook niet worden. Dat laat onverlet dat er op verschillende plaatsen nog wel ruimte is voor een aantal bijzondere of uit ecologisch oogpunt waardevolle bomen, zolang uitbreiding van de soortrijkdom niet ten koste gaat van de middelen die benodigd zijn voor het onderhoud van de bestaande bomen.

Boommeting

In 2012 heeft een van de zusters een aantal grote dikke bomen opgemeten. Zij vergeleek de omvang met de resultaten van eenzelfde meting die zij in 1992 had uitgevoerd. Uit de meting bleek dat twee bomen een omvang hadden bereikt van meer dan 4 meter en dat een derde boom vrijwel 4 meter mat. De meting werd, zoals gebruikelijk is, uitgevoerd op 1,50 hoogte en dus niet op het dikste punt van de stam.

Zuster meet de omvang van de plataan

Selectie van een aantal bomen per tuindeel

Bomen met vermelding van hun Latijnse en Nederlandse naam

Dierenvariëteit

Het landgoed OLV Abdij is een aangename leefomgeving voor vele soorten insecten en vogels maar ook voor konijnen en egels. Aangenomen mag worden dat de ontwikkeling van de fauna in de kloostertuin parallel liep met de benuttingswijze van de gronden. Naarmate meer grond niet meer voor zelfvoorziening gebruikt werd, werd de tuin aantrekkelijker voor een variëteit aan dieren. De toevoeging van de Nieuwe tuin met zijn grote waterpartij gaf hieraan nog een extra stimulans. Ook de keuze voor ecologisch onderhoud werkte gunstig uit op planten- en dierenleven in de tuin. Een overzicht dat door de monialen gemaakt is van het aantal soorten dat in mei 2018 werd waargenomen geeft een goede indicatie van de variëteit.

De zusters genieten het gehele jaar door van wat de natuur te bieden heeft. Met fototoestel en verrekijker wordt de natuurontwikkeling nauwlettend gevolgd. Elke maand is er een verslag op de website over wat er in de tuin te zien is. Op de website https://www.olvabdijoosterhout.nl/ van de Onze Lieve Vrouwe Abdij staan ook regelmatig foto's en filmpjes van de natuur in de kloostertuin. In de abdijwinkel zijn boeken en ansichtkaarten met natuurfoto's te koop.

Zuster met verrekijker geniet van de natuur

Bewoners	Bezoekers	Vlinders	Libellen	Overige
Bonte specht	Aalscholver	Atalanta	Azuurwaterjuffer	Eekhoorn
Boomklever	Blauwe reiger	Blauwtje	Blauwe glazenmaker	Eend
Boomkruiper	Bosuil	Citroentje	Bloedrode heidelibel	Egel
Buizerd	Ijsvogel	Dagpauwoog	Gewone oeverlibel	Groene kikker
Ekster	Scholekster	Distelvlinder	Gewone pantserjuffer	Konijn
Fitis	Witgatje	Gehakkelde aurelia	Glassnijder	Meerkoet
Goudhaantje		Kleine vos	Grote keizerlibel	Voorn
Groene specht		Koninginnenpage	Lantarentje	
Heggemus		Kleine vuurvlinder	Paardenbijter	
Houtduif		Witje	Platbuik	
Kauw			Viervlek	
Koolmees			Vuurjuffer	
Kraai				
Merel				
Pimpelmees				
Roodborst				
Sperwer				
Staartmees				
Tjiftjaf				
Torenvalk				
Tuinfluiter				
Turkse tortel				
Vink				
Vlaamse gaai				
Winterkoning				
Zwartkop				

Overzicht van dieren in de abdijtuin
Toelichting: Dieren waargenomen door de zusters in mei 2018.

De abdijtuin gonst en zoemt

Het landgoed draagt actief bij om de leefomstandigheden van bijen (zowel wilde bijen als honingbijen) te verbeteren door te kiezen voor een ecologisch groenbeheer en door onkruidbestrijding op een milieuvriendelijke manier uit te voeren. Daarnaast biedt het landgoed aan bijen en andere insecten al een insectenhotel, bloeiende bomen en planten, wilde bloemen in het bos en de grasvlakten en een aantal ingezaaide stroken met wilde bloemen. Het kan echter altijd beter.
Door een afname van drachtplanten (dit zijn planten die veel nectar en stuifmeel leveren, waarvan bijen afhankelijk zijn) verslechtert de leefomgeving van de bijen in Nederland. Dit maakt de bijen gevoeliger voor ziekten. De helft van het aantal wilde bijensoorten in Nederland wordt bedreigd. Ook het aantal insecten in ons land loopt sterk terug. Daarom is recent nog een bijenboom geplant die als drachtplant de leemten na de lindebloei kan opvangen. De betreffende boom werd geschonken door de familie van landschapsarchitect Brandsma en werd op 12 januari 2019 officieel overgedragen. Bij de boom komt een gedenksteen te staan met een gedicht van Louis Mercier.

Het planten van een boom

Planter un Arbre,
C'est un acte de foi en la terre,
Un acte d'espérance en l'avenir,
Un acte de charité envers les générations futures,
qui jouiront de ses fruits,
Alors que nous ne serons plus.

Louis Mercier

Het planten van een boom,
Is een daad van geloof in de aarde,
Een daad van vertrouwen in de toekomst,
Een daad van naastenliefde voor toekomstige generaties,
die van zijn vruchten zullen genieten,
wanneer wij er niet meer zijn.

Louis Mercier

Vlinders op lavendelstruik

Vrienden van Landgoed OLV Abdij

Omdat het beheer van een landgoed een kostbare zaak is werd in 2017 de 'Stichting Vrienden van Landgoed OLV Abdij' opgericht. De stichting heeft als doel: *'het werven van financiële middelen om daarmee een bijdrage te kunnen leveren in de kosten van instandhouding van het landgoed OLV Abdij in Oosterhout. De stichting zal door middel van diverse activiteiten de vrienden kennis laten maken met de belangrijke cultuurhistorische waarde van het landgoed'*.
De vrienden helpen bij het behoud van de slottuin. Tevens ondersteunen zij initiatieven die tot een verdere verrijking van het kloostertuinlandschap leiden. De stichting geeft regelmatig een nieuwsbrief uit met wetenswaardigheden over het landgoed. Voor de vrienden wordt enkele keren per jaar een activiteit in de abdijtuin of het abdijgebouw georganiseerd.

De oprichting van de Stichting Vrienden van Landgoed OLV Abdij in 2017 leidde tot de aanmelding van een aantal personen uit Oosterhout en wijde omgeving dat het landgoed welgezind is. De stichting streeft naar een geleidelijke en beheersbare groei met mogelijk in de toekomst ook een lidmaatschap voor organisaties en bedrijven. De middelen uit de lidmaatschapsbijdragen vormen een welkome aanvulling op het onderhoudsbudget dat het klooster ter beschikking stelt. Met deze bijdragen kan het landgoed wensen vervullen die anders niet of moeilijk realiseerbaar zijn.

Op 31 juli 2017 werd de Stichting Vrienden Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij door de Belastingdienst aangemerkt als culturele Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Donateurs van culturele anbi's kunnen gebruikmaken van een speciale giftenaftrek.

Vrienden met paraplu
Toelichting: Vrienden met paraplu hielden Eva en Floris Hovers droog toen er enkele druppels vielen tijdens hun sfeervol concert in de abdijtuin.

Dankzij de bijdragen van de vrienden kon het landgoed in 2018 de schade die de buxusmot had aangebracht aan de kerkhofhaag herstellen. Begin 2017 was het kerkhof nog omzoomd door een mooie buxushaag. Helaas werd daarna ook de abdijtuin getroffen door de buxusmotplaag. Deze verspreidde zich razendsnel. Binnen de kortste tijd waren vrijwel alle struiken aangetast. Bestrijding was zinloos. Met pijn in het hart werd besloten om de hele haag te verwijderen. Tot verdriet van de communiteit was het resultaat een erg kaal aandoend kerkhof. Dankzij de bijdrage van de vrienden kon een nieuwe taxushaag worden geplant.

Kerkhofhaag voor de buxusmotplaag (2017)

Planten nieuwe taxushaag (maart 2018)

Open tuindagen en Biënnale Kunst in De Heilige Driehoek

De omzoming van de kloostertuin leidde ertoe dat veel Oosterhoutenaren zich afgevraagd hebben wat er achter die muren te zien was. Het klooster organiseert daarom sedert 1980 van tijd tot tijd open tuindagen. Deze worden massaal bezocht. De reacties van de bezoekers zijn onverdeeld positief. Velen hadden geen idee van de grootte, diversiteit en schoonheid van het landgoed. De laatste open tuindag, voor het publiceren van dit boek, vond op 21 mei 2017 plaats. De volgende staat gepland voor 2019. De open dag zal gekoppeld worden aan de open kloosterdag op 19 mei 2019.

Voorbereidingen voor de open dag (2017)

In 2017 was een klein gedeelte van de tuin ook geopend voor het publiek tijdens de ‘1e Biënnale Kunst in De Heilige Driehoek’, een manifestatie waarbij hedendaagse kunst werd verbonden met het spiritueel en artistiek erfgoed van De Heilige Driehoek.

Ter gelegenheid van de Biënnale werd de Familietuin opengesteld voor bezoekers. Het voormalige kippenhok uit 1952 kreeg een herbestemming als theepaviljoen (Salon de thé).

De volgende editie van de Biënnale zal in 2020 plaatsvinden.

Hoofdstuk IV

De toekomst

Vooruitblik

De transformatie van villa- en kostschooltuin naar kloostertuin, met aanvankelijk het accent op de nutsfunctie en in de laatste jaren weer op de landschapsparkfunctie, toont aan hoe dynamisch de invulling van een tuin kan zijn over bijna tweehonderd jaar.
In al die tijd heeft werd de tuin door de bewoners gebruikt voor bezinning en ontspanning, en deels ook voor zelfvoorziening. Dankzij de beslotenheid had de tuin in elke periode een eigen onaangetaste identiteit. In 2018 is dit voornamelijk de identiteit van een kloostertuin met landgoedstatus en met een landschapsparkkarakter.

De komende jaren staat de Onze Lieve Vrouwe Abdij weer voor grote uitdagingen. Nu niet zozeer om groei van de gemeenschap te kunnen opvangen, maar om op een adequate manier om te gaan met de behoeften van de kloostergemeenschap in de 21e eeuw. Het streven is om de essentie van het kloosterleven zo lang mogelijk in stand te houden. Daarbij is de gemeenschap voornemens om in de abdijgebouwen te blijven wonen. Zij zijn, samen met de abdijtuin, bij uitstek geschikt voor een gezamenlijk leven in stilte, gebed en bezinning. Het zal echter wel opnieuw bouwkundige aanpassingen vereisen en daarnaast zal de gemeenschap een beslissing moeten nemen wat te doen met de vrijkomende ruimte. Instandhouding van wat in zovele jaren is opgebouwd is daarbij het uitgangspunt.

Door de erkenning als landgoed en door deel uit te maken van het beschermd stadsgezicht De Heilige Driehoek is de toekomst, c.q. de toekomstige bestemming, van de kloostertuin veilig gesteld. Dat betekent echter niet dat op onderdelen geen veranderingen mogelijk zijn, zolang zij passen binnen de status van het landgoed.

De grote uitdaging ligt in het in stand houden. Dat vereist financiële middelen en menskracht voor onderhoud en beheer van de tuin, aanschaf en vervanging van machinerieën en hulpmiddelen, en instandhouding van werkruimten (boerderij).
Voor zover deze niet door de kloostergemeenschap opgebracht kunnen worden, zullen andere bronnen aangesproken moeten worden.

Het oprichten van de Stichting Vrienden van Landgoed OLV Abdij past binnen dit streven.

Abdis en kellenaarster op weg naar een nieuwe uitdaging

SHOPRIDER
SHOPRIDER

Hoofdstuk V

Plattegrond en beelden uit de abdijtuin

Plattegrond

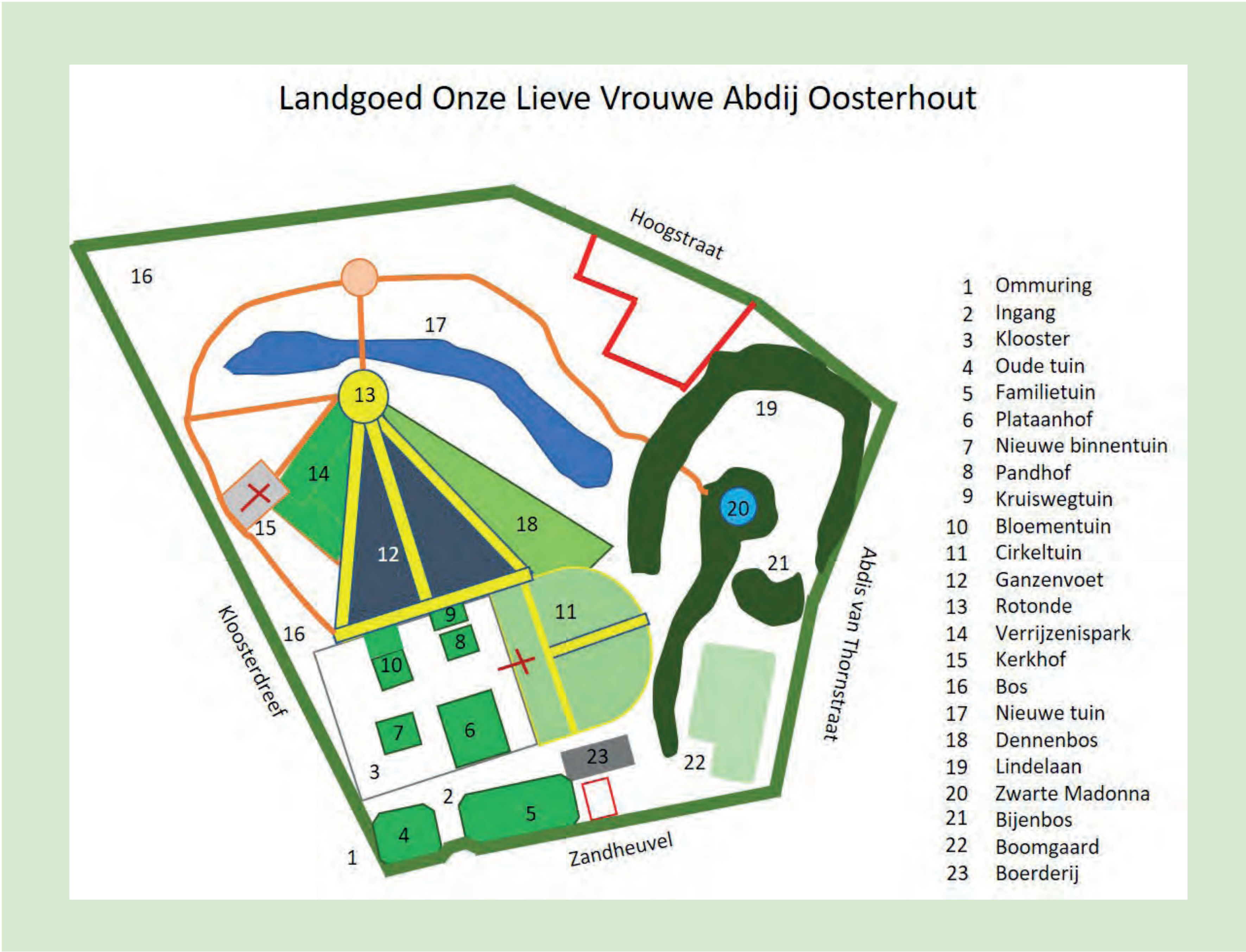
In 2019 is de kloostertuin nog steeds een oase van rust en bezinning in het gebied van De Heilige Driehoek. Een oase die zowel door de gemeenschap van de benedictinessen als door bezoekers van het klooster zeer wordt gewaardeerd. Daarnaast fungeert het als deel van een groene long in het gebied tussen de A27 en het stadscentrum.

Op lucht- en satellietfoto's zijn, behalve het kloostergebouw zelf, ook de vier kenmerkende onderdelen van het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij goed herkenbaar: De Cirkeltuin, de Ganzenvoet, het stelsel van de Zwarte Madonna en de Nieuwe tuin met de abdijvijver.

Deze vier elementen maken de abdijtuin zo uniek dat het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij in Oosterhout in een oogopslag herkenbaar is; zelfs als men honderd plattegronden van abdijtuinen naast elkaar zou leggen.

De eigen wereld van het klooster en landgoed is omsloten door hagen en muren met een lengte van meer dan anderhalve kilometer (1.541 meter).

Een geabstraheerde plattegrond met legenda geeft meer in detail de bijzondere elementen van het landgoed weer.

Beelden uit de abdijtuin

De volgende pagina's bevatten enkele foto's uit verschillende delen van het Landgoed Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout.

De meeste tuinonderdelen zijn in de periode 2017-2018 gefotografeerd in verschillende jaargetijden. Behalve overzichtsfoto's bevatten de pagina's ook enkele detailopnamen.

Zij geven een indruk van de recente staat van het landgoed en tonen aan hoe de evolutie van de kloostertuin tot fraaie resultaten heeft geleid.

De sfeerbeelden zijn in willekeurige volgorde opgenomen en bevatten geen toelichting. De beelden spreken naar verwachting voor zich.

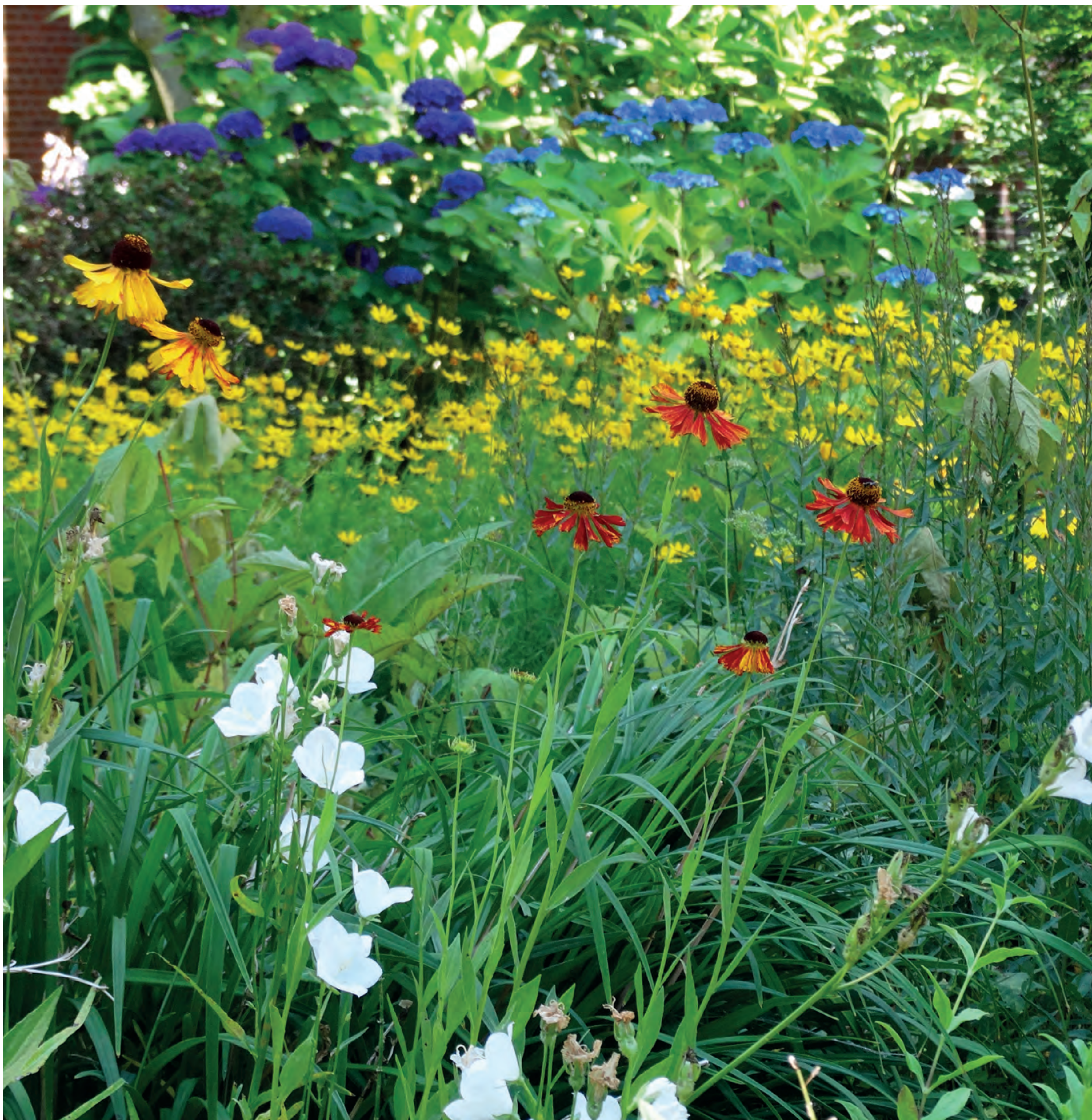

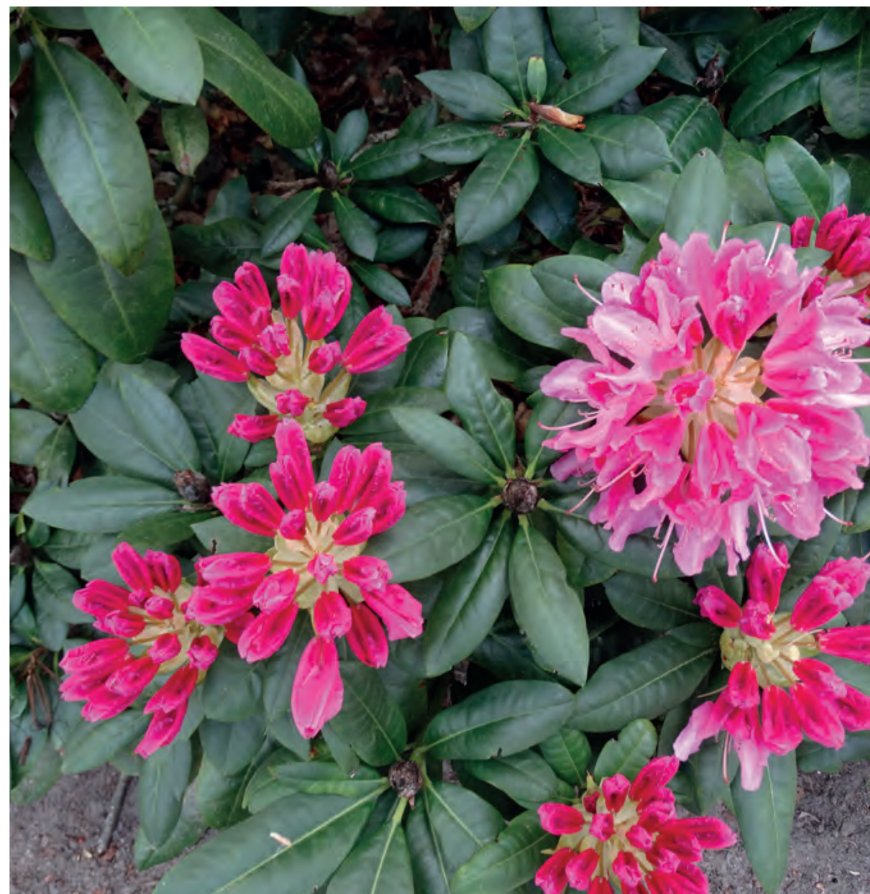

IN
PACE
ZR. HADEWIJCH van
ZR. MARTINA DE JONG
1916
EMEIJER
IN
PACE
ZR. LAURENTIA DE JON

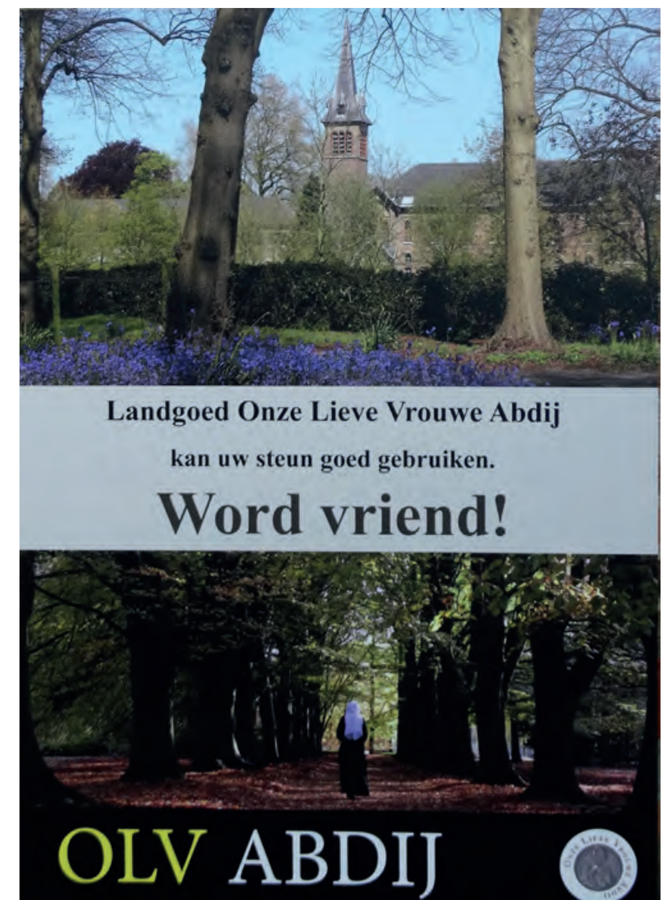

Nawoord

In dit boek wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van de slottuin van de Onze Lieve Vrouwe Abdij Oosterhout parallel aan de ontwikkeling van het klooster. Het is een verkenning in vogelvlucht geworden met een bloemlezing aan bijzondere feiten en wetenswaardigheden. Wij hebben ons best gedaan om binnen de grote hoeveelheid gegevens alle feiten juist te interpreteren. Het kan zijn dat voor de lezer bepaalde feiten ontbreken. De publicatie maakt dan ook geen aanspraak op volledigheid, maar hoopt de interesse van de lezer gewekt te hebben om de tuin tijdens de open tuindagen te bezoeken en om, zo mogelijk, zijn instandhouding te ondersteunen. Zowel de tuin als de gemeenschap van benedictinessen vormen een eigen wereld. Een wereld die het behouden waard is.

Voor meer informatie over de tuin en de mogelijkheden om vriend te worden,
kunt u contact opnemen met:
Secretariaat Landgoed OLV Abdij,
tav. Mw. M. Heemskerk,
Zandheuvel 90, 4901 HX Oosterhout.
Email: landgoed@olvabdijoosterhout.nl

Enkele tuinwijsheden

De beste plaats om God te vinden is een tuin.
Daar kunt u naar hem graven.
(George Bernard Shaw)

Werken en genieten in de tuin
gaan in elkaar over, je denkt
dat je werkt en later blijkt dat
je genoten hebt.

De aarde lacht in bloemen.
(Ralph Waldo Emerson)

Gardening is the art that uses flowers and plants as paint,
and the soil and sky as canvas.
(Elisabeth Murray)

Hoe langer je in het gras staart hoe meer je ziet.
Alles beweegt, zoemt, kruipt, fladdert, graaft en paart.
In de tuin ben je nooit alleen maar ben je onderdeel van de schepping.
En het is die gedachte die rust geeft.
(Romke v.d. Kaa)

De adem van bloemen
is veel zoeter in de lucht
dan in de hand.
(F. Bacon)

Als een verborgen bloem in een ommuurde tuin,
niet opgemerkt door het vee,
door geen ploeg beroerd;
de wind streelt hem,
de zon sterkt hem,
de regen brengt hem groot:
veel jongens en meisjes opteren ervoor.
(Catullus)

Een boek is als een tuin die men in zijn zak draagt.
(Arabisch spreekwoord)

Als ik wist dat morgen de wereld zou vergaan,
zou ik vandaag nog een appelboompje planten.
(Maarten Luther)

Wanneer je een tuin hebt en een bibliotheek,
dan heb je alles wat je nodig hebt.
(Marcus Tullius Cicero)

Gardening is cheaper than therapy, and you get tomatoes.

Slotgedachte

De Regula Benedicti

De regel weeft
De regel zeeft
De regel leeft
De regel geeft

De regel creëert
De regel verteert
De regel isoleert
De regel integreert

De regel agendeert
De regel alarmeert
De regel intrigeert
De regel inspireert

De regel benevelt
De regel ontknevelt
De regel bezegelt
De regel verzegelt

De regel regelt

© Thei Geurts